

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

X заседание, понеделникъ, 3 ноемврий 1914 г.

(Открито отъ прѣдседателя г. д-ръ Д. К. Вачовъ, въ 3 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители, за да се установи, дали има законното число народни прѣдставители.

Секретарь Р. В. Радевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Георги Абаджиевъ, Захари Ангеловъ, Константинъ Апостоловъ, Салимъ Ахмедовъ, Христо Божички, Александъръ Ботевъ, д-ръ Никола Георгиевъ, Дѣлчо Георгиевъ, д-ръ Александъръ Гиргяновъ, д-ръ Димитъръ Димитровъ, Гочо Димовъ, Василь Димчевъ, Младенъ Златковъ, Белизаръ Каракашевъ, Илиа Кирковъ, Радой Козаровъ, Иванъ Костовъ, Ангелъ Крушковъ, Дамянъ Лихарски, Тодоръ Лукановъ, Коста Лулчевъ, Хафузъ Саджъ Мехмедовъ, Василь Милевъ, Никола Наумовъ, Начо Начевъ, д-ръ Юрданъ Нейовъ, д-ръ Василь Нейчевъ, Паскаль Паскалевъ, Василь Пасковъ, д-ръ Еню Разноповъ, Едхемъ Рухи, Христо Славейковъ, д-ръ Никола Стойчевъ, д-ръ Димитъръ Тодоровъ, Никола Хитровъ, Александъръ Христовъ, Крумъ Чапрашиковъ и Никола Шинковъ.)

Прѣдседателъ: Отъ 245 народни прѣдставители, отсъствуватъ 38. Налице сж 207. Значи, има достатъчно число народни прѣдставители, за да пристѣпимъ къмъ разглеждане на въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ.

Ще съобща даденитѣ отпуски на пѣкон г. г. народни прѣдставители.

Народнитѣ прѣдставители г. г. Георги Поцковъ и Димитъръ Арнаудовъ, слѣдъ като сж изложили уважителни причини за отсъствието имъ 5 дни отъ началото на сесията, прѣдседателството уважи искането имъ и имъ разрѣши 5-дневенъ отпущекъ, начинай отъ 15 октомврий.

Прѣдседателството е разрѣшило още:

На народния прѣдставитель г. Младенъ Златковъ — 1-дневенъ отпущекъ, за днесъ.

На народния прѣдставитель г. Василь Пасковъ — 2-дневенъ отпущекъ, за днесъ и утрѣ.

На народния прѣдставитель г. Подѣлко Атанасовъ — 6-дневенъ отпущекъ, начинай отъ днесъ.

На народния прѣдставитель г. Коста Лулчевъ — 5-дневенъ отпущекъ, начинай отъ днесъ.

На народния прѣдставитель г. Василь Димчевъ — 2-дневенъ отпущекъ, за 31 октомврий и 1 ноемврий.

На народния прѣдставитель г. Паскаль Паскалевъ — 1-дневенъ отпущекъ, за утрѣ.

На народния прѣдставитель г. д-ръ Стоянъ Даневъ — 1-дневенъ отпущекъ, за 1 т. м.

На народния прѣдставитель г. д-ръ Александъръ Гиргяновъ — 2-дневенъ отпущекъ, за днесъ и утрѣ. Постѣпни сж слѣднитѣ прѣдложения и законопроекти отъ правителството:

Отъ Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията — конвенция за търговия и мореплаване между България и Турция.

Отъ Министерството на финанситѣ — прѣдложение за одобрение указа по Министерството на финанситѣ отъ 3 октомврий 1914 г. подъ № 20, съ който се разрѣшава на Българската земледѣлска банка да отпусне, подъ гаранция на държавата, повъ заемъ отъ 5.000.000 л. на бѣжанцитѣ, настанени въ новитѣ земи, и на тия отъ тѣхъ, които ще бждатъ настанени въ района на Бургаския окръгъ, за да си набавятъ сѣмъ за посѣвъ, добитѣкъ, земледѣлски оръдия, сѣмъ и за постройка на жилища.

Отъ сѣщото министерство — подновява се прѣдложението за одобрение указа по Министерството на финанситѣ отъ 16 юний 1914 г. подъ № 10, съ който се разрѣшава на Българската земледѣлска банка да отпусне подъ гаранция на държавата заемъ, максимумъ отъ 1 милионъ лева, за издрѣжка на бѣжанцитѣ.

Отъ Министерството на войната — прѣдложение за донизация на слѣдущитѣ се заплати на бивши началникъ на флота на Негово Величество, военни инженеръ подполковникъ Лудогоровъ, и на бивши счетоводителъ при Министерството на войната, Витанъ Д. Райковъ.

Отъ сѣщото министерство — прѣдложение за одобрение височайшитѣ заповѣди по дѣйствиющата армия № № 72, 74, 93, 105, 132 и 149 отъ 1913 г., относещи се до приравняването на помощникъ-аптекаритѣ къмъ чинъ санитаренъ подпоручикъ, и до

назначаването обер-офицери на штаб-офицери държавности — VI разредъ, прѣзъ врѣме на войнитѣ 1912 и 1913 г.

Всички тия прѣдложения и законопроекти ще се раздадатъ наново на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се турятъ на дневнитѣ редѣ.

Пристъпваме къмъ питанята.

На първо мѣсто г. министърътъ на финансите ще отговори на питането, отправено му отъ народнитѣ прѣдставители г. г. Константинъ Возвелневъ и д-ръ Петъръ Джидровъ.

Обадятъ се: Нѣма ги.

Н. Харлаковъ: Г. прѣседателю! Добръ би било прѣседателството да означава въ дневния редъ, на кои питаня ще се отговаря, за да могатъ да пристѣпуватъ самитѣ запитвачи — г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж ги отправили.

Прѣседателъ: Това е мъчна работа. Г. г. министритѣ сѣга заливнатъ, че сж готови да отговарятъ на питанята.

Н. Харлаковъ: Така постоянно трѣбва да чакаме цѣлата сесия, безъ да знаемъ, кога тѣ ще се омилостватъ да отговарятъ. Защото отъ тѣхъ зависи — когато тѣ не искатъ да отговарятъ, нѣма ги.

Прѣседателъ: Г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда ще отговори на питането, отправено му отъ народния прѣдставител г. Георги Димитровъ.

Има думата г. Георги Димитровъ да развие питането си.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ощо прѣзъ миналата сесия отъ страна на нашата парламентарна група отправихъ къмъ г. министра на търговията, промишлеността и труда едно питане, на което той тогава не отговори, макаръ че, споредъ насъ, имаше достатъчно врѣме и възможностъ да стори това. Това питане възобновихъ още въ второто заседание на сегашната сесия. То има слѣдното съдържание: (Чете)

„Въ отговоръ на многократнитѣ протести на общия работнически синдикатонъ съюзъ въ България и присъединенитѣ къмъ него отдѣлни професионални организации противъ неприлагането на закона за женския и дѣтския трудъ и закона за недѣлната и празнична почивка, ресективнитѣ органи на Министерството на търговията, промишлеността и труда винаги сж заявявали, че тѣ ще взематъ всички необходими мѣрки за точното прилагане на тия два закона, засѣгащи защитата на труда.

„Въпреки тия официални и категорични изявления, обаче и до днесъ, както законътъ за женския и дѣтския трудъ, тъй и законътъ за недѣлната и празнична почивка най-грубо се тычатъ близо въ 95% отъ индустриалнитѣ, занаятчийски и търговски и други прѣдприятия у насъ!

„Това е констатирано напоследъкъ и отъ инспекторитѣ при министерството въ тѣхнитѣ ревизии.

„Анкетата, която социалъ-демократическата парламентарна група, съ съдѣйствието на работническитѣ организации, извърши напоследъкъ, въ това отношение разкрива потресающи факти.

„Споредъ тая анкета хиляди работници и работнички, работящи отъ 10—18 часа въ депонощие, сж лишени отъ въвѣкава недѣлна и празнична почивка.

„Така, извънъ множеството дребни заведения законътъ за недѣлната и празнична почивка не се прилага въ цѣлата текстилна индустрия, въ повечето тютювени фабрики и складове, въ Поринската мина и трѣвненскитѣ мини, въ пивоварнитѣ фабрики,

въ венчски мелници, въ захарнитѣ фабрики, въ керамическитѣ и тухларски фабрики, въ кожарекитѣ и обучаещи фабрики, въ дѣтскорѣзачнитѣ прѣдприятия, въ повечето печатници на ежедневнитѣ вѣстници и пр.

„Сжщо така множество жени и дѣца, въпреки изричното запрѣщение на закона за женския и дѣтския трудъ, работятъ пощю врѣме, и това особено систематично се върши въ табровекитѣ и сливенски фабрики.

„Множество дѣца, по-малки отъ прѣдвидената въ закона прѣдѣлна възраст, се употребяватъ на работа въ разнитѣ фабрики и други заведения.

„Прѣзъ периода на дневната криза господаритѣ масово замѣстватъ възрастния работнически елементъ съ малолѣтни работници, защото на последнитѣ се плащатъ по-низки надници и по тоя начинъ се уславя още повече съществуващата днесъ остра безработица въ нашата страна.

„Очевидно е, че тая безогледна и крайно прѣстѣжна експлоатация надъ работническия и специално женския дѣтски трудъ не само създава условията за хиляди заболявания и работнически злополуки, но и тласка къмъ поминуемо физическо и духовно израждане многохилядната работническа маса — трудящата се частъ отъ цѣлата българска нация, заради бързото забогатяване на една мисна капиталисти.

„Прѣдъ видъ на всичко това, отъ името на работническата социалъ-демократическа парламентарна група, питамъ г. министра на търговията, промишлеността и труда и моля да ми отговори:

„1. Какви мѣрки възнамѣрява да прѣдприеме за точното прилагане на закона за женския и дѣтския трудъ и закона за недѣлната и празнична почивка въ бъдеще?

„2. Какво мисли да направи за най-строго наказане на нарушителитѣ на тия закони?

„3. Не намира ли, че е наложително да внесе въ пай-скоро врѣме въ камарата прѣдложение за измѣнение, допълнение и разширение на съществуващитѣ работнически закони — измѣнения, допълнения и разширения, които биха улеснили и гарантирали тѣхното пълно прилагане?

„4. Какви мѣрки мисли да вземе, за да могатъ редовно да изпълняватъ своитѣ обязанности въ всички мѣста комитетитѣ на труда и специално работническитѣ прѣдставители въ тѣхъ?

„5. Не смѣта ли, че отдавна е вече врѣме да се създаде една специална ефикасна инспекция на труда чрѣзъ уреждането на постоянни инспектори, избирани отъ работническитѣ организации и издържани отъ държавата?

„6. Защо и до днесъ не е публикуванъ нито единъ рѣпортъ за извършваната инспекция отъ страна на инспекторитѣ на труда при министерството?“

Г. г. народни прѣдставители! Както виждате, това мое питане е въ свръзка съ питането, на което г. министърътъ отговори завчера пакратко. Менѣ ми се струва, обаче, че то никакъ не е безпрѣдметно, защото въ него въпросътъ се поставя малко по-широко и по-основателно и засѣга закона за женския и дѣтския трудъ, и тоя за недѣлната и празнична почивка, които закони днесъ не се прилагатъ въ гражданна частъ отъ заведенията у насъ и до тоя моментъ, въпреки че съществува една голѣма безработица и въпреки официалнитѣ изявления на г. министра тукъ, че той взема мѣрки за ограничението на тази безработица, чрѣзъ прилагането на съществуващитѣ работнически закони. Съ моето питане азъ засѣгамъ, сжщо така, и въпроса за прилагане закона за инспектората. Такъвъ законъ имаме вече отъ 1908 г., но и до днесъ тоя законъ не е приложенъ както трѣбва: инспекторитѣ на труда сж едноврѣменно такива и на запаятитѣ, и на индустриитѣ, и

на търговията; тѣ сж засти съ цѣла редица функции, които взаимно се изключватъ една друга, и даже и при най-добро желание отъ тѣхна страна, тѣ не биха могли да извършватъ това, което законътъ изисква отъ тѣхъ въ защита на труда. Независимо отъ туй, отъ тождова години има инспектори, които извършватъ инспекция на труда, но и до тоя моментъ нито единъ рапортъ отъ приготвенитѣ отъ пѣкон инспектори не е публикуванъ. Очевидно е, че министерството не е искало да даде гласностъ на това, което самитѣ инспектори, официални чиновници при министерството, констатираха за безчовѣчната голѣма експлоатация на работническия трудъ, специално на женския и дѣтския трудъ. Защото, доколкото азъ зная това, доколкото нашитѣ сѣдѣщия се простиратъ, въ пѣкон отъ тия приготвени вече рапорти на инспекторитѣ на труда, има найстина факти, които, ако биха се изложили публично, г. министърътъ би трѣбвало доста да се черви, защото държавата, собствено неговото министерство, не прѣдприема нищо сериозно за защита на работническия трудъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Нѣма да се черви.

Прѣседателъ: Г. Димитровъ! Употрѣбявайте по-прилични думи. Дръжте по-приличенъ езикъ.

Г. Димитровъ: Азъ говоря съ съвършено приличенъ езикъ. Азъ повтарямъ да кажа, г. прѣседателю, безъ да искамъ да обиждамъ нѣкого, че ако тия факти биха били разкрити тукъ, въ камарата, г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда, каквито и да е той, би се червилъ найстина, защото неговата длъжностъ, като официаленъ прѣдставителъ въ тая областъ, е да се погрижи за прилагането на тѣзи поше законоположения, които съществуватъ днесъ у насъ.

Независимо отъ това, азъ обръщамъ вниманието на г. г. народнитѣ прѣдставители върху факта, че споредъ закона за женския и дѣтския трудъ, е създаденъ единъ специаленъ комитетъ, въ който участвуватъ и прѣдставители на работническитѣ организации въ всѣка мѣстностъ и който комитетъ, при липсата на единъ специаленъ работнически инспекторатъ, би могълъ най-много да направи за прилагането на закона за женския и дѣтския трудъ. Обаче, комитетитѣ на труда въ повечето мѣста не функциониратъ главно поради туй, че още на врѣмето, когато се избираха работническитѣ прѣдставители за сегашния съставъ на комитетитѣ на труда, министерството си позволи, чрезъ своятѣ мѣстни органи, да фаворизира лица и организации, които дотогава гѣмаха нищо общо съ прилагането на закона за женския и дѣтския трудъ. И така се обяснява този фактъ, напр., че въ Кюстендилъ, вмѣсто работнически прѣдставители, да бѣде прѣдставителътъ на сѣществующия работнически синдикатъ, както законътъ би изисквалъ, въ комитета на труда влиза единъ кръчмаръ, който не е нито работникъ, . . .

Д. Поповъ: И той е работникъ.

Г. Димитровъ: . . . нито пъкъ би ималъ възможностъ да се грижи за прилагането на закона за женския и дѣтския трудъ. Въ цѣла редица други мѣста има подобни работнически прѣдставители, които не сж въ връзка, нито сж избраници на тия дѣйствителни работнически организации въ разнитѣ мѣста, защото тѣ пѣматъ никакви връзки съ тѣхъ, нито ги прѣдставяватъ. Ние сме посочвали въ министерството на много мѣста, какѣто комитетитѣ на труда не функциониратъ, защото работническитѣ прѣдставители не сж правилно избрани, некаки сме това да се поправи, но, за съжаление, досега министерството

не е направило нищо въ тая посока. Азъ питамъ, не казирате ли то, че въ рамкитѣ на сегашно съществующия законъ за женския и дѣтския трудъ, ако тѣзи комитети бѣха правилно конституирани и ако редовно функциониратъ, ако въ тѣхъ има едно правилно прѣдставителство на работническитѣ синдикати, сѣ пакъ би могло доста да се направи за прилагането на тоя законъ? Но, отъ друга страна, г-да, тѣзи, които сж се интересували отъ закона за женския и дѣтския трудъ, знайтъ, че той съдържа въ себе си маса противорѣчия и нецѣлности, които правятъ често пакти иллюзорно неговото прилагане. Необходимо е да се измѣни законътъ въ тоя смисълъ, че да се направи неговото прилагане ефективно, възможно. И затуй ние се обръщаме съ това питане къмъ министерството и искаме да знаемъ, да-ли г. министърътъ намира, че вече е възможно да се внесатъ извѣстни измѣненни, допълненни и разширени въ този законъ за женския и дѣтския трудъ, както и въ другитѣ съществующи работнически закони, които да направятъ ефективно и дѣйствително прилагането на тѣзи съществующи законоположения въ защита на труда. И, най-сетѣ, една истина, отдавна потвърдена въ другитѣ страни, е, че чиновническитѣ инспекторатъ не може да бѣде ефективен, че чиновникитѣ се намиратъ подъ влиянието не само на държавната властъ, отъ която зависатъ, и която пѣма интересъ да прилага точно законитѣ за защита на работническата класа, но тѣ се намиратъ и подъ влиянието на заинтересованитѣ фабриканти, господари, капиталисти и навсѣкждѣ сж дохождали до идеята, че работническитѣ закони могатъ да се прилагатъ само ако има единъ работнически инспекторатъ, ако инспекторитѣ сж избрани отъ заинтересованитѣ работници, отъ работническитѣ организации, и ако тия инспекторати се издържатъ съ сѣдствата на държавата. Нищо по-естествено и по-основателно отъ това. И затуй ние се ползуваме отъ случая сега отъто да повдигнемъ въпроса за създаването на подобенъ работнически инспекторатъ въ насъ, избиромъ отъ работническитѣ организации и издържамъ съ сѣдствата на държавата.

Азъ моля на всички тѣзи наши въпроси г. министърътъ да даде нужния отговоръ.

Прѣседателъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако въ миналата сесия не можахъ да отговоря на питането на народния прѣдставителъ г. Димитровъ, което той въ сегашната сесия възобнови, то не е отъ нежеланието да отговоря на това питане, колкото отъ невъзможността да се отговори на многото питання, които бѣха адресирани къмъ г. г. министритѣ, а сѣщо и къмъ мене. Азъ поне мога да кажа, че съмъ отговорилъ, и съмъ отговорилъ по сѣщитѣ тѣзи въпроси, въ миналата сесия, на пѣколко питання; не отговори и сега. Венчикитѣ питання, които сж ми отправени отъ прѣдставителитѣ на социално-демократическата партия, отъ двѣтѣ ѝ разклонения, се свеждатъ къмъ единъ и сѣщъ въпросъ — ефектното прилагане на закона за женския и дѣтския трудъ. Въ венчикитѣ си отговори съмъ заявявалъ, че азъ се старая този законъ да се прилага най-ефективно. И ако досега резултатитѣ, които сж постигнати отъ прилагането на закона, не задоволяватъ прѣдставителитѣ на работническата социално-демократическа партия, то вече вината за това не може да бѣде въ менъ, а въ съществующитѣ поредки, които за 5—6 мѣсеца, за година, не могатъ да се изкоренятъ.

Че съмъ далъ нареждане за прилагане на закона за женския и дѣтския трудъ и че инспекторитѣ въ моето министерство сж прилагали закона, азъ мога

да ви прочета тукъ една статистика за ревизиитъ на индустриалнитъ заведения, които сж извършени въ послѣднитъ три години, макаръ истината дѣйтъ първи години, 1912 и 1913, да сж ненормални години и, слѣдователно, не е могло да се изпеква нито отъ министерството, нито отъ надлежнитъ инспектори да извършатъ толкова ревизии. Въ всеки случай, ревизиитъ, които сж извършени до октомврий мѣсець тази година ще свидѣтелствуватъ прѣдъ народнитъ прѣдставители, че Министерството на търговията, промишлеността и труда съблюдава и иска изпълнението на закона за женския и дѣтския трудъ въ ланитъ фабрични и други индустриални заведения.

Прѣзъ 1912 г. сж извършени ревизии, всичко въ 301 заведения, при 3.996 работници. Въ 87 отъ тия 301 заведения, работниятъ день е билъ отъ 8 до 10 часа, въ 172 заведения — отъ 10 до 12 часа, и въ 42 заведения — отъ 12—14 часа. А отъ тия 3.996 работници само 23 работници сж дѣца по-малки отъ 12-годишна възраст. Нощна работа — какдѣто прѣимуществено сж работили мъже — е имало въ 20 заведения; недѣлна работа — какдѣто сжко прѣимуществено, или изключително, можемъ да кажемъ, работятъ мъже — въ 2 заведения; съставени актове за нарушение на закона за женския и дѣтския трудъ — 28. Прѣзъ 1913 г. сж направени ревизии само на 167 заведения, при 4.200 работници въ тия заведения. Въ 110 отъ тия заведения е констатирано, че работниятъ день е отъ 9 до 10 часа и въ 57 — отъ 12 до 13 часа; дѣца по-малки отъ 12 години отъ 4.200 души работници е имало само 20; нощна работа е имало въ 17 заведения, недѣлна работа въ шестъ заведения; актове за нарушения на закона сж съставени 20. Прѣзъ 1914 г. до октомврий мѣсець има извършени ревизии въ 1.133 заведения и при 24.085 работника, при работенъ день отъ 8 до 10 часа въ 351 заведения, отъ 10 до 12 часа въ 582 заведения и отъ 12 до 14 часа въ 200 заведения. Отъ тия 24.085 работника, само 52 работника сж били дѣца по-малки отъ 12 години, такива, каквито законътъ не позволява да работятъ — отъ 24.085 работника, както виждате, има само 52 дѣца. Нощна работа — въ 40 заведения, недѣлна работа — въ 20 заведения, а актове съставени за нарушение на закона за женския и дѣтския трудъ — 56. Въ заведенията, въ които се работи повече отъ 10 часа работятъ мъже — жени и дѣца не работятъ. Това, г. г. народни прѣдставители, показва, че тази година, нормална година, инспекторитъ въ Министерството на търговията, промишлеността и труда работятъ, защото сж могли за деветъ мѣсеца да ревизиратъ 1.133 индустриални заведения и, надѣвамъ се, че до края на тази година цѣла индустриална България ще бѣде ревизирана въ трудово отношение поше единъ пѣтъ отъ инспекторитъ, безъ да смѣтаме и ревизиитъ, които правятъ комитетитъ на труда.

Обаче, нека да констатирамъ, че описанното, което даде г. Димитровъ на безработнитъ и работния день и на голѣмата експлоатация, която той мисли, че съществува въ ланитъ фабрични заведения, въ сжщностъ не съществува въ такъвъ размѣръ, въ какъвто той ги описва. Достатъчно е, г. г. народни прѣдставители, да ви кажа, че никдѣ въ ланитъ фабрични заведения не се работи 18 часа, тъй както твърди г. Димитровъ, а никдѣ жени и дѣца не работятъ повече отъ 10 часа. Нощната работа се допуска въ нѣкои заведения по изключение, само за възрастни жени да работятъ, а дѣца не работятъ.

Ю. Юрдановъ: И дѣца работятъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Слѣдователно, ако има злоупотребления, ако има нарушения на закона, които не сж могли да бѣдатъ открити, ние тѣхъ ги

прѣследваме. Азъ некамъ да ви кажа, че Министерството на търговията бди, и чрѣзъ своитъ инспекции достатъчно е успѣло да впуши на фабрикантитъ да изпълняватъ закона за женския и дѣтския трудъ, и ако той не се изпълнява въ точностъ, то причината, както казахъ, не е въ самото министерство, а у много обстоятелства, у извѣстенъ породѣкъ, у извѣстни павици, които съществуватъ и у фабрикантитъ, и у работниците.

Н. Харлаковъ: А главно въ неефикасността на съществуващия инспекторатъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: И, можемъ да кажемъ, че законътъ за женския и дѣтския трудъ е нарушаванъ повече въ постановлениата му относително хпгнената, отколкото относително работния день.

Но, питатъ ме още за неприлагането на закона за празниците, относително недѣлната и празничната почивка. Азъ съмъ отговарялъ и въ миналата сесия, изпълнението на този законъ не е дадено на министра на търговията. За изпълнението на този законъ се грижи Министерството на вътрѣшнитъ работи чрѣзъ своитъ органи. Единъ недостатъкъ въ закона може да бѣде този, и както сте забѣлѣжили, тенденцията, която има въ Министерството на търговията, е, щото всичкитъ закони, които се отнасятъ до труда, да бѣдатъ извѣсти отъ другитъ министерства и съсрѣдоточени въ Министерството на търговията, промишлеността и труда. Ще се помжчимъ по законодателенъ редъ да можемъ да вземемъ прилагането на закона за празниците отъ Министерството на вътрѣшнитъ работи въ Министерството на търговията, промишлеността и труда, и тогава, не ще съмнѣние, ще бѣда дълженъ и азъ да отговарямъ за прилагането или неприлагането на този законъ. Но, мога да ви увѣря сега, че макаръ този законъ и да се прилага отъ друго вѣдомство, азъ, като министъръ на търговията, промишлеността и труда, съмъ се отнасялъ къмъ надлежния министъръ и до надлежнитъ общини и съмъ искалъ да ми прѣдставятъ свѣдѣния относително прилагането му. Отъ свѣдѣнията, които министерството ми е получило, излиза, че този законъ се прилага навредъ, и ако въ извѣстни индустриални заведения не се е прилагалъ, относително недѣлната почивка, не се е прилагалъ затуй, защото самиятъ законъ допуска изключения и надлежнитъ заведения сж се снабждали съ разрешение отъ министерството да продължатъ да работятъ и прѣзъ недѣлнитъ и празнични дни, затуй, защото производството въ тѣзи индустриални заведения, по своето естество, не може да се прѣкъсне. Но ще съмнѣние, законътъ е прѣдвидѣлъ работниците да се ползватъ отъ една почивка отъ 24 часа прѣзъ седмицата. Тия заведения, които употребяватъ работниците въ недѣлни и празнични дни, сж длѣжни да даватъ на работниците другъ день въ седмицата, прѣзъ който да почиватъ. И въ това отношение, законътъ се съблюдава и инспекторитъ на труда не могатъ да инспектиратъ тия заведения относително работното врѣме въ недѣля, защото законътъ за женския и дѣтския трудъ дава право на инспекторитъ да ревизиратъ тия заведения само колкото се отнася до употребяването на жени и дѣца въ тѣхъ прѣзъ празнични дни, или прѣзъ недѣлни дни, или прѣзъ нощта.

На въпроситъ, които конкретно ми се поставятъ въ това питане, отговарямъ така. На първия въпросъ: (Чето) „Какви мѣрки възпаметрява да прѣдприеме министерството за точното прилагане на закона за женския и дѣтския трудъ и закона за недѣлната и празнична почивка въ бѣдѣще“, отговарямъ, че за точното прилагане на закона тази година съмъ направилъ инспекторитъ, съ които разполага министерството, по ревизии. Относително ревизията въ

трудово отношение имаме двама инспектори, но тѣ сѣ направили ревизия на всичкитѣ фабрични заведения въ България, сѣ изключение на една малка частъ отъ два окрѣга, и до края на тази година тѣ ще привършатъ ревизията си и въ тѣзи два окрѣга. Искамъ да добавя, че ако нѣмахме повече отъ двама инспектори по труда, причината сѣ бюджетни съображения, по които говорихме и въ врѣме на ютиране бюджета, обаче, за идната 1915 г. сме прѣдприели слѣдното: отъ всичкитѣ инспектори въ министерството на брой 10, само двама оставатъ въ министерството като главни инспектори, а осемтѣ ставатъ окрѣжни инспектори. Ще раздѣлимъ България на осемъ индустриални окрѣга и въ всѣки единъ окрѣгъ ще има по единъ инспекторъ, който ще има главно за задача прилагането на закона за женския и дѣтския трудъ и, разбира се, и другитѣ закони, по силата на закона за инспектората по труда, възъ основа на който законъ пѣкъ сѣ и назначени инспекторитѣ по труда. Тѣ има да прилагатъ закона за настрѣнение на мѣстната индустрия, закона за занаятитѣ и т. н. Така щото за въ бѣдѣше министерството ще разпола сѣ десетъ инспектори, отъ които осемъ окрѣжни, и по този начинъ ще може по-ефикасно да се прилага законътъ за женския и дѣтския трудъ. Тѣзи малки нарушения, които сѣ констатирали сега сѣ актове, вѣрвамъ, за въ бѣдѣше, при повечето ревизии, които ще правитъ инспекторитѣ, ще бѣдатъ намалени, даже изчезнали. Възъ отъ това, министерството ще иска инспекторитѣ да бѣдатъ подпомогнати отъ комитетитѣ на труда; пѣщо повече, министерството ще иска да бѣдатъ подпомогнати инспекторитѣ и отъ специалнитѣ бюра за труда, които вече сѣ учрѣдени въ много общини и които ще окажатъ цѣнно съдѣйствиє на нашитѣ инспектори. Въ това отношение даже съмъ наредилъ да се нипе въ общинитѣ да се образуватъ комитети на труда.

На втория въпросъ: (Чете) „Какво мисли да направи министерството за най-строгого наказаніе на нарушителитѣ на тия закони?“, отговарямъ, че за най-строгого имъ наказание не мислимъ нищо да направимъ. Строго или нестрого наказание, то е работа на съдилищата, а пѣкъ актоветѣ, които сѣ съставени отъ надлежнитѣ инспектори за наказаніе нарушителитѣ на закона, сѣ изиратени на надлежнитѣ съдилища и то е вече работа на послѣднитѣ по-нататѣкъ да съдятъ и да наказватъ. Понеже тѣзи актове сѣ за нарушение на законъ и дѣлата сѣ бързи, азъ съмъ искалъ отъ Министерството на правосѣдието да прѣдвиди на съдилищата да дадатъ на тѣзи дѣла по-бързъ ходъ, обаче, дали има законѣване въ разглеждането на тѣзи дѣла, и самиятъ запитвачъ не указва, па и на министерството не е извѣстно. Считамъ, че съдилищата се стараятъ по-бърже да разглеждатъ тѣзи дѣла, защото тѣ сѣ за нарушение на законитѣ, а обикновено, понеже прескрипцията по нарушението на законитѣ е една година, съдилищата спазватъ този срокъ и се стараятъ да бѣдатъ разгледани тѣзи дѣла по-скоро.

Трети въпросъ: (Чете) „Не намира ли министерството, че е наложително да внесе въ най-скоро врѣме въ камарата прѣдложение за намѣнение, допълнение и разширение на съществуващитѣ работнишки закони — измѣнения, допълнения и разширения, които биха улеснили и гарантирали тѣхното пълно прилагане?“. Азъ казахъ въ отговора си на първото питаніе, което ми се направи, че слѣдъ като внесемъ редицата законопроекти отъ социаленъ характеръ, които сѣ означени въ трошното слово, ако остане врѣме, ще внесемъ нѣкои измѣнения, било на закона за женския и дѣтския трудъ, било на закона за настрѣнение на мѣстната индустрия и тогава извѣстни искания, които сѣ прѣдвидени отъ страна на г. запитвача, ще намѣрятъ мѣсто въ тѣхъ.

Четвърти въпросъ: (Чете) „Какви мѣрки мисли да вземе министерството, за да могатъ редовно да из-

пълняватъ своитѣ обязанности въ всячки мѣста комитетитѣ на труда и специално работническитѣ прѣдставители въ тѣхъ?“. Мѣркитѣ, които сѣмѣтаме да вземемъ въ това отношение, то е да усилимъ ревизитѣ на инспекторитѣ, еднакво да поискаме отъ комитетитѣ на труда да указватъ всичкото съдѣйствиє въ тѣзи ревизии на инспекторитѣ, тѣй като комитетитѣ на труда сѣ близо до мѣстото на фабричнитѣ заведения, близо до положението на работниците и тѣ иматъ повече свѣдѣния, относително прилагането или не на закона. Въ това отношение г. запитвачътъ спомена, че комитетитѣ на труда не могатъ да изпълняватъ достатъчно добръ своитѣ длѣжности затуй, защото често пѣти работническитѣ прѣдставители не прѣдставлявали работниците, или чѣкъ тѣзи, които ги прѣдставлявали, не можели да си напуснатъ работата, за да участвуватъ въ ревизитѣ и по този начинъ да бѣдатъ за изпълнението на закона за женския и дѣтския трудъ. Ние заплащаме пѣтни и дневни пари на прѣдставителитѣ отъ комитетитѣ на труда, когато отиватъ по ревизия вътъ отъ мѣстожителството си — това, което законътъ ни позволява, защото длѣжноститѣ на членовѣта на комитетитѣ на труда сѣ почетни длѣжности, тѣ не се плащатъ, и ако стане едно измѣнение на закона въ смисълъ да се плаща и когато се намиратъ въ града, тогава само можемъ да имъ плащаме пѣтни и дневни.

(Чете) „Защо и до днесъ не е публикуванъ нито единъ рапортъ за извършената инспекция отъ страна на инспекторитѣ на труда при министерството?“. Отдѣлението на труда съществува, г. г. народни прѣдставители, едвамъ отъ 1912 г.; съществува сѣ само 5—6 мѣсеца прѣди войната, въ врѣме на войната не е могло да работи, сѣщо 3—4 мѣсеца подиръ войната. Едвамъ тази година това отдѣление развива всичката опази дѣятелностъ, която му се възлага отъ законитѣ. Е добръ, то е направило онова, което ви изложихъ прѣди малко. Ако не е публикуванъ нито единъ отъ рапортитѣ на инспекторитѣ по труда, то е затуй, защото не е имало достатъченъ кредитъ за публикация, а по финансови причини, може-би, и тази година нѣма да може да се прѣдвиди този кредитъ, макаръ той да е поисканъ. Въ всѣки случай, рапортитѣ на инспекторитѣ по труда сѣ достояние на всички, които желаятъ да почерпятъ отъ тѣхъ свѣдѣния. Ако тѣзи рапорти бѣдатъ изнесени въ печата, нѣма да се черви нито министърътъ, нито нѣкой другъ, затуй, защото това, което е направено за прилагането на закона, е прѣдостатъчно, и ако има още да се изисква за неговото прилагане, това постепенно ще се прави, безъ отъ туй нито азъ, нито пѣкой другъ да се черви. Въ всѣки случай, извѣстни рапорти на инспекторитѣ по труда или извлѣчения отъ тия рапорти сѣ публикувани отъ самитѣ инспектори въ нѣкои наши списания, а ако за въ бѣдѣше имаме достатъчно кредитъ, смѣтамъ да започнемъ публикуването на бюлетинъ на Министерството на търговията и труда, където ще намѣрятъ мѣсто не само рапортитѣ на инспекторитѣ по труда, но и рѣшеніята на индустриалния съвѣтъ и въобще всички мѣроприятия, които Министерството на търговията, промишленостъта и труда взема или пѣкъ мисли да вземе за повдигането и на индустрията, и за подпомагане на работницитѣ, и за подобрене на тѣхното положение. Ето защо, отговарямъ на всичкитѣ въпроси въ питането на г. запитвача, че това, което Министерството на търговията, промишленостъта и труда, специално отдѣлението на труда, е направило тази година, надминава, вѣрвамъ, и очакванията на самия запитвачъ.

Прѣдседателъ: Г. Георги Димитровъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра?

Г. Димитровъ: Ние не можем да се съгласимъ съ г. министъра и да поддържаме неговото мнѣние, че е направено прѣдостатъчно за прилагането на закона за женския и дѣтския трудъ, защото ето свѣдѣнията, които той самъ дава, които му е дало отдѣленieto на труда, ясно показватъ, че дѣйстви-телно твърдѣ малко е направено за прилагането на този работнически законъ въ нашата страна. Рабо-тятъ само двама инспектори, ревизиратъ се не всички фабрични заведения и то само веднѣжъ въ годината. И тѣзи инспектори, които отиватъ спе-циално да ревизиратъ индустриални заведения, спо-редъ дадената тукъ статистика, се вижда, че не сж намѣрили никакви работници, които сж по-малки отъ 12 години, или сж намѣрили, напр., че отъ 3,996 ра-ботници въ 1912 г. само 23 дѣца сж по-малки отъ 12 години, въ 1913 г. отъ 4,200 работници само 20 дѣца сж били по-малки отъ 12 години, а въ 1914 г. — само 52 дѣца. Г. министърътъ ще се съгласи съ насъ най-сетѣ, че имаме достатъчно вѣрни свѣдѣния за Габрово, Сливейцъ, Панагюрище и цѣла редица други индустриални мѣста, дѣто работятъ съ естотини дѣца, по-малки отъ 12-годишна възраст, цѣла година, и ако неговитѣ инспектори не сж ги съзрѣли, ако тѣ не сж ги намѣрили, туй се обяснява само съ едно обстоятелство: то е, че когато инспекторитѣ трѣ-натъ по ревизия отъ тукъ, даватъ съобщения въ ежедневнитѣ вѣстници, че един-кой си инспекторъ трѣгва за Габрово или Сливейцъ да ревизира; инспек-торътъ стига тамъ тържествено, по всички фабри-канти знайтъ за това, взематъ мѣрки и скриватъ всички дѣца, които подложатъ на ревизия по закона за женския и дѣтския трудъ, и той нищо передовно не констатира; напротивъ, намира, че всичко е въ редъ и поредѣтъ. Това не е ревизия, а подигравка съ инспекцията на труда. Това трѣбва да се знае. Г. министърътъ, като има прѣдъ видъ тия свѣдѣния, трѣбваше да се съгласи съ насъ, че недостатъчно се прави за прилагането на закона за женския и дѣт-ския трудъ. Дължкопъ сѣмъ да признаемъ, че въ по-слѣдно врѣме се полагаатъ малко по-голѣми усилия, но тѣзи усилия се парализиратъ отъ естеството на самия законъ, който трѣбва да се измѣни, и отъ факта, че липсва единъ работнически инспекторатъ. Всички благопожелания биха отишли на вѣтъра, ако нѣма достатъчно материялни условия, необходими за прилагането на такъвъ единъ законъ.

Ние още повече сме недоволни отъ отговора на г. министъра на търговията, промишлеността и труда по закона за недѣлната и празнична почивка. Г. ми-нистерътъ ще си припомни, че отдѣленieto на труда прѣзъ 1913 г. бѣше ходатайствувало прѣдъ него да подпише едно писмо, отнасяне се до Министерството на вътрѣшнитѣ работи, съ което се искаше да се възложи на комитетитѣ на труда въ отдѣлнитѣ мѣста да се грижатъ за прилагането на закона за недѣлната и празнична почивка. Г. Бакаловъ, като министъръ на труда тогава, отказа да подпише това писмо. Единствената възможностъ, при която Мини-стерството на труда можеше да се възползува отъ комитетитѣ на труда за прилагането на закона за недѣлната и празнична почивка, г. министърътъ отхвърли.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Вие искахте да наруша закона. Законътъ не ми дава такова право.

Г. Димитровъ: Тѣй че, за да се приложи законътъ за недѣлната и празнична почивка, той трѣбва да бѣде прѣхвърленъ къмъ Министерството на труда. Възгъ отъ това, най-малкото нѣщо, което можеше да се направи, както казахъ, бѣше да се възложи такава функция на комитетитѣ на труда. Г. министъръ Бакаловъ, обаче, въ своето нежелание да помогне за прилагането на този законъ, отказа да подпише

това писмо. Ето защо, той не може да се извинява съ обстоятелството, че законътъ не прѣдвизжда ми-нистерътъ на труда да се грижи за него. Той е работнически законъ, съ всички свои недостатѣци като такъвъ, и нѣма защо министерството да вдига ръка за неговото прилагане, а, напротивъ, длѣжко е да се погрижи съ всички свѣдѣства за прилага-нето му.

Прѣдседателъ: Г. министърътъ на финанситѣ ще отговори на питането на народнитѣ прѣдстави-тели г. г. Джидровъ и Возвелевъ.

Г. Димитровъ: Не сѣмъ свѣршилъ, г. прѣдседа-телю. Още нѣколко думи.

Прѣдседателъ: Петъ минути ми наха, г. Дими-тровъ. Има и други запитвачи.

Г. Димитровъ: Г. министъръ Бакаловъ знае, че актоветѣ, които отиватъ въ еждиницата, се бавятъ 3—4—5 години. Напоследѣкъ се разгледаха дѣла съ актове, съставени прѣзъ 1910, 1909, а нѣждѣ още прѣзъ 1908 г.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Ще бждатъ прѣкратени поради давностъ.

Г. Димитровъ: Да, затова именно дѣлата се прѣ-кративатъ, пропадатъ. Ето какъ неэффексно дѣй-ствува този законъ, който трѣбва да се измѣни. Г. министърътъ каза, че ще го измѣни, ако остане врѣме. Но, г. г. народни прѣдставители, вие, отъ бошинството, намирате достатъчно врѣме да турите на разглеждане въ дневното заседание прѣдложения отъ второстепенно, третостепенно и десетостепенно значение — за студенти, други и трети — които още днесъ-утрѣ ще обхриете въ закони, а за една работническа класа, която се състои отъ естотини хиляди души българи, която е ядката на българ-ската нация, не намирате врѣме. (Възражение отъ дѣеиницата) Врѣме има, но азъ констатирамъ тукъ публично, че желанне нѣма, че не искате да уврѣ-ждате интереситѣ на капиталиститѣ въ България.

Прѣдседателъ: Нѣмате вече думата, г. Ди-митровъ.

Г. Димитровъ: Ние настояваме да бждатъ публи-кувани рапортитѣ на инспекторитѣ и да се намѣ-рятъ кредити за тая цѣлъ.

Прѣдседателъ: Г. министърътъ на финанситѣ ще отговори на питането на г. г. Джидрова и Возве-лева. Кой ще развие питането?

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ.

Прѣдседателъ: Имате думата, г. Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣкои свѣдѣния, които сж достигнали до насъ, ни накараха да отправимъ едно питане къмъ г. мини-стра на финанситѣ и г. министъра на войната. Въ новитѣ земи се установи законоположение, споредъ което се отреди да бждатъ плащани на чиновницитѣ въ разстояние на двѣ години дневни пари, прѣдъ видъ на особено труднитѣ условия за животъ тамъ. И най-важнитѣ съображения на законопроекта, който вие гласувахте миналата сесия, бѣха тѣзи: че жи-вотътъ въ новитѣ земи е скѣпъ, че условията не сж установени, че чиновницитѣ, изобщо държавнитѣ служжаци, не рискуватъ да отидатъ тамъ, защото животътъ е несигуренъ, а прѣдпочитатъ да стоятъ въ стара България. За да може да се привлѣче маса

свѣтъ, който е необходимъ, за да функционира правилно държавата, поисква се отъ правителството и народното прѣдставителство гласува законъ за дневни пари. Сега тукъ въпросътъ не е, дали трѣбва да се поддържатъ, г. г. народни прѣдставители, дневните пари изобщо, по пристигатъ оплаквания, че на извѣстни чиновници отъ гражданското и военно вѣдомства гласуванитѣ съ законъ дневни пари се изплащатъ, а на всички подофицери — това сж груна служащи въ военното вѣдомство — дневните пари не се плащатъ. Положението имъ е мизерно, и тѣ едвамъ могатъ да стоятъ тамъ. На голѣмитѣ чиновници отъ гражданското вѣдомство се плащали тѣзи пари, намрало се възможностъ да се платятъ, а на всички дребни и сребдни държавни служащи дневните пари не се плащали. Г. г. народни прѣдставители! Тия дневни пари трѣбваше да се изплащатъ отъ 1 януарий 1914 г. — това е законоположението. Чиновникитѣ, граждани отъ България, сж се настанили тамъ съ голѣми семейства, и получаватъ 80 л. заплата, съ която е невъзможно да прѣживятъ въ новитѣ земи. Тѣ сж били принудени да напуснатъ стара България и да отидатъ тамъ, само защото имали налице закона или защото е имало едно сравнително малко увеличение на заплатата, което горѣ-долу прави възможенъ живота имъ въ тѣзи земи. Тѣ отиватъ тамъ, седатъ съ мѣсечи, имаме вече законъ, г. г. народни прѣдставители, и тия пари не се изплащатъ на тия хора.

Прѣдъ видъ на това, че специално на всички подофицери не е платено нито сагитимъ и прѣдъ видъ на това, че не се плаща на дребнитѣ чиновници отъ гражданското вѣдомство — а съобразението за дневните пари може да има смисълъ, само ако се мотивира съ увеличение заплатитѣ на дребнитѣ чиновници — азъ отирамъ нѣтане, заедно съ моя другаръ, къмъ г. военния министръ, защото не е разпоредилъ да се плащатъ дневни пари на подофицеритѣ, и, главно, къмъ г. финансовия министръ, защото той досега не е приложилъ закона, смѣта ли да уреди този въпросъ и на какво се дължи несправедливото отношение къмъ чиновникитѣ: на едни чиновници отъ извѣстно вѣдомство се плащатъ дневни пари, а на маса дребни чиновници се отказва да се плаща?

Прѣдседателъ: Има думата г. министрътъ на финанситѣ.

Министръ Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! На 31 октомври ми се съобщилъ питането на г. Джидрова. Като го прочетохъ, намѣрихъ, че питането има извѣстна справедливостъ и че ще трѣбва да се наслѣдва неговата истинностъ, за да може да се поправи това пѣщо, ако дѣйствително работата е тѣй. Затова веднага дадохъ разпореджение да се узнае, да-ли дѣйствително това, което се съобщава, е вѣрно, и ако е вѣрно, да се поправи това пѣщо, т. е. да се плащатъ дневните пари и на тѣзи хора.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. прѣдседателю! Една дума само въ отговоръ на г. министра. Азъ, значи, ще очаквамъ г. министрътъ да получи свѣдѣния и да отговори на питането ми.

Министръ Д. Тончевъ: Азъ отговарямъ сега: прѣдварително считамъ, че това, което говорите, ако е така, трѣбва да се поправи.

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ ще моля, г. министрътъ да вземе актъ отъ това и щомъ получи свѣдѣния, веднага да разпореди да имъ се изплащатъ дневните пари на тѣзи хора, защото, да правя второ питане по този въпросъ, ще бѣде неприяно

Прѣдседателъ: Понякоже времето за отговоръ на питанята мина, ще пристѣпимъ къмъ дневния редъ.

Първата точка отъ дневния редъ е: трето четене законопроекта за продължение използването на кредита 300.000 л. за купуване нумераторъ за Софийската централна телефонна станция.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Р. В. Радевъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за продължение използването на кредита отъ 300.000 л. за купуване нумераторъ за Софийската централна телефонна станция, разрѣшенъ съ закона за окончателното сключване на бюджета за 1909 г., утвърденъ съ указъ № 31 отъ 5 февруарий 1911 г.

„Членъ единственъ. Разрѣшава се на министра на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ да произведе прѣзъ текущата 1914 и идущата 1915 г. разходъ на сума 300.000 л. за доставката на единъ нумераторъ за Софийската централна телефонна станция, който разходъ да се покрене отъ кредита за тая цѣль, разрѣшенъ въ закона за окончателното сключване на бюджета за 1909 г., утвърденъ съ указъ № 31 отъ 5 февруарий 1911 г.“

Прѣдседателъ: Които приематъ на трето четене законопроекта тѣй, както се прочете отъ г. секретаря, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Вториятъ пунктъ отъ дневния редъ е: разглеждане прѣдложението за одобрение указа № 67 отъ 25 октомври 1913 г. за наемане на 24 лѣкари и 54 фелдшери за войсковитѣ части въ новитѣ земи. Г. секретарьтъ ще прочете мотивитѣ и самото прѣдложение.

Секретаръ Р. В. Радевъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ проекто-рѣшението за одобрение указъ № 67 отъ 25 октомври 1913 г. по Министерството на войната за наемане на 24 лѣкари и 54 фелдшери за войсковитѣ части въ новитѣ земи.

„Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ демобилизацията на войскитѣ прѣзъ мѣсець августъ 1913 г. многу войсковы части бѣха останали съ недостатъчно число лѣкари и фелдшери. Новосформираната Х-та Бѣломорска дивизия и частитѣ отъ старитѣ дивизии, които се намираха въ новоосвободенитѣ земи, почти нѣмаха лѣкари, фелдшери. Повечето отъ лѣкаритѣ и фелдшеритѣ въ тѣзи войсковы части, прѣзъ първото време слѣдъ демобилизацията, бѣха граждански лѣкари и фелдшери, задържани въ съответнитѣ войсковы части до окончателната демобилизация на санитарната служба.

„За да могатъ да бждатъ задържани тия лѣкари и фелдшери въ войсковитѣ части на новитѣ земи и слѣдъ окончателната демобилизация на санитарната служба, по прѣдложение на г. министра на войната и на основание XI-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданieto му отъ 12 октомври м. г., протоколъ № 247, биде разрѣшено на Министерството на войната, съ указъ № 67 отъ 25 октомври м. г. („Държавенъ вѣстникъ“, бр. 251 отъ 6 ноември 1913 г.), да наеме за войсковитѣ части въ новитѣ земи 24 лѣкари и 54 фелдшери, съ заплата за лѣкаритѣ, като на младши лѣкари-капитани, отъ

окладът 4.500 л. годишно, плюсът дневни пари по 10 л., а за фелдшерите, по окладът за болничните фелдшери по Министерството на вътрешните работи и народното здраве, 1.800 л. годишно и дневни пари по 2 л.

„Съгласуването бюджета за тази година положението на тия лѣкари и фелдшери се урежда въз основа на забѣлжката III къмъ § 1 отъ бюджета на Министерството на войната за 1914 г., която гласи: „Когато нѣкои отъ длѣжноститѣ на санитарнитѣ офицери не биха могли да се заематъ отъ санитарни офицери, то на тѣзи длѣжности могатъ да се назначаватъ волнонаемни граждански лица (медицински и ветеринарни лѣкари и аптекари) съ прѣдвидената заплата и други парични възнаграждения за съответствения санитаренъ подпоручикъ“.

„Понеже тая наредба, за време до влизането въ сила на бюджета на държавата за 1914 г., подлежи да бѣде одобрена отъ Народното събрание, съгласно чл. 58 отъ закона, за отговорността по бюджета, моля г. г. народнитѣ прѣдставители да разгледаатъ и гласуватъ настоящето проекто-рѣшение.

„София, октомврий 1914 г.

„Министъръ на финанситѣ: Д. Тончевъ.

„Проекто-рѣшение

за одобрение указа № 67 отъ 25 октомврий 1913 г., по Министерството на войната, за наемане на 24 лѣкари и 54 фелдшери за войсковитѣ части въ новитѣ земи.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Министерството на войната, военно-санитарна частъ, да наеме, смѣтано слѣдъ демобилизацията на войскитѣ, за войсковитѣ части въ новоосвободенитѣ земи 24 лѣкари и 54 фелдшери, съ заплата за лѣкаритѣ, като младши лѣкари-капитани, отъ окладъ 4.500 л. годишно, плюсът дневни пари по 10 л.; за фелдшеритѣ, по окладъ за болничните фелдшери по Министерството на вътрешните работи и народното здраве, 1.800 л. годишно и дневни пари по 2 л.

„Чл. 2. Разходитѣ за заплатитѣ на тия лѣкари и фелдшери да се покриватъ, до влизането въ сила бюджета за 1914 г., отъ кредита за военни нужди“.

Прѣседателъ: Има думата г. Юрдановъ.

Ю. Юрдановъ: Г. г. народни прѣдставители! Маркаръ че прѣдъ пасъ е прѣдставенъ вече единъ свѣршенъ фактъ и се иска само утвърдението му, обаче азъ смѣтамъ, че Народното събрание ще обърне внимание на това, което е извършено порано съ този указъ.

Въ това прѣдложение се опредѣля заплата на известно число лѣкари и фелдшери, като въ сѣщото време сж турени и дневни пари. Тѣзи дневни сж, безспорно, за да могатъ да се привлѣкатъ лѣкари и фелдшери въ така наречената нова България. На единъ сж дадени дневни по 10 л.; а на другитѣ — по 2 л. Относително тѣзи дневни азъ смѣтамъ, че не сж добръ разпрѣдѣлени. Нуждитѣ на лѣкари и нуждитѣ на фелдшера, може-би, не сж еднакви, но, въ всѣки случай, трѣбва да има съотношение между дневнитѣ и мѣсечната или годишната заплата. Лѣкаритѣ иматъ 4.500 л. годишна заплата и по 10 л. дневни, а фелдшеритѣ — 1.800 л. годишна заплата и по 2 л. дневни. Слѣдъ като се е говорило много за чиновницитѣ въ новитѣ земи — че живѣятъ твърдѣ оскудно, че въ първитѣ врѣмена, па и сега даже не могатъ да прѣведатъ тамъ своитѣ семейства, че иматъ нужда отъ една по-голямъ плата — азъ смѣтамъ, че народното прѣдставителство може да даде и на фелдшеритѣ една дневна плата отъ

5 л. минимумъ, за да може по този начинъ да се запази пропорцията между годишната заплата и дневнитѣ пари, а така сжко и да се удовлетвори една нужда, която смѣтамъ, че трѣбва да бѣде призната отъ всѣкого едного. Смѣтамъ, че народното прѣдставителство ще се съгласи съ това измѣнение — дневнитѣ пари на фелдшеритѣ да сж по 5 л., ако не отъ самото начало, откогато тия фелдшери сж проводени, то поне отъ момента, когато се измѣнява отъ народното прѣдставителство.

Прѣседателъ: Има двѣ прѣдложения. Едното прѣдложение е на правителството да се планатъ на фелдшеритѣ, освѣтъ годишната заплата 1.800 л. и по 2 л. дневни пари. Другото прѣдложение, което прави г. Юрдановъ, е да се даватъ на фелдшеритѣ дневни пари, вмѣсто 2 л. — 5 л.

Ще положи на гласуване първото прѣдложение и послѣ второто.

Когато приематъ проекто-рѣшението за одобрение указа № 67 отъ 25 октомврий 1913 г., по Министерството на войната, за наемане на 24 лѣкари и 54 фелдшери за войсковитѣ части въ новитѣ земи, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Второто прѣдложение, на г. Юрданова, остава безпрѣдметно.

пристапваме къмъ третия пунктъ отъ дневни редъ: първо четене прѣдложението на народния прѣдставител г. Д. Кьорчевъ за измѣнение закона за устройството на сѣдилищата.

Г. секретаръ ще прочете прѣдложението, направено отъ народния прѣдставител г. Д. Кьорчевъ.

Секретаръ Р. В. Радевъ: (Чете)

„Прѣдложение

отъ Димо Кьорчевъ, народенъ прѣдставителъ, за измѣнение чл. чл. 21, 22, 23, 24, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 и 115 отъ закона за устройството на сѣдилищата.

„Съгласно дѣйствующия законъ за устройството на сѣдилищата, лицата свѣршилиши правнитѣ науки, за да бѣдатъ назначени като кандидати на сѣдебна длѣжностъ или кандидати адвокати, трѣбва да издържатъ установения държавенъ изпитъ. Споредъ тая наредба, свѣршилитѣ юристи веднага слѣдъ единъ изпитъ по всѣчки правни дисциплини се подлагатъ отново на сѣщия изпитъ, тъй като програмата за държавния экзаменъ съдържа сѣщитѣ тѣзи науки и самиятъ изпитъ е теоретически.

„По тоя начинъ младитѣ правници, току-речи съвсѣмъ безполезно, неосѣрѣствено едно слѣдъ друго се подлагатъ на единъ и сѣщия изпитъ.

„Съ прѣминаване втори пътъ сѣщия изпитъ, кандидатитѣ не доказватъ, че сж подготвени по-добрь по правото, отколкото чрьвъ университетския дипломъ. Поради това държавниятъ изпитъ, така както сѣществува въ дѣйствующия законъ, е една безполезна сръпка за младитѣ юристи.

„Обаче слѣдъ прѣминаване установения отъ закона стажъ, умѣстно е да се прѣвѣрятъ познанията на стажантитѣ по прилагането на дѣйствующитѣ закони, както и по сѣдебната практика.

„По този начинъ съ самото минаване на стажъ ще може да се прѣвѣрятъ само ония кандидати, които докажатъ своята подготовеностъ за самостоятелна сѣдийска или адвокатска работа и ще получатъ право за това. По тѣзи съображения сѣществующиятъ държавенъ изпитъ ще трѣбва да се прѣмахне съвсѣмъ и се уреди по-правилно слѣдъ свѣршването на прѣдвидения въ закона стажъ.

„Кандидати за съдебни длъжности.

„Чл. 21. За кандидати на съдебни длъжности могат да бъдат назначени само лица, които сж свършили юридическите науки, удостоверено с диплома, легализиран по установения ред.

„Чл. 22 се отменява.

„Чл. 23. Кандидатът за съдебна длъжност се назначава с заповед от министра на правосъдието и се разпределят между окръжните съдилища по начинът, щото общото им число въ всяко съдилище да не бъде по-големо от трима души на отделение.

„Чл. 24 се отменява.

„Чл. 32. Кандидатът за съдебна длъжност, които сж прослужили най-малко една година и сж получили удостоверение по чл. 26, сж длъжни да положат кандидатски изпит.

„Чл. 33. Думата „практически“ се замества с „кандидатски“.

„Чл. 34 се отменява.

„Чл. 35 се отменява.

„Чл. 36 се отменява.

„Чл. 37 се отменява.

„Чл. 38. Врѣмето за произвеждане на изпита, както и всички други подробности се определят с особени правилници и програма от Министерството на правосъдието.

„Чл. 39. Въ втората алинея се замества думата „практически“ с „кандидатски“ (съдийски).

„Чл. 115. Адвокати занапред могат да бъдат лицата, които имат юридическо образование, сж били кандидати за съдебна длъжност при нѣкой окръжен съд една година, или сж практикували при нѣкой адвокат една година — и сж издържали предвидения въ чл. 32 кандидатски изпит.

До кандидатски изпит се допускат само онези лица, които сж добили от адвокатския съвет, или дѣто има такъв, от окръжния съд добра атестация за поведението им въ съда и вън въ обществото. От сѣция се издава удостоверение, че кандидатът е практикувал една година при нѣкой адвокат.

Забѣлява към чл. 115. Кандидатът за адвокат могат да се явят като представители от името на адвокатитѣ, при които сж записани сж общо пълномощно, издадено им от тях.

„Вносител: Димо Кьорчевъ.

Поддържае предложението: д-ръ Н. Георгиевъ, Х. Бояджиевъ, А. Крушковъ, А. Кировъ, Г. Атанасовъ, И. Поповъ, А. Станчевъ, Х. Янковъ, М. Патовъ, С. Омариевски, Х. Божички, М. Зелковъ, д-ръ В. Михалчевъ, д-ръ И. Момчиловъ, Б. Каракашевъ, М. Аврамовъ, И. Даскаловъ, д-ръ Н. Стойчевъ, Я. Матакиевъ, Е. Петковъ, Н. Марчевъ, Х. и Димитровъ, Х. С. Мехмедовъ, х. М. Саафетъ, бей Шукриевъ, И. Поповъ, Х. Занковъ, д-ръ Б. Ючормански, Н. Алтимирски, Д. Тошковъ, д-ръ Т. Янковъ, А. Свиначевъ, К. Мехмедъ, С. Петковъ, И. Халачовъ, Г. Поцковъ, М. х. Вълчевъ, Н. Симеоновъ, А. Малиновъ, М. Тасевъ, А. Величковъ, Н. Здравковъ, Стоянъ Георгиевъ, Х. Славейковъ, В. Пасковъ, д-ръ П. Джидровъ, Н. Харлаковъ, К. Бозведиевъ, И. Януловъ, К. Лулчевъ, Д. Джанкардашлийски, А. Недевъ, Б. Дуновъ, М. Турлаковъ, К. Недѣлковъ, С. Шиваровъ, Г. Бояджиевъ, Г. Миневъ, Д. Моневъ, А. Радоловъ и д-ръ А. Ходжовъ.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. д-ръ С. Иванчовъ)

Прѣседателствуващ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: (Отъ трибуната) Мисля, че въпросътъ, сж който ще се занимаемъ, ще се разгледа твърдѣ спокойно, прѣдъ видъ на това, че нито е

партиенъ, нито е политически, а се касае до едно измѣнение на нѣкои наредби отъ закона за устройството на съдилищата, което измѣнение, не само споредъ мене, но споредъ мнозина, както г. г. народните прѣдставители, така и юристи извън камарата, е умѣстно и наврѣменно. Прѣдложението се касае за измѣнение на ония членове отъ закона за устройството на съдилищата, които визиратъ начина и врѣмето, кога и какъ трѣбва да се призвежда държавниятъ изпитъ за ония юристи, които сж свършили университетъ у насъ или въ чужбина. Досега вие знаете, че свършилиятъ юридическите науки се явява, легализира му се дипломата отъ Министерството на просвѣщенieto и слѣдъ това, за да добие правото на адвокат или съдия, трѣбва да положи установения отъ закона изпитъ, нареченъ, споредъ закона, държавенъ изпитъ. Всичките дисциплини, по които кандидатътъ трѣбва да положи изпитъ, сж точно ония, по които той единъжъ е положилъ изпитъ въ университета — тѣ сж сѣшитѣ науки. Държавниятъ экзаменъ въ тая си форма се явява като единъ повторенъ изпитъ, само че прѣдъ други лица и прѣдъ една комисия, която не е отъ професори, но въ която има професори и сжсвѣрѣменно и чиновници отъ Министерството на правосъдието, и затова, вѣроятно, экзаменътъ е добилъ названието държавенъ. Въ всѣки случай пълъта е: Министерството на правосъдието да упражни известенъ контролъ върху знанията, върху подготовката на юриста и слѣдъ тоя контролъ, подъ формата на экзаменъ, твърдѣ строгъ — и така трѣбва да бъде — кандидатътъ да получи правото да постъпи въ съда или при нѣкой адвокатъ като кандидатъ; слѣдъ това, минавайки известно врѣме, той добива правото на пълъенъ съдия или адвокатъ, споредъ последното измѣнение, слѣдъ като издържи и още единъ изпитъ, нареченъ практически, въ района на оня апелативенъ съдъ, въ който той е упражнявалъ своето стажанство. Г. г. народни прѣдставители! Тия экзамени не сж безполезни. Тѣ сж нужни и трѣбва да бъдатъ строги, трѣбва да обхващатъ почти всичко отъ науката и практиката, сж което бждящиятъ юристъ, билъ той адвокатъ или съдия, ще има да се занимава. Но азъ сж това прѣдложение прѣслѣдвамъ само една цѣль: не да се прѣмахне нѣкой экзаменъ, не да се направятъ тѣзи экзамени по-лесни, не да се добие една възможност, щото кандидатътъ юристъ веднага да добие право на адвокатъ или на съдия. Не, азъ искамъ само да може по-правилно да се установи врѣмето, кога трѣбва да се дава този экзаменъ: да-ли веднага слѣдъ излизането на юриста отъ университета или слѣдъ неговия стажъ. У насъ, г. г. народни прѣдставители, има държавенъ экзаменъ и за свършилиятъ не юридическите науки: филология, история, философия и всички тѣхни клонове — хората, които се подготвятъ за учители въ гимназиите. Тѣхниятъ държавенъ экзаменъ, обаче, става слѣдъ стажа. Това нареджана е твърдѣ разумно, защото, излизайки отъ университета и постъпвайки на стажъ, тоя стажъ е едно срдѣство, за да се постави въ паралелъ онова, което е доктрина, сж онова, което е практика, сир. прилагане въ живота на самата доктрина, на самитѣ познания. Стѣдъ като се прѣмине и този послѣденъ етапъ отъ висшето образование на кандидата, той трѣбва да се постави вече на една послѣдна проверка, която проверка държавата организира за себе си, имайки прѣдъ видъ, че тия хора ще бъдатъ нейни чиновници. Всичкиятъ въпросъ е въ това, кога трѣбва да бъде даденъ този экзаменъ: да-ли веднага слѣдъ излизането отъ университета или слѣдъ като кандидатътъ е свършилъ своя стажъ.

Да видимъ първото положение, сир., както е било досега за категорията на свършилиятъ юридическите

науки — случаят, който ни занимава. Единият юрист свършил нашия Университет или в чужбина и иде тук. Обикновено той ще дойде пръв лѣтото, защото свършването вь всички университети ставатъ съ свършването на лѣтния семестър — ако студентътъ правилно се е движилъ и не се е записалъ въ началото прѣвъ лѣтния семестър. Слѣдъ туй този човѣкъ не може да постѣпи веднага въ сѣдницето, а трѣбва да чака държавенъ экзаменъ. Въ България държавниятъ экзаменъ за юристи има двѣ сесии: едната сесия и другата пролѣтна. Есента сесия става прѣвъ м. октомврий; слѣдъ като кандидатътъ издържи изпита, веднага има право да постѣпи въ сѣда. Но често нѣти у насъ се явява така, че юристите постѣпватъ въ школата като войници и послѣ имъ разрѣшаватъ за экзамена едномѣсеченъ отпускъ съ право отпослѣ, слѣдъ свършването на едната година, да достѣпъ въ казармата тѣзи дни, които сѣ използвали за свои экзаменти. Значи, стои въ казармата и сѣщоверменено се готвятъ за экзамена, безпокойтъ се. Повечето отъ тѣхъ минаватъ экзамена като солдати. Това е едно неудобство, може-би, малко, но има други по-големи. Кандидатътъ не може да се яви на първата сесия по много причини. Една отъ тѣзи причини, която е въ свързка съ нашия животъ, е, че повечето отъ свършващите юридически науки сѣ хора бѣдни, и поемъ като дойдатъ като свършващи, имъ е мѣчно да стои въ колко мѣсеца безъ работа и да се готвятъ за новъ экзаменъ; затова обикновено се залавятъ за нѣкои чиновническа кариера или пъкъ даватъ заемъ въ Министерството на народното просвѣщение да бѣдатъ назначени учители. Тѣ сѣ правятъ такава смѣтка: „Азъ ще стоя една година учителъ, за да мога да туря въ редъ моитѣ смѣтки, и сѣщоверменно ще се подготви за экзаменъ“. Губи една година. Слѣдъ това постѣпва войникъ и при това положение като солдатинъ трѣбва да се готви, трѣбва да се мѣчи, трѣбва да очива прѣдъ комисия и т. н. Независимо отъ всички тѣзи съображения, които сѣ въ свързка съ нѣща, които не трѣбва да ни интересуватъ, ако погледнемъ строго на прѣдложението, важниятъ въпросъ е, дали така произведениотъ държавенъ экзаменъ за юристи е едно сигурно провѣрително сѣдство за тѣхнитѣ познания. За юристите, които веднага се явяватъ, поемъ като сѣ свършили университета, е ясно, защото почти сѣщи сѣ наукитѣ и сѣ малко подготовка тѣ почти всички свършватъ. Разбира се, има екзаменация въ проценти, каквито всички единъ экзаменъ дава, но всички се явяватъ добри подготвени. За ония, които сѣ оставили экзамена си една година по-късно, прѣдъ видъ на това, че имъ се е случило прѣвка и не могатъ да се явятъ прѣдъ комисията, за тѣхъ вече той се явява труденъ. Тѣ загубватъ много отъ познанията си и забравятъ онова, което имъ е далъ университетътъ — то полета-лека отлетява. Вие вѣждате, г. г. народни прѣдставители, че ако този экзаменъ бѣде поставенъ слѣдъ стажъ, т. е. кандидатътъ веднага постѣпи на сѣдийска или адвокатска практика, като стажантъ, той просто продължава на практическа почва своето обучение, обогатява своитѣ познания, съпостави изученото като доктрина съ онова, което му се явява като практика, и знайки, че го чака единъ экзаменъ, ще бѣде тъй трудолюбивъ, тъй внимателенъ и тъй добръ контролирующъ, всичко онова, което му се прѣдстави на изучаване, че ще се чувствува като въ университета, когато учейки своитѣ прѣдмети, знае, че ги учи, защото го чака экзаменъ.

Има, обаче, една страна, която ще се изтъкне отъ други г. г. народни прѣдставители, които ще говорятъ, и ти ще бѣде: дали за сѣдийцитѣ се, за хората, които държатъ правосѣдие, това измѣнене на закона нѣма да се окаже вредно, тъй като всички

не каже, че единъ юристъ, който безъ провѣрка на онова, което е училъ, постѣпва веднага като сѣдия-стажантъ, не ще бѣде достатъчно годенъ да прилага законитѣ, да ги тълкува, въобще да бѣде сѣдия, както разбирате тази дума. На този въпросъ азъ ще отговоря само съ едно, че стажанти, които добиватъ права на сѣдии, добиватъ тѣзи права отъ сѣда, при който стажиратъ, и сѣдѣтъ е вѣстелъ на неподготвенитѣ да не издава удостоверения, съ които имъ се признава това право. Сѣдѣтъ може да имъ каже: „Г-да! Вие стоите тукъ шестъ мѣсеци, вие искате да ви се даде право да бѣдете нѣлни сѣдии и да участвувате при засѣдания, да подните рѣшения или присѣди, но, понеже вие не сте достатъчно подготвени, можемъ да ви издадемъ таква удостоверение“. Това право, слѣдователно, произхожда отъ сѣда.

Но ще ми се върази: ако сѣдѣтъ отказва на всички, защото смѣта, че не сѣ подготвени, тогава каква полза ще иматъ тѣзи хора, като стажанти, когато прѣвъ цѣлото врѣме на своя стажъ нѣма да бѣдатъ самостоятелни сѣдии, нѣма нищо единъ да се нагърбятъ съ оная сѣдийска отговорностъ, която се ражда тогавъ, когато сѣдията е оставенъ автономно, свободенъ да даде своето мнѣние по единъ въпросъ, по единъ процесъ, прѣдставенъ нему за разрѣшение? Г. г. народни прѣдставители! На-ли вие всички сме съ едно общо убѣждение, че трѣбва да се върва въ човѣка? Ние всички, ако нѣмаме взаимно довѣрие помежду си, не сме годни да прѣдприемемъ никаква работа. Нема тѣзи хора, които се явяватъ като стажанти, които знаятъ, че ги чака экзаменъ, които сѣ учили да бѣдатъ юристи, ще отидатъ въ сѣда, като стажанти, да почиватъ? Но, тѣ знаятъ, че слѣдъ една година, слѣдъ установения въ закона срокъ, тѣмъ прѣдетой една стрѣла и най-обширна провѣрка не само на добититѣ въ университетта знания, но и на прилагането тѣзи знания на практика въ сѣда. И тѣзи хора, знаейки, че всичко това имъ прѣдетой, ще бѣдатъ най-внимателни, най-прилежни, най-добросѣдетни, ще бѣдатъ съ едно самочувствие на всекидневенъ контролъ върху себе си. Азъ мисля, че ако се правятъ възражения по тоя въпросъ, трѣбва да се има прѣдъ видъ едно: че стажътъ на юристите въ сѣда е едно продължение на изучаваната на правото въ всички негови разклонения: гражданско, търговско, гражданско, процедури и т. н. Университетътъ се продължава така, че знанията се фиксиратъ вече въ стажанта; той ги добива за себе си по-сигурно и по-добре, тъй като онова, което е доктрина, което е принципъ, което е дефиниция за него става животъ, когато го намѣри въ единъ казусъ, въ единъ процесъ и по-добре го запомни, по-добре го усвоява и то става вече негово.

Тѣзи общи бѣлѣжки, азъ ви казахъ, че свързвамъ, г. г. народни прѣдставители, и съ установения вече начинъ за полагане държавенъ изпитъ за не юристи, именно за тѣзи, които се готвятъ да бѣдатъ учители. И тамъ много разумно е поставило Министерството на народното просвѣщение, като е пародило държавниятъ экзаменъ да се дава слѣдъ стажъ на учителитѣ, слѣдъ едногодишно практикуване съ 100 л. на мѣсець — тукъ е съ 80 л. и послѣ съ 100.

Сега да мина върху единъ въпросъ, но който е сложенъ едно недоумѣние, отъ какъ този въпросъ запитрува любопитството на мнозина: именно: съ прѣдложението, което прави, прѣмахва ли се държавниятъ экзаменъ или се прави нѣщо друго? Г. г. народни прѣдставители! Нѣма прѣмахване на държавния экзаменъ, а има поставяне въ друго врѣме на единъ экзаменъ, който азъ нарекохъ кандидатски, защото некамъ да го сѣбя съ практическия: държавниятъ экзаменъ и практическиятъ сѣти заедно, да образуватъ единъ новъ экзаменъ. Съгласете се да го наречете, както искате, но азъ желая да бѣде

той тъй строгъ, тъй общиренъ, тъй всеобщъ, тъй всеобемачъ, че да обхваща програмата на държавния изпитъ пълно онова, което е въ програмата за практическия изпитъ. Азъ не желая никакво улеснение за юристите, но азъ смятамъ, че е по-разумно и по-ползотворно тоя экзаменъ да се полага слѣдъ изслужване на стажъ, а не да кжсате единъ юристъ два пѣти и послѣ да се жени, да получи 5.000 л. зестра, за да може да слѣдва още единъ — два семестра, и да се чуди, защо е станалъ юристъ. Човѣкъ може да се абрутира, ако 100 пѣти прочете процедурата, когато нѣма възможност да види, какъ се подава една искова молба. Всички экзамени иматъ лоши страни, но нѣма друго срѣдство, за да се провѣрятъ знанията. Особено ония, които сж държали экзаменъ и още повече ония, които сж экзаменуваели, знаятъ условията, при които става единъ экзаменъ. Тамъ кандидатътъ може да има страхъ, смущение; може да има неспособност да реагира веднага на въпроситъ, които му задаватъ внезапно; може да не може да дава правилни отговори, макаръ да чувствува, че може да ги напипа; може да не е въ състояние да схване единъ въпросъ. Всичко това става при экзамена, и вие знаете, г. г. народни прѣдставители, които сте свършили и правилни изпитъ, колко много ваши другари солидно подготвени, съ много добри познания, но скромни по натура, внимателни въ себе си, видаги блящи съ сѣмѣние, дали знайтъ нѣщо добръ, дали сж изучили добръ известни въпроси. Та се явяватъ като най-лоши кандидати за экзаменъ, защото даватъ впечатление на экзаменаторитъ, че сж почти неподготвени. Това сж обикновени случаи при экзаменуването. Но азъ повтарямъ: нѣма другъ начинъ, освѣтъ чрѣзъ экзаменъ, писменъ или устенъ, да се провѣрятъ знанията на единъ човѣкъ, който за въ бѣдѣще ще се впусне въ живота да прилага своитъ познания, добити въ университетта.

Азъ мисля, че по въпроса: какъвъ ще бѣде экзаменътъ, ние тукъ, съ рѣшението си и съ тълкуването, което можемъ да дадемъ — защото дебатитъ, които ще станатъ тукъ, ще бѣдатъ едно автентично тълкувание на това прѣдложение, щомъ то стане законъ — ще искаме Министерството на правосъдието да си създаде програма, по която да се произвежда този кандидатски изпитъ и да бѣде напълно автономно въ създаването на тая програма, като ще искаме въ нея да се обхваща програмата на сегашния държавенъ изпитъ пълно онова на сегашния практически изпитъ.

М. Ничовъ: Тогава, да се каже това въ прѣдложението.

Д. Кьорчевъ: Азъ не го казахъ, защото трѣбваше да се вмѣкнатъ нови членове и по тоя начинъ да се наруши самата система на главата въ закона.

М. Такевъ: Вмѣсто кандидатски, да се каже теоретически и практически.

Д. Кьорчевъ: Да, може и така, както казва г. Такевъ — единъ теоретико-практически экзаменъ — ако се съгласите върху тая дума. Но може да се тури и подъ забѣлѣжка, че подъ кандидатски изпитъ се разбира экзаменъ, който да обхваща: програмата на държавния, пълно тази на практическия изпитъ. Но, въ всѣки случай, щомъ се съгласимъ, че экзаменътъ, наричанъ сега държавенъ, се запазва, и че не трѣбва да се произвежда веднага слѣдъ свършването на университета, а послѣ, то ние сме съгласни по принципъ. Останалото, г. г. народни прѣдставители, нека не ви занимава, нека бѣде прѣдметъ на разискване въ комисията. Кждѣто всѣки ще може да си каже мнѣнието и кждѣто всички, като юристи повечето, ще можемъ по-спо-

койно, по-общирно и съ закона на ръка, не само да дефинираме точно всички тия измѣнения, които азъ прѣдлагамъ, но същевременно да направимъ и цѣлкон попълвания, които господата отъ комисията ще прѣдложатъ и които, вѣроятно, ще бѣдатъ умѣстни, тъй като тоя въпросъ е новъ, сега се подлага на разглеждане. Не претендирамъ да съмъ прѣдложилъ едно изчерпателно, напълно обстойно измѣнение въ тая материя и бихъ желалъ съ общото сътрудничество на всички господа да направимъ това измѣнение. Нека то бѣде активъ на всички политически партии, заради туй, защото асж всичкитъ сж го подписали: и отъ групата на работническата социалъ-демократическа партия, и отъ обединената работническа партия, и отъ г. Такева, и отъ г. Малинова, и отъ г. г. земледѣлцитъ, и отъ болшинството. Г. министърътъ на правосъдието, сжщо, е съгласенъ съ това измѣнение.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Да се гласува просто.

Д. Кьорчевъ: Не, да отиде въ комисията, кждѣто да се разисква. Азъ казвамъ да се приеме по принципъ.

Така щото, ще моля на първо четене да мине сега, а въ комисията да се постави на разглеждане.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Георги Поповъ.

Г. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ като изслупахъ мотивировката на г. Кьорчева и съдържанието, което той влага въ този законопроектъ, ще трѣбва, наистина, и азъ да се приседея къмъ протеста на моя другаръ Георги Димитровъ, който тукъ прѣди малко, когато развиваше сюето питане и отговаряше на единъ отъ г. г. министритъ, каза, че българскиятъ парламентъ намира твърдѣ много врѣме да се занимава съ такива законопроекти, . . .

Д. Кьорчевъ: Отъ миналата сесия е.

Г. Поповъ: . . . които нѣматъ абсолютно никакво практическо значение за нашия животъ, а не намира врѣме да се занимава съ жизнени въпроси въ страната, съ единъ въпросъ такъвъ, какъвто ние по-вдигаме — въпросътъ за защита на безработнитъ, които днесъ сж изпълнили цѣлата страна.

Ще мина на законопроекта.

Г. г. народни прѣдставители! Една отъ опоритъ на свършения общественъ строй, това е, безъ всѣко сѣмѣние, сѣдебното дѣло у насъ. (Веселостъ) Българската буржоазия, когато трѣбваше да настани този свой институтъ, който ще ѝ служи да защити нейнитъ жизнени интереси, нейнитъ материални интереси, тя се достатъчно погрижи да направи единъ законъ за сѣдоустройството такъвъ, какъвто ние го виждаме прѣдъ очитъ си. Въ желанието си твърдѣ много да се защити, да формира единъ здравъ институтъ, който да гарантира нейнитъ права и нейнитъ материални интереси, тя отишла до тамъ, да създава абсурдни постановления, каквото е и постановлението, що иска г. Кьорчевъ да бѣде прѣмахнато, а сега иде да се разбере, че той не желас да го прѣмахне, а иска да се отсрочи. Слѣдъ като свърши човѣкъ едно срѣдно образование, отива да свърши университетъ, и слѣдъ като мине всичкитъ митарства по изпититъ си и си вземе диплома, че е годенъ вече да влѣзе въ обществото и да служи на това общество, на другия денъ да го викаме: „Ела сега тукъ на държавенъ изпитъ!“ Значи, държавата нѣма довѣрие дори въ своя институтъ, нареченъ университетъ, когато дойде въпросъ да се защити именно най-сѣщественото стъпало на свършения общество — правосъдието.

Дори въ свои университети вие нямате доверие, ами слѣдъ като университетътъ даде дипломъ на студента, вие пакъ ще го викате прѣдъ себе си на държавенъ изпитъ, да видите, да-ли е годенъ да прилага законитѣ на вашата страна.

Х. Гендовичъ: На нашата страна.

Г. Поповъ: Това е единъ абсурдъ. Може ли да се говори, че онѣзи, които редъ години сж учили студента, ония, които сж го екзаменивали, които сж му дали дипломъ за умъ и способностъ, може ли да се мисли, казвамъ, че тия хора сж по-малко способни отъ ония, които ще изпитватъ на държавния изпитъ? Това е дѣйствително единъ абсурдъ, който трѣбваше отдавна да го нѣма.

Но, г. г. народни прѣдставители, това ли е, което трѣбва да се махне въ този законъ? И днесъ г. Кюрчевъ дойде да каже, че не желас да се махне държавниятъ изпитъ, а иска да се оторочи, като се слѣе държавниятъ съ практическия изпитъ — единиятъ теоретически, а другиятъ практически — и да бждатъ държани слѣдъ като се стажува. Г. г. народни прѣдставители! Тукъ ли ще го поставите, тамъ ли ще го поставите, въ всеки случай, трѣбва да признаете, че той е едно митарство. И че дѣйствително това е била цѣльта на законодателя при създаването на този законъ, щото до правосъдния институтъ да стигатъ само изпитани лица на българската буржоазия, това се вижда не само отъ този параграфъ, а отъ всичкитѣ параграфи, които го послѣдватъ и които го прѣдшествуватъ. Вие съ тѣзи постановления не искате да провѣрите познанията, за да поставите на съдийската скамейка човѣка. Не, вие искате да видите, доколко той може да бжде изразителъ на вашитѣ интереси, на интереситѣ на българската буржоазия, за да бжде туренъ на скамейката на съдията. Че това е тѣй, говорятъ, казвамъ, всичкитѣ тѣзи постановления, които посочватъ, че трѣбва да се правятъ всевъзможни спѣнки, за да не могатъ да влѣзатъ като съдии и като адвокати хора, които нѣматъ възгледитѣ на буржоазията днесъ. Най-напрѣдъ ще държишъ държавенъ изпитъ, слѣдъ туй ще стажувашъ и ще държишъ практически изпитъ. Разбира се, за ония митарства, които сж нужни, за да влѣзе човѣкъ въ университета, и за сръдствата, нѣма да говоримъ; само по себе си се разбира, че за да отиде човѣкъ въ университета, сѣ трѣбва да бжде що-годи съ сръдства. Значи, човѣкъ отъ низшето съсловие, отъ низшата класа, отъ работническата класа нѣма да иде тамъ. Вие отъ туй сте гарантирани, обаче може да се промѣне нѣкой отъ дребната буржоазия, на когото положението му е заповѣдало да възприеме не буржоазнитѣ идеи, а да възприеме пролетарскитѣ идеи, и нему ще правите спѣнка. Такива влизатъ въ университета, но по-нататѣтъ вие ще имъ турите прѣграда. Изчерпали въ университета всички сръдства за животъ, веднага ще ги изпрѣчите прѣдъ държавния изпитъ. Това е една прѣчка, която отнима сума сръдства на тия бѣдни хора, които имъ отнима сума врѣме, значи, мжно могатъ да дойдатъ тѣ до държавния изпитъ. Свършатъ ли държавния изпитъ, ще дойде практическиятъ изпитъ, и — на нова смѣтка, прѣчки.

Но, г. г. народни прѣдставители, типични прѣпятствия, за да се влѣзе въ туй светилище, което се нарича правосъдие, нѣкой отъ долнитѣ класи въ обществото, вие ще намѣрите въ чл. чл. 26, 27 и 33 отъ закона за съдоустройството. За да се явишъ на изпитъ, иска се да прѣдставишъ удостоверение отъ прѣдседателя, отъ прокурора и отъ подпрѣдседателя на съда, че дѣйствително си добилъ достатъчно практика, подготовка и опитност. Моля ви се, държалъ си изпити прѣдъ университета, имашъ ди-

пломъ за актътъ и излизашъ да държишъ държавенъ изпитъ — и пакъ не ти признаватъ, че си умелъ човѣкъ! Не, за да се явишъ на практически изпитъ, трѣбва да ти даде дипломъ — кой? — прѣдседателятъ, прокурорътъ и подпрѣдседателятъ на съда. Защо е туй? И послѣ, какво мѣрило или каква мѣрка поставяте вие тукъ, за да се даде такава едно удостоверение? Никаква. Благоусмотрѣнието на прѣдседателя, прокурора и подпрѣдседателя на съда, да-ли сте вие подготвенъ, да-ли сте опитенъ. По този начинъ можете да сионте една година и слѣдъ туй да ви кажатъ: „Хайде, вървете си вече“; защото по-нататѣтъ законътъ постановява, че, ако въ продължение на една година не можешъ да се удостоишъ съ едно удостоверение отъ прѣдседателя, прокурора и подпрѣдседателя на съда, ти вече губишъ всички права. Значи, това, че ти си свършилъ, напр., сръдно учебно заведение, че ти си свършилъ университета, че си държалъ държавенъ изпитъ — всичко това става празна приказка. Всичкитѣ твои права се унищожаватъ, може-би, отъ единъ капризъ на единъ прѣдседателъ на съдъ или на единъ прокуроръ. За какво е туй? Много леко е за какво: въ съдилищата вие не желаете да пропикватъ хора, които нѣматъ одобрението на факултета, одобрението на държавата и слѣдъ туй одобрението и на самото съдилище.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Какъ да стане друго-лче тази работа?

Г. Поповъ: Азъ ще ви кажа какъ. — Бихъ ви процитиралъ още единъ редъ законоположения, които искатъ абсолютно да турятъ прѣграда на всички бѣдни хора, да се добератъ до правосъдния институтъ и на всички хора, които сж неблагонадежни, съобразно схващанията, разбиранията на единъ прѣдседателъ на съдъ: неблагонадеженъ и неопитенъ е всеки кандидатъ, който, напр., се туря въ конфликтъ съ прокурора. И нѣщо повече: даже въ удостоверението трѣбва да се каже, какво поведение има той вънъ въ обществото. Прѣдседателятъ ще ти дава таята, какво е твоеото поведение. Слѣдъ като си прѣдставилъ VIII-класно свидетелство, друго за честностъ и за примѣрно поведение, слѣдъ като си издържалъ университетскитѣ изпити съ примѣрно поведение, най-сетнѣ, пакъ ще се намѣри единъ прѣдседателъ да ти каже, че си неблагонадеженъ! Какво е туй? Това е прѣграда, щото тамъ, казвамъ, да не може да стигни никой, който нѣма и не изповѣдва идеалитѣ и идеитѣ на деспната буржоазия. Туй трѣбва да ви кажа, туй трѣбва да си го признаете и вие.

Да ме прощаватъ онѣзи, които мислятъ, че съ тѣзи мѣроприятия вие ще имате по-умни, по-честни и по-породѣчни съдии и адвокати. Азъ мога да ви процитирамъ случаи, кждѣто и най-коравото сърце може да се възмути отъ такива съдии и прѣдседатели, които ще даватъ на стажанта свидетелство за опитност и за благонадежност. Единъ човѣкъ, лежалъ три мѣсеца прѣдварителенъ арестъ затуй, че отвлѣкълъ единъ снопъ отъ нивата на събѣда си. Когато дохожда да го съдятъ, осаждатъ го 24 часа, безъ да му приложатъ поне закона за условното осаждане. 24 часа го осаждатъ, а три мѣсеца е лежалъ по-рано, и прѣдседателятъ спокойно му казва: „Е, ще имашъ да вземашъ за другъ път“. Това е то правосъдието, което вие можете да изкальпите и да прокарате съ този законопроектъ. Но това е правосъдие на буржоазията. Азъ ще ви приведа и другъ примѣръ. Двѣ бѣдни дѣца вървятъ въ улицата въ Русчукъ и, като си играятъ, видятъ въ една мааза тикви: приляло имъ се: счукаватъ желѣзата, влизатъ вътрѣ и изваждатъ една тиква, за да я опечатъ на фурната. И ги осаждатъ — и за какво мислите? — за кражба съ взломъ!

С. Календеровъ: До животъ.

Г. Поповъ: На три години затворъ.

С. Календеровъ: И за тия малки деца наказанието е пакъ три години затворъ, значи.

Г. Поповъ: Да, три години е. Въ всеки случай, съ осъдени на 3-годишен затворъ. Ако имъ се намалява наказанието, затуй, че съ малолѣтни, то не е важно. Такива съди и адвокатъ искате вие.

Н. Бракаловъ: За това не съ криви съдиитѣ; законитѣ е такъвъ.

С. Дойчиновъ: Какво е Вашето мнение за това: какво трѣбваше да бѣде правилното попитие на съдиитѣ, които прилагатъ това наказание?

Г. Поповъ: Законитѣ, казвамъ, може да се приложатъ само отъ такива съди, които вие сами казвате съ този законъ, за защита на вашата частна собственостъ. За нея вие сте готови да създадете каквито искате драконовски закони, за да можете, най-послѣ, да си вербувате, чрезъ драконовски мѣроприятия, такива съди, каквито съ удобни за защитата на вашитѣ буржоазни материални интереси.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Артѣкъ, аргументитѣ бѣше много силенъ.

Г. Поповъ: Може да не е толкова силенъ. Вие ще кажете по-силни аргументи.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Съсипахте буржоазията!

Г. Поповъ: Вие сами ще се съенпете. Не бойте се. Отъ тукъ ми се зададе въпросъ отъ г. Фаденхехтъ: какъвъ трѣбва да бѣде ценитѣ. Никакъвъ, г. Фаденхехтъ, (Веселостъ) Азъ казвамъ, че ако г. Фаденхехтъ, като професоръ въ Университета, който ми прѣподава учение, който ме изпитва, ми даде диплома, че азъ съмъ изучилъ материята, която ми е прѣподавалъ, по-голямъ цензъ не искамъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това не е цензъ.

Г. Поповъ: Цензъ е. Въ всеки случай, казвамъ, той е достатъченъ. Нѣма нужда отъ никакви други мѣстарства, които тукъ съ измислени, съчтани, съ единствената цѣль, да се прѣгради пътятъ на сиромалията къмъ този институтъ и да се прави достъпенъ само за буржоазнитѣ енове.

Ето защо, ние сме противъ всички тия мѣроприятия, но за всѣко едно измѣнение, което иде да прѣмахне и най-малката прѣграда, ние ще гласуваме.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Носифъ Фаденхехтъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въпроситѣ, който е сложенъ сега на разискване прѣдъ Народното събрание, дѣйствиелно е отъ такова естество, щото има всички прѣчини да очакваме, както и върви работата, споконни дебати. Но мисаръ и да изглежда, че прѣдложението на г. Кьорчева е поддържано отъ всички страни на тази камара, като е подписано отъ прѣдставителитѣ на почти всички тѣзи партни, прѣдставени въ парламента, азъ съ пакъ мисля, че това прѣдложение страда отъ извѣстни основни недостатѣци, и като имамъ прѣдъ видъ тѣхъ, азъ некамъ да кажа нѣколко думи, за да обоснова, че тѣй, както е направено прѣдложението, азъ не мога да се съглася съ него. Разбира се, че въ туй отноше-

ние не показвамъ мнѣнието на групата си, защото по този въпросъ не вървамъ нѣкои отъ политическитѣ групи въ парламента да иматъ установени възгледи, а изказватъ своето лично мнѣние.

Безспорно е, че, както е днесъ уреденъ държавниятъ изпитъ, въ свързка съ университетския изпитъ, който се държи при нашия Университетъ, явява се като едно, може-би, изливно повторение на единъ экзаментъ, който има за цѣль да прѣвърти теоритическитѣ познания на юриститѣ въ дѣйствиелно право въ страната. Това е безспорно. Но, както се постави въпроситѣ отъ прѣдложителя г. Кьорчевъ и като разни г. Кьорчевъ прѣдложението си, изглежда като-че-ли той има повече прѣдъ видъ положението, въ което се поставитѣ, съ сегашнитѣ наредби за държавния изпитъ, отъзи юристи, които идатъ въ България съ диплома за завършено юридическо образование въ чужбина. И съображенията, които той изтъкна, малко странични нѣкои отъ тѣхъ, за неудобствата, свързани съ сегашната система на държавния изпитъ, съ съображения, които прилѣгатъ главно за отъзи юристи, които идатъ съ дипломъ въ чужбина.

Азъ искамъ да кажа, прѣдъ всичко, нѣколко думи за неудобствата, които сегашната система на държавния изпитъ има за студентитѣ, които завършватъ юридическо образование въ нашия Университетъ. Именно за тѣхъ важи онзи пасажъ въ мотивитѣ, въ който се казва: (Чето) „Съ прѣминаващо втори пътъ същия“ — държавниятъ — изпитъ, кандидатитѣ не доказватъ, че съ подготовени по-добрь по правото, отколкото чрезъ университетския дипломъ“. Туй съображение въ мотивировката на прѣдложението може да се приеме върно, само по отношение на студентитѣ юристи, завършили нашия Университетъ, а не по отношение на юриститѣ, които идатъ съ дипломъ отъ чужди университети.

Д. Кьорчевъ: То важи и за тѣхъ. Относително въпроситѣ на доктрината, ние имаме рецепирани отъ чуждестранното право — гражданското право, наказателното право и пр.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Неудобството за напнитѣ студенти е въ това, че за тѣзи студенти държавниятъ изпитъ по гражданско право, търговско право, наказателно право, по наказателна процедура и по гражданска процедура се явява като едно повторение на университетския изпитъ, особено на втория, който обрѣна, въ съжностъ, съдебнитѣ прѣдмети: гражданско право, търговско право, наказателно право, гражданско съдопроизводство, углавно съдопроизводство, и междудържавно право, само че университетскитѣ изпитъ се държи при Университета, той се държи прѣдъ университетскитѣ прѣподаватели, а пакъ държавниятъ изпитъ по същитѣ прѣдмети, по същата материя, се държи прѣдъ една изпитна комисия, въ която могатъ да влизатъ и членове отъ университетския персоналъ въ количество, което правилникитѣ може да опредѣли така или иначе, но може даже и да не влизатъ, защото въ закона не е прѣдвидено, че трѣбва непременно комисията по държавния изпитъ да се състои отъ прѣподаватели въ Университета. Може този изпитъ да се извърши и отъ една комисия изключително отъ държавни чиновници, освѣтъ университетскитѣ прѣподаватели. Така че, разликата е само въ състава на комисията: единъ нѣтъ студентитѣ се экзаменува по същитѣ прѣдмети прѣдъ своитѣ прѣподаватели, а втори пакъ се экзаменува прѣдъ лица, които ако и да съ нѣкои прѣподаватели отъ Университета, може-би да не изпитватъ тѣжко по отъзи прѣдмети, по които тѣ прѣдаватъ въ Университета, защото и това не е опредѣлено. Явно е, че щомъ като държавниятъ изпитъ се явява

като едно повторение на онуй, което се изпитва на така наречения втори университетски изпит въ края на четвъртата завършена година въ нашия Университет, той се явява като едно излишно повторение. Остава, тогава, да се види, по какъв начин държавата ще може да нареди за тѣзи свои юристи, които свършват Българския държавен университет, една проверка достатъчна, за да може лицата, завършили своето юридическо образование у насъ, да имат вече минимална подготовка, която да ги прави годни да постъпят на кандидатската служба, защото кандидатството у насъ е държавна служба, споредъ дѣйствующия законъ. Въ туй отношение би могълъ да се съчетае вториятъ университетски изпитъ съ държавния изпитъ, въ смисълъ, че изпитътъ, който ще проверява окончателно познанията на свършващия нашия Университетъ, да се извърши прѣдъ една комисия, която да прѣдставя за държавата, за Министерството на правосъдието особено, достатъчна гаранция, че проверката ще бѣде пълна, всестранина и достатъчна. Значи, въпросътъ е само за реорганизирането на втория университетски изпитъ по начинъ такъвъ, щото той да се извърши прѣдъ една държавна комисия по вѣдомството на Министерството на правосъдието, въ която комисию могатъ да влизатъ и професори отъ Университета, могатъ да влизатъ и външни лица, и слѣдователно, такава една комисия ще прѣдставлява вѣнчката гаранция, че дѣйствително прѣд нея ще се добне една достатъчно пълна и всестранина проверка, която ще бѣде необходимо условие, за да може на единъ свършилъ правнитѣ науки въ нашия Университетъ да се даде кандидатска служба, било въ сѣдилищата, било при адвокатъ. Така може да се постави въпросътъ за онѣзи юристи, които свършватъ нашия Университетъ, и азъ смѣтамъ, че въ туй отношение би трѣбвало да се направи една подобна реформа.

Министъръ Д. Тончевъ: Безъ изпитъ?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Съ изпитъ, само че единъ, който ще бѣде държавенъ изпитъ, безъ да има нужда по-напрѣдъ да се държи втори изпитъ при Университета; да има единъ окончателенъ изпитъ, както е, напр., въ Русия и въ Германия. Въ Германия има два изпита: единиятъ е докторски экзаменъ, който дава титлата докторъ, а другиятъ е държавенъ изпитъ, на който могатъ да се явятъ само германски подданици, или по-вѣрно подданицитѣ на отдѣлнитѣ германски държави, и се държи...

Н. Бракаловъ: Слѣдъ стажа.

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Не се държи слѣдъ стажа, а прѣди него; той е референдарски изпитъ. Той дава право на юриста да стане референдаръ, което е равно на нашъ кандидатъ. Този изпитъ се държи прѣдъ държавна изпитна комисия и се различава отъ докторския изпитъ. Азъ свършихъ въ Германия, по не държалъ държавенъ изпитъ, защото, като не германски подданикъ, не се допуштамъ. Всички чужденци държатъ докторски изпитъ.

Н. Бракаловъ: То е агрегация и дава право на професорство. То е конкурсъ, а не е изпитъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Именно само до него се допушатъ чужденцитѣ, а германскитѣ подданици се допушатъ до единъ държавенъ изпитъ, който не се различава отъ никакъвъ другъ университетски изпитъ — това е единъ университетски изпитъ на края на учението. За да можешъ да се явишъ на този държавенъ изпитъ, който дава право на из-

държания го да стане референдаръ, да стажува при адвокатъ или въ сѣда, трѣбва да си изелушалъ най-малко шестъ семестра въ нѣкой германски университетъ по юридическитѣ науки — това е единственото условие. Тѣй би могло да се нареди и у насъ: да не се държи държавенъ изпитъ отъ лицата, които сѣ свършили държавния юридически факултетъ, защото нѣма нужда да се държатъ два изпита по една и съща материя.

Сега иде въпросътъ, който у насъ има особено практическо значение, за юриститѣ, които идатъ отъ чужбина. Въ Германия, въ туй отношение, напр., не се прави разлика между юристи, които сѣ слушали нѣкоя семестри въ чужбина, и тѣзи, които сѣ завършили въ Германия, защото тамъ изобщо се изисква юристътъ да бѣде завършилъ германски университетъ, да има поне шестъ семестра прѣкарани въ германски университетъ. Принаватъ се нѣкоя семестри, прѣкарани въ швейцарскитѣ нѣмски университети, признаватъ се австрийскитѣ университети, признаватъ се и семестритѣ въ нѣкоя други университети, напр., въ Гренобльския университетъ, по на всѣки случай, тия, които идатъ съ чуждестранни семестри, трѣбва да се явятъ на държавенъ изпитъ, който е единъ за всички. У насъ, обаче, голѣма частъ юристи идатъ отъ чужбина — и, може-би, и въ бъдеще ще бѣде тѣй — и идатъ отъ разни юридически факултети, отъ разни държави. Правото, което се изучава, както знаете, има тази особеностъ въ сравнение съ другитѣ науки, че се различава въ отдѣлнитѣ държави, защото навсякъдъ се изучава положителното право. И единъ отъ недостатъцитѣ на нашето правосъдие, споредъ мене, е този — който, впрочемъ, е общъ недостатъкъ и за другитѣ отрасли на науката у насъ, напр., на медицината — че имаме юристи отъ разни факултети, отъ разни школи. Сѣщиятъ недостатъкъ има и въ военното дѣло. Сега, за правосъдието има особено значение туй обстоятелство, че идатъ юристи отъ разни чужди факултети, защото тѣхната подготовка нито е еднаква, ако ги сравнимъ помежду имъ, нито тази подготовка е винаги достатъчна, за да може такова лице, завършило съ успѣхъ, да се счита подготовено да бѣде, макаръ и стажантъ, при единъ нашъ сѣдъ или нашъ адвокатъ. Тѣзи, които идатъ отъ Франция, сѣ подготовени еднакво съ нашитѣ студенти по гражданско право, но тѣ не сѣ подготвени нито по углавна процедура, нито по гражданска процедура, нито по наказателно право, нито по търговско право, защото нашето търговско право, нашата процедура и нашето наказателно право се сѣществено различаватъ по материята отъ онова, което дѣйствува въ Франция и което тамъ се изучава. Тѣ трѣбва наново да учатъ нашето търговско, нашето наказателно право, нашето гражданско и углавно сѣдопроизводство. Вѣрно е, че единъ такъвъ юристъ, ако е ималъ добръ, може по-лесно да изучи една друга правна система, но все-таки той трѣбва да я изучи, трѣбва да я знае, и държавата, която му повѣрва нитерсентъ на гражданитѣ, трѣбва да е сигурна, че дѣйствително той владѣе нашитѣ положителни закони. Единъ юристъ, който иде отъ Германия, ще бѣде достатъчно подготвенъ и за у насъ веднага, непосредствено по наказателното право, ще бѣде подготвенъ отчасти по търговското право, по сѣщеврѣмемно ще бѣде неподготвенъ по нашето гражданско право, ще бѣде неподготвенъ по гражданската процедура — свършено друга е системата на германската процедура отъ нашата. Единъ юристъ, който иде отъ Русия е свършено неподготвенъ по гражданско право, по търговско право — освѣтъ по всеобщото право — но ще бѣде добръ подготвенъ по гражданската и углавна процедура. Виждате какъ е различна подготовката на онѣзи

юристи, които идатъ отъ странство. Една държава, която търси хора, подготвени за нейнитъ сѣдилища, която търси хора, които да сѣ проявили и доказали прѣдварително своята способностъ да прилагатъ положителното право, да иматъ за това прѣдварително достатъчно познания, не може да ги остави съ тѣхнитъ легализирани дипломи отъ нашата комисия непосредствено да ставатъ стажанти при нашитъ сѣдилища или да стажуватъ при адвокатъ. Трѣбва да става една провѣрка на тѣхнитъ познания — не отъ педовѣрие, разбира се, къмъ това, което имъ е прѣподавано въ чуждитъ факултети. Защото единъ българинъ, свършилъ въ Франция, може да бѣде добъръ юристъ въ Франция, но той може да не бѣде добъръ юристъ въ България, защото ще бѣде недостатъчно подготвенъ; единъ добъръ юристъ, свършилъ цариградския факултетъ, ще бѣде добъръ за Турция, но не за у насъ, защото тукъ се касае за положителни знания. Явно е, слѣдователно, че ще страда много еднообразието въ подготовката на тѣзи, които започватъ своята кандидатска служба, ако се освободятъ тѣ отъ една държавна изпитна провѣрка, която да може да ги изравни въ знанията и да даде гаранция на държавата, че дѣйствително тѣзи, които влизатъ въ нашитъ сѣдилища, иматъ минималната подготовка, за да вършатъ работата, която се очаква отъ тѣхъ.

Ето защо, по тия съображения, г. г. народни прѣдставители, азъ по принципъ не съмъ съгласенъ съ това прѣдложение, както е внесено. Азъ съмъ тамъ, че ще трѣбва да се направи едно улеснение на тия студенти, които завършватъ чужди университети, въ този смисълъ, че като се явятъ прѣд нашата държавна изпитна комисия, да не бѣдатъ изпитвани по онѣзи прѣдмети, по които комисията ще намѣри, споредъ страната, въ която сѣ свършили, споредъ законодателство, по което сѣ учили, че тѣ сѣ достатъчно подготвени съ огледъ къмъ нашето положително право. Напр., този, който ще свърши въ Франция, да бѣде освободенъ у насъ отъ държавенъ изпитъ по гражданско право — достатъчно е да има диплома, да е издържалъ успѣшно изпита; който иде отъ Германия, да бѣде освободенъ отъ търговско и наказателно право, но ще трѣбва да държи изпитъ по гражданско право, по углавна и гражданска процедура. Въ този смисълъ, азъ съмъ на мнѣние, че трѣбва да се облекчи положението на ония, които идатъ отъ чуждитъ университети, защото излишно е да искашъ втори изпитъ по прѣдмети, които сѣ сжити или сѣ малка разлика се изучаватъ въ чуждитъ университети, както и въ нашия.

По начало азъ съмъ да се запази държавниятъ изпитъ, той трѣбва да бѣде прѣди стажа, и то ето защо. За да можемъ да приемемъ прѣдложението тѣй, както се прави отъ г. Кьорчева, трѣбва издѣлно да измѣнимъ пѣлата система на закона за съдоустройството относително подготовката на сѣдийския и адвокатски персоналъ. Прѣди всичко, по принципъ е прието въ закона, че министърътъ на правосѣдието назначава свършилитъ на кандидатската служба, която е държавна служба, по редъ, по който сѣ издържали държавния изпитъ, по успѣха, който сѣ показали, и ако ние измѣнимъ това положение и отмѣнимъ държавния изпитъ прѣди стажа, въ такъвъ случай остава пѣлестъ произволъ за назначаването на кандидатна служба. Министърътъ на правосѣдието ще-нещо, колкото и да иска да се ограничава, ще бѣде въ такъвъ случай подъ давления, подъ влияниа на всевъзможни прѣпорѣки и ходатайства за назначаване на кандидатска служба и най-малка гаранция ще има при тази система, че дѣйствително ще постѣпватъ на кандидатска служба онѣзи лица, които сѣ най-подготвени. Отъ туй гледище азъ съмъ тамъ, че тази система, която е възприета отъ нашия

законъ за устройството на сѣдилищата, като не бива да се измѣни по принципъ, не бива и да се прѣмахне по принципъ държавниятъ изпитъ като прѣдварително условие за постѣпване на кандидатна служба.

При това има друго едно съображение. Стажътъ у насъ, който е стажъ за държавна служба, въ втората си половина е вече единъ стажъ, при който стажантътъ участвува — говоря за стажа при сѣдилищата — въ сѣденето, въ праворадаването. Какъ можете вие да повѣрите на едно лице, на което познанията не сѣ провѣрени, който може да е свършилъ Брюкселския университетъ съ докторска диплома, съ единъ изпитъ кой знае при какви условия и по каква материя дѣржанъ — защото даже въ Германия не се изпитватъ студентитъ по всички прѣдмети при докторския изпитъ — какъ можете, казвамъ, да повѣрите на единъ човѣкъ, на когото познанията и подготовката не сѣ провѣрени, да участвуватъ въ едно сѣдилище, да издава рѣшения, да издава присѣди? Г. Кьорчевъ, като прѣдвиждаше това възражение, каза, че ще се прѣдостави на прѣседателя на сѣда или на сѣда въ общо засѣдание да разрѣши въпроса, да-ли лицето е достатъчно подготвено да може да прѣмине въ втората половина на стажа, и да му се повѣри вече по-самостоятелна работа въ сѣдилището, главно да участвува въ праворадаването. Г. г. народни прѣдставители! Азъ разбирамъ — и който е юристъ отъ васъ и има вземане-даване съ сѣдилището, ще разбере — че не е възможно прѣдседателятъ на сѣдилището да даде нѣкаква атестация, като контролира стажуването, за теоритическата подготовка на стажанта. Отъ друга страна, менъ ми се струва, че ако се приеме прѣдложението на г. Кьорчева, ще се постави въ едно много по-тежко положение всички юристи, които ще има да се ползватъ отъ това ново положение, защото, ако изпитътъ ще бѣде единъ теоретико-практически изпитъ, и ще се изискватъ на него познания такива, каквито днесъ се изискватъ на държавния изпитъ, азъ съмъ тамъ, че стажантитъ не ще иматъ време прѣзъ стажа, който имъ отнема много време, добръ да се подготвятъ за този теоретически изпитъ и много отъ познанията, които сѣ необходими за държавния изпитъ, за да се види, да-ли теоретически сѣ подготвени, слѣдъ като изкаратъ стажа тѣ ще сѣ ги забравили. Тѣй сѣщо чуждитъ юристи прѣзъ време на стажа нѣма да иматъ физическа възможностъ да се подготвятъ за този изпитъ слѣдъ стажа, ако той бѣде теоретически, защото стажуването, което сега е една година, имъ отнема почти всичкото свободно време. Вие знаете, че на стажантитъ се възлага работа въпрѣки правилника и наредбитъ на Министерството на правосѣдието и тѣ сѣ прѣтоварени съ работа. Та отъ туй гледище азъ съмъ тамъ, че ще бѣде нецѣлѣсообразно да се измѣни сегашната система. Съмъ за една поправка на тази система, но по начало стоя на тази почва, че държавниятъ изпитъ трѣбва да прѣдшествава кандидатската служба, и, слѣдователно, не мога да приема по принципъ това прѣдложение.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. Недѣлко Бракаловъ.

Н. Бракаловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който ни занимава, е дѣйствително отъ доста голѣма важностъ и прѣди да се разрѣши въ една или друга смисълъ, струва ми се, че е хубаво да се обмисли всестранно. Безспорно, че това прѣдложение на нашия уважаемъ другаръ г. Кьорчевъ ще бѣде изпратено въ комисията, дѣто ще прѣтърпи нѣкои измѣнения, но по принципъ считамъ за нужно да направя нѣколко бѣлѣжки по него.

Пръв г. Фаденхехтът повдигна тукъ въпроса за българските юристи и за юристите въ странство. Принципи въ една държава е, че за юристи се признаватъ тия, които сж свършили въ своята държава, а тия, които сж свършили въ странство сж изключение. Нашиятъ Университетъ днесъ произвежда много юристи, но въ всеки случай юристите отъ странство у насъ не сж изключение, а съставляватъ една доста голѣма маса, и затова по този въпросъ не трѣбва да се занимаемъ въ комисията и да се види, дали дѣйствително тия юристи трѣбва да се освободятъ отъ държавния изпитъ и да минаватъ подъ общия знаменателъ или да се прѣдвиди заради тѣхъ единъ специаленъ изпитъ, било общъ за всички прѣдмети, било за тѣзи прѣдмети, които се различаватъ отъ нашите, споредъ страната, отъ която идатъ. Та, когато се говори за юристи, както казахъ, трѣбва да се разбиратъ само юристи, които сж слѣдвали у насъ. Ми се струва, че една голѣма аномалия, когато единъ младежъ, свършилъ въ своя държавенъ университетъ, признатъ отъ държавата, и получилъ една диплома, подписана отъ министъра на просвѣщеніето, го хванете на втория денъ и му кажете: господине, ола сега да видимъ какво знаешъ. Каква е тази държава, какъвъ е този университетъ, какви сж тѣзи професори у насъ, когато на втория денъ слѣдъ като сте издали нѣкому единъ дипломъ, единъ документъ за знание, за сила по извѣстни прѣдмети, идете да го подлагате на изпитъ? Това, споредъ мене, е докачение за нашия Университетъ, за нашите професори повече, отколкото за студентите, които слѣдватъ тамъ. Но и начинътъ, по който се произвежда държавниятъ изпитъ, пакъ не отговаря на цѣльта, г. г. народни прѣдставители, защото този държавенъ изпитъ се произвежда почти отъ едниѣ професори, които вчера сж изпитвали тия кандидати въ университета, заедно съ единъ-двама членове отъ Касацiонния съдъ и единъ-двама членове отъ адвокатското бюро. Та държавниятъ изпитъ е свършено изпiшенъ, толкова повече, като се има прѣдъ видъ, че вториятъ университетски изпитъ и държавниятъ се минаватъ единъ подиръ другъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, азъ ще се върна на другъ единъ въпросъ, който, споредъ мене, е много важенъ. Азъ ще се съглася и ще гласувамъ за прѣдложението на г. Кьорчева, съ едно условие, именно, г. министърътъ на народното просвѣщение, който отсѣждва, да се задължи да направи едно измѣнение въ закона за народното просвѣщение, що се отнася до начина, по който се произвежда изпитътъ въ Университета. Г. г. народни прѣдставители! Извѣстно ви е, че нашите студенти се раздѣлятъ на политически групи: група на либералите, група на демократите, група на радикалите и пр. Нашите професори, както ги виждате, повечето сж тукъ членове въ парламента и видни членове отъ нашите партии. Безъ да искамъ да обвинявамъ нѣкого, безъ да искамъ да хвърлямъ каквато и да е сѣнка върху нѣкого, но при този начинъ, по който се произвежда изпитътъ, невъзможно е да има една неволна фаворизация отъ страна на единъ професоръ, който е отъ една партия, къмъ единъ студентъ, който принадлежи на неговата партия. Писменъ изпитъ има, а само устенъ. Въ каква форма е устниятъ изпитъ? Професорътъ по прѣдмета ще повика студента А и ще го изпитва. Двама сж.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Позволете. Изпитътъ става прѣдъ комисия отъ двама души.

Н. Бракаловъ: Но само професорътъ по прѣдмета тура бѣлѣжките.

Г. Данаиловъ: Изпитътъ става въ присѣдствіето на всички студенти. Тѣ сж най-добриятъ контролъ.

Н. Бракаловъ: Попеже прѣдложението на г. Кьорчева бѣше внесено, азъ послѣдния пътъ ходихъ въ Университета и присѣдствувахъ на два или три изпита. Влѣзохъ веднѣжъ въ една отъ стаяте и забѣлѣжахъ, че освѣти професора и студента, който се изпитваше, нѣмаше другъ. Къждъ бѣше комисията, къждъ бѣха студентите, не знамъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Изпитите ставатъ едновременно.

Н. Бракаловъ: На всеки случай, професорътъ и студентите бѣха сами и професорътъ самъ изпитваше. Междъ ми се струва, че това не е една достатъчна гаранция. Азъ желая да се припознае дипломата на нашия Университетъ и да има сила, и когато българскиятъ Университетъ даде на едного диплома, че дадено лице е юристъ, или че е писарене, или както щете го наречете, по правото, всеки да сваля шапка прѣдъ него и да знае, че е юристъ, но да се произвежда изпитътъ по начинъ, по какъвто трѣбва да се произвежда. Азъ бихъ желалъ да става както всекъждъ другадъ, единъ писменъ изпитъ; бихъ желалъ сжщо, когато става устниятъ изпитъ, да има една комисия отъ трима души професори, отъ които едниятъ ще бѣде професорътъ по прѣдмета, а другите двама слушатели, които да иматъ право да задаватъ въпроси, и когато дойде да се тури бѣлѣжката, да се туря обща, и веднѣжъ турена бѣлѣжката отъ това жури, тя да бѣде вече неизмѣнена. Какво става у насъ? Професорътъ туря една бѣлѣжката на единъ студентъ; дойде студентътъ и казва: „Г. професоре, аманъ“, и професорътъ измѣня бѣлѣжката. Не е ли вѣрно?

Г. Данаиловъ: Не е вѣрно.

Н. Бракаловъ: Азъ мога да ви посоча случаи, дѣто професоръ е измѣнялъ бѣлѣжката. Студентътъ отиде при него и той я обръща отъ 2 на 4 или отъ 4 на 5. Азъ мога да цитирамъ случаи съ имена, защото съмъ се заинтересувалъ и съмъ прѣвѣрилъ. Това не е изпитъ, такъвъ изпитъ трѣбва да се приложи на прѣвѣрка прѣдъ държавната изпитна комисия. Наредете въ университета единъ сериозенъ изпитъ, турете, ако щете, въ изпитната комисия делегати отъ Касацiонния съдъ — за мене професоритѣ сж достатъчни, азъ имамъ достатъчно довѣрие въ тѣхъ — дайте гаранция, че бѣлѣжката, еднѣжъ поставена, не подлежи на измѣнение и че не може да има възможностъ да се фаворизира, тогава вече да прѣмахнемъ държавния изпитъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Туй, именно, трѣбва да бѣде държавниятъ изпитъ.

Н. Бракаловъ: Азъ желая да бѣде изпитътъ такъвъ, защото искамъ нашия Университетъ да се почита; когато Университетътъ издаде една диплома и когато министърътъ на народната просвѣта я подпише, да бѣде свършенъ фактъ, че лицето, което я притежава, е напълно подготовено. Слѣдъ това, когато българските юристи, които ще стажуватъ, било при адвокатъ или при съдъ, прѣкарватъ извѣстна практика, ще се подложатъ на единъ общъ изпитъ доктринеренъ и практически, за да се установятъ тѣхните знания, това, което тѣ сж придобили, както въ Университета, тъй и въ второто практическо училище — съда — и дали тѣ сж подготовени или не да раздаватъ правосъдие. Защото асжъ каква е цѣльта на всичките тѣзи изпити? Да се пуснатъ въ обществото хора, на които гражданите да могатъ

съ доверие да си повярват дѣлата да ги зашита-
ватъ прѣдъ сѣда, или като бѣдѣтъ сѣдин, да се
има гаранции, че дѣлата ще бѣдѣтъ правилно раз-
рѣшавани отъ хора, които сѣ дади доказателства,
че сѣ подготвени. Заради туй, азъ по принципъ ще
гласувамъ за туй прѣдложение, но ще моля да се
направи едно измѣнение — и съ удоволствие ви-
ждамъ, че всички г. г. професори сѣ съгласни да
стане такова едно измѣнение — въ системата на
университетски изпитъ, и тогава да се прѣмахне
държавниятъ изпитъ.

Г. г. народни прѣдставители! Остава откритъ
сега въпросътъ за студентитѣ отъ странство. Не
бихъ се съгласилъ напълно съ г. Фаденхехта, ако
всички студенти идѣха отъ университети като Па-
рижкия, Виенския, Берлинския и пр., защото за
единъ юристъ, който знае какво е наказателно право
и какви сѣ неговитѣ принципи, е лесно да схване,
каква е разликата между нашето и французкото, да
кажемъ, наказателно право. Че въ Франция едно
прѣстѣпление се наказва съ 3 години затворъ, а у
насъ — съ 5; тѣ сѣ много малки различия, които
той ще схване съ едно прочитане. Но понеже всички
юристи не идатъ отъ такива университети и, за жа-
лостъ, има университети въ странство, където се
издаватъ дипломи по единъ много лесенъ начинъ,
менѣ ми се струва, че трѣбва да се прѣвиди дър-
жавенъ изпитъ за тѣзи юристи, които идатъ отъ
странство. Най-послѣ, за тѣзи, които идатъ отъ по-
добри университети, където сѣ добили повече по-
знания, ще бѣде съвършено лесно този изпитъ, но,
отъ друга страна, ще бѣде една гаранция срѣщу
тѣзи, които идатъ отъ университети, където не сѣ
могли да добиетъ достатъчно знания.

Що се отнася до възражението на г. Фаденхехта,
че съ прѣмахването на държавния изпитъ, тѣй както
прѣдлага г. Кьорчевъ, щѣло да има произволъ при
назначението на кандидатитѣ, менѣ ми се струва,
че това не може да бѣде едно сериозно възражение.
Прѣди всичко, не съмъ съгласенъ съ г. Фаденхехта,
че кандидатството въ сѣда е поставяне на дър-
жавна служба.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Самиятъ законъ го казва.

Н. Бракаловъ: Безспорно, но у насъ схващането
на кандидатството въ сѣда е — да се придобие право
на адвокатство. 99% отъ кандидатитѣ, които ста-
жиратъ въ сѣда, щомъ като ударятъ послѣдниятъ
часъ, всички си взиматъ шапката и отиватъ вънъ.
Отъ 100 кандидати, министерътъ на правосъдието
що има възможностъ да назначи на държавна
служба трима или четирма, а другитѣ нѣма да
стоятъ; защото повечето отъ тѣхъ сѣ безъ заплатата,
а тѣзи, които получаватъ заплатата, получаватъ една
смѣнна заплатата, съ която не могатъ да си запла-
тятъ храната. Кандидатството въ сѣда е единъ на-
чинъ да се придобие по-лесно и по-полесно стажъ,
отколкото при адвокатъ, защото единъ адвокатъ нѣма
50—60 дѣла на день, както въ сѣдинницето, където
кандидатътъ ще може всеки день да се запознава
съ купъ дѣла. Заради туй повечето прѣдпочитатъ
да отидатъ да стажуватъ въ сѣдинницето, отколкото
при адвокатъ.

Сега, г. г. народни прѣдставители, ако приемемъ
прѣдложението на г. Кьорчева, азъ съмъ на мнѣние
да се направятъ още единъ поправка, която есправед-
ливостта изисква. Спомна се отъ нѣкои отъ прѣ-
дговоривитѣ оратори, че ние не трѣбва да под-
лагаме на особени патезази тия пали младежи,
които сѣ свършили като юристи. Особено нашата
наука, г. г. народни прѣдставители, е такава, че чо-
вѣкъ самъ си пробива пътъ съ своитѣ знания, до-
статъчно е само държавата да даде единъ мини-
мумъ гаранции, да не се пускатъ хора невѣжи, хора

опасни съ своето невѣжество. Вънъ въ обществото,
този, който е по-способенъ и който повече знае, самъ
ще си пробие пътъ и нѣма нужда да му се турятъ
никакви прѣчки; а пъкъ и да се турятъ прѣчки на
по-слабитѣ, тѣ и безъ това не могатъ да си про-
биятъ достатъчно пътъ и да вървятъ напредъ. Ние
имаме серия, група юристи, които сѣ минали дър-
жавния изпитъ, които сѣ минали университетския
изпитъ, слѣдователно, минали сѣ доста митарства,
и менѣ ми се струва, че въ законопроекта на
г. Кьорчева ще трѣбва да се прѣвиди една бѣлѣжка
— нѣмамъ, че и той не е противъ това — какво
тѣзи, които сѣ издържали държавенъ изпитъ въ
България се освобождаватъ по-нататъкъ отъ ве-
скакъ другъ изпитъ.

Д. Кьорчевъ: Да, къмъ чл. 32. Азъ съмъ съ-
гласенъ.

Н. Бракаловъ: Защо? Защото практическиятъ из-
питъ, както виждаме отъ измѣненieto, което прѣд-
лага г. Кьорчевъ, ще замѣсти държавния изпитъ,
ерго, онѣзи, които сѣ издържали държавенъ изпитъ,
нѣма защо да се изтезаватъ съ още другъ изпитъ.
Тѣй щото, и тази бѣлѣжка ще моля да се тури.

Като се иматъ прѣдъ видъ всички тия бѣлѣжки,
които направихъ, азъ съмъ напълно съгласенъ съ
законопроекта и ще гласувамъ за него.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Г. Илия
Януловъ има думата.

И. Януловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣд-
ставители! Съгласенъ съмъ съ прѣдложението на
г. Димо Кьорчевъ, защото ние по принципъ сме за
свободното упражнение на професийтъ. Но ще трѣбва
да признаемъ, че всичкитѣ улеснения, направени
на студентитѣ, не бива по никой начинъ да бѣдѣтъ
въ ущърбъ на юридическата култура въ страната;
слѣдователно, всичкитѣ тѣзи улеснения ще трѣбва
да ги свържемъ, отъ една страна, съ нужнитѣ из-
мѣнения въ закона за просвѣтата и, отъ друга
страна, съ измѣнения въ закона за сѣдебното устро-
йство, за да можемъ да запазимъ висотата на юри-
дическата култура у насъ. Прѣдложението на г. Кьор-
чева въ общественото дѣйствиелно създава едно смѣ-
сено впечатление заради туй, защото то не се внаси
като една система, заедно съ други необходими из-
мѣнения, а се внаси пѣжакъ си инцидентно. Обаче,
зисено и въ такава една форма, ние пакъ сме за-
ради него, желайки по-нататъкъ да се направи
едно системно измѣнение изобщо въ сѣдоустрой-
ството и сѣдопроизводството въ България. Когато
ставатъ измѣнения въ такава една форма, инци-
дентно, възможно е да пострада до известна сте-
пен юридическата култура въ страната. Ние не
възставаме срѣщу изпита, и азъ искамъ всичкитѣ
разисквания въ парламента да се схванатъ въ уни-
верситетскитѣ срѣди, въ тази смисълъ, именно че
прѣмахването на сегашния изпитъ не значи едно
възставане срѣщу изпита и строгостта въ изисква-
нията отъ страна на университета и държавата. На-
противъ, ние искаме да внесемъ смисълъ въ този
изпитъ, защото трѣбва да признаемъ, че днесъ въ
всичкитѣ изпити има една насока: да се провѣрятъ
не сухитѣ знания, взети отъ университета, а умѣ-
лостта да ги прилагашъ въ живота. Затова сѣ из-
мѣненията направени въ закона за Университета,
ние трѣбва да направимъ възможното, щото Универ-
ситетътъ да подготви студента именно за тази цѣль.
И азъ, съ рискъ да бѣда малко нѣщо въ думитѣ си
неприятенъ на г. г. професоритѣ, бихъ казалъ, че
бихъ подложилъ на голѣмо съмнѣние сериозността
на университетскитѣ изпити. Отъ една страна, по-
ради липсата на университетски здания, откъдето

иде официалното извънение, че студентът може да не присъствувва в Университета, особено в юридическия факултет, на второ място, поради способа, по който се изпитват студентите — по 100 души на един ден от професори уморени, мнозина измежду които се занимават не само с професорство, а и с адвокатска професия — ние рискуваме, прѣмахвайки държавния изпит, да извадимъ като съдени и адвокати в обществото студенти, които сж прѣминали извънредно лесно университетската прѣграда. В туй отношение, като излизамъ да подкрепя законодателното прѣдложение на г. Кьорчева, азъ настоявамъ прѣдъ г. министра на просвѣтата да засели семинарските упражнения в Университета и да внесе, въ една изаплата спогодба съ Академическия съветъ, една много по-сигурна система на университетските изпити, особено в юридическия факултет.

Г. Данаиловъ: Г. Януловъ! Едва-ли въ нѣкой другъ университетъ юриситѣ държатъ толкова строгъ изпитъ и нматъ толкова прѣдмети и толкова широкъ материалъ прѣминаватъ, както у насъ.

И. Януловъ: Азъ прѣдугаждахъ това възражение и азъ ги казахъ, че бихъ прѣдизвикалъ неприяитностъ у нѣкои отъ г. г. професоритѣ. Безъ да влизамъ въ полемика съ г. Данаиловъ, азъ, за жалостъ, оставамъ на своето мнѣние. Защо? Но защото г. г. професоритѣ субективно не мислятъ, че произвеждатъ най-строгъ изпитъ — тѣ сж убѣдени въ това — по зацото обективно, по посоченитѣ отъ мене причини, се постигатъ други резултати. Слѣдъ това ние викаме студентитѣ на втори изпитъ, т. е. на теоретически държавен изпитъ, който нѣма никаква смисълъ, защото ги изпитватъ съвършено сжщото, както въ Университета. Азъ казахъ, модерната тенденция въ изпита е да прѣвѣршишъ умѣнието на свършившия да прилага полученитѣ познания въ живота. Въ такъвъ случай ние трѣбва да бждемъ за практическия изпитъ, който у насъ се прѣдшествува отъ единъ стажъ. А това стажъ ли е въ България? Доколкуто се стажира въ сждилището, ние сѣ пакъ можемъ да бждемъ спокойни за юридическата култура въ страната, но доколкуто се стажира при адвокатъ, ние сж пълно основание трѣбва да се безпокоимъ. Ние бихме могли да кажемъ най-категорически, че това не е стажъ; нѣма никакъвъ контролъ за този стажъ; стажантѣтъ може да бжде само записанъ при адвокатъ и най-накрая да си вземе едно удостоверение, че е стажиралъ при него. Азъ мисля, че даже опѣзи, които сж заинтересовани съ прокарването на законопроекта — самитѣ студенти — трѣбва да се съгласятъ, че въ това отношение стажътъ трѣбва да вземе една съвършено друга форма, да бжде единъ много по-сериозенъ стажъ. Азъ не искамъ стажътъ да бжде, както е въ Англия, въ продължение на петъ години, та слѣдъ това да се влѣзе въ адвокатското баро. Азъ не бихъ искалъ такава голѣма строгостъ, защото такава голѣма конкуренция нѣма въ България, и защото, отъ друга страна, свободата на професията е главната гаранция за зацита на юридическата култура. Обаче, ако ние прѣмахнемъ теоретическия изпитъ, стажътъ ще трѣбва да даде възможностъ на свършившия да се подготви добръ за единъ солиденъ практическъ изпитъ. Между това този практическъ изпитъ не може да бжде въ тази форма, въ която е сега. Въ законодателното прѣдложение на г. Кьорчева не се забѣлѣзва туй.

Д. Кьорчевъ: То е работа на министерството.

И. Януловъ: И азъ бихъ желалъ въ комисията да се има прѣдъ видъ и този принципъ, че практичес-

киятъ изпитъ трѣбва да се измѣни. Сега, както е, не може да бжде оставенъ сжщиятъ; сега отивате въ апелацията, сѣдате на стола на секретаря, на срѣща с прокурорѣтъ, на прѣседателското място прѣседателятъ на апелацията, задаватъ ви нѣколко въпроса, за да прѣвѣрятъ, да-ли ние знаеме добръ нѣкои отъ законитѣ, да-ли добръ ще разрѣшимъ единъ, два случая, и съ това се свършва, като сж сигурни, че въ теоретическия си изпитъ студентитѣ сж доказали своитѣ знания. Изпитѣтъ, за който азъ говоря, трѣбва да бжде единъ видъ смѣсване на теоретически съ практическия изпитъ. Теоретическия изпитъ ние го атакуваме въ смисълъ, че той е прѣвѣрка само на сухи знания. Повниятъ практически изпитъ трѣбва да бжде една комбинация, както е изпитѣтъ на докторитѣ. Докторитѣ държатъ практически изпитъ, но сж прѣвѣрено ги изпитватъ и по нѣкои дисциплини съ огледъ на умѣнието да прилагатъ своитѣ университетски познания на практика. Заради туй ще трѣбва единъ особенъ правилникъ за практическия изпитъ.

Съ тѣзи бѣлѣжки азъ свършвамъ, безъ да засѣгамъ въпроса за раздѣлянето на студентитѣ на свършивши нашия Университетъ и свършивши западнитѣ университети. Азъ съмъ на мнѣние, че това дѣленне не трѣбва да става, по простата причина, че юридическата наука въ своитѣ основи е вече една и сжща. Безъ съмнѣние има различия въ показателния законъ, въ гражданското право и т. н. на разнитѣ държави. Нашитѣ закони сж компилация отъ тѣзи законодателства — италианското, германското, французкото и т. н. — Студентѣтъ, когато дойде въ България, ако ние го изпитваме по римско право, ако му зададете общи въпроси по гражданско право и ако е отъ Женевския или Парижкия университетъ, нѣма да бжде по-малко пригответъ отъ студента, който е свършилъ българския Университетъ, защото женевскиятъ или парижкиятъ професоръ не е по-малко строгъ и всискателенъ отъ българския професоръ. Ако е до теорията, тѣй е. Има несъмнѣно науки национални, като филологията, геологията, чийто базисъ е нашата, българската дѣйствителностъ; доколкуто има национално въ правото, то е именно въ приложението на българскитѣ закони. Това ще се изучи при стажа, въ практиката, и ще се прѣвѣри на практическия изпитъ.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министърѣтъ на правосъдието.

Министъръ Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ още въ XV-то обикновено Народно събрание отъ тази маса изказахъ идеята, че е желателно да нѣма такъвъ изпитъ, какъвто е държавниятъ, а да се отложни и държи заедно съ практическия, защото го намирахъ безполезенъ. Както чухте отъ ораторитѣ, този изпитъ е дѣйствително безполезенъ, г. г. народни прѣдставители. На другия денъ, слѣдъ като сте изпитали студента на университетския изпитъ, да го повикате прѣдъ една друга комисиона и да го изпитвате почти сжщото, даже по-малко отъ това, което професоритѣ сж го изпитвали, менъ ми се вижда това съвсѣмъ безцѣлно измѣчване на младежѣта, което нѣма, тѣй да се каже, резонъ. Друго е, ако слѣдъ като студентѣтъ е издържалъ экзаменъ въ Университета и се счита, че теоретически е вече свършилъ своята задача, го пуснете въ живота, да види на практика, какво става съ тази теория, какъ ти се прилага въ живота, и слѣдъ като той усвои тази практика, тогава го повикате да ви даде общъ экзаменъ, който се нарича академически экзаменъ, разбирамъ тѣй, шото когато студентѣтъ ще дава экзаменъ, нѣма да го дава, както става сега съ въпроси — който въпросъ ти се падне, нему да отговаряшъ — ами да се изправи

тамъ прѣдъ единъ професоръ по прѣдмета, въ при-
сѣдствіето на двама или трима, и да го изпитатъ
по цѣлия прѣдметъ. То е академически изпитъ. Не
така, както е сега: надна ти се по римско право
еди-какво си, напр. *condictio indebiti*, отговоришъ и
си отивашъ — може-би случайно да го знаешъ —
а трѣбва да бѣдешъ изпитанъ по цѣлия прѣдметъ;
ще те държа два часа, тогава ще те пусна и ще знамъ,
че си юристъ по моя прѣдметъ. А като приложишъ и
на практика това, което знае, вие ще видите вече
единъ студентъ въ пълната смисълъ на думата
подготвенъ за живота. Ето защо, азъ напълно съ-
чувствувамъ на тази идея. Само че е рано, не е
врѣме сега за реформи; по-посеко се вишеи това прѣд-
ложение и съчувствувамъ на тази идея, азъ не съмъ
противъ, ако вие го възприемете, при все че врѣмето
е таково, че не позволява да се захванаме съ ре-
форми, защото права е мисълта, изказана отъ нѣкои
оратори, че съ тази идея се прѣскачатъ много други
постановления. Ви трѣбвало систематично да се про-
ведатъ и други реформи. Азъ съмъ убѣденъ, напр.,
че само съ това нѣма да се постигне цѣльта. Репор-
мата трѣбва да бѣде почната отъ Университета. Пие
да не се шегуваме съ Университета. Ако искаме да
имаме юристи или въобще учени маже, ние трѣбва
да реформираме, прѣди всичко, Университета, и да
имаме въ пълната смисълъ на думата професори.
Когато самиятъ професоръ не е свършилъ Уни-
верситетъ и днесъ е професоръ, вие каквото щете ка-
жете, той не може да създаде онова, което създава
единъ професоръ, който е миналъ по нѣтъ, по който
минава единъ европейски професоръ. А у насъ ги
има такива, г-да. Често нѣтъ подвършилъ самъ,
нѣма никаквъ изпитъ, а е професоръ. И азъ съмъ
убѣденъ, че често нѣтъ, ако студентътъ промѣни
ролята си съ професора, ще видите, че може да
скже професора. (Смѣхъ) Ето защо, казвамъ, азъ
не си прави илюзии, че съ това прѣдложение ние
ще достигнемъ много. Ако се почне реформа, тя отъ
тамъ ще трѣбва да се почне: какъ се създава Уни-
верситетътъ, какъ да се назначаватъ професо-
ритъ и т. н.

В. Поповъ: Позволете, г. министре. Таквъ про-
фесоръ, който да е билъ сжеанъ отъ экзаменуемия,
дали е имало?

Министъръ Х. Поповъ: Азъ говоря, че може
да има.

В. Поповъ: Азъ бихъ желалъ да зная, дали има.

Министъръ Х. Поповъ: Увѣрявамъ ви, че ако на-
правите опитъ, когато единъ професоръ изпитва
студентътъ, вие ще намѣрите студентъ, който, като
си размѣни ролята съ професора, ще скже послѣд-
ния. Вие виждате това, което се пише отъ професо-
ритъ въ нашата юридическа литература. Това не го
казвамъ въобще за професоритъ, а казвамъ, че това
е така за нѣкой отъ тѣхъ. Да не си правимъ илюзии,
че ние имаме професори такива, каквито ги има въ
Европа, каквито ги има въ Московския, Берлинския,
Парижкия университети; напр. нѣма да ги достиг-
немъ тѣхъ. Какво ние си правимъ илюзии? Но мо-
жемъ да ги достигнемъ до извѣстна степенъ, ако
тръгнемъ по този нѣтъ, по който се върви тамъ. Не
ми бѣше цѣльта да оскърбявамъ, нито имамъ това
намѣрение, но искамъ да изтъкна, че тази реформа
нѣма много да даде; ти все-таки ще ни даде нѣщо
въ този смисълъ, че ще се сведени практиката съ
опазни теория, която нашитъ студенти не получаватъ
въ Университета.

Другъ единъ сериозенъ въпросъ се повдига отъ
г. Фаденхехта. Той е: студентътъ, който е свършилъ
вънъ отъ България, има ли право да бѣде кандидатъ

вънната? Азъ мисля, че трѣбва да му дадете това
право, първо, защото, ако се прокара тази реформа,
кандидатътъ се счита, че е подготвенъ теоретически,
и той може да вѣдѣе вече въ живота, за да се под-
готви и практически. Трѣбва да считаме, че еднакво
сж подготвени теоретически, както студентитъ отъ
нашия Университетъ, така и ония отъ Московския,
Берлинския, Парижкия и т. н. университети; даже
ще ми позволите да кажа, че послѣднитъ ще бѣдатъ
теоретически повече подготвени отъ нашитъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Казахъ, че нашитъ сж по-
добре подготвени по нашето дѣйствующе право.

Министъръ Х. Поповъ: Кой какво ще да казва,
но азъ нѣма да сравня съ нашия студентъ ония, които
е свършилъ правото въ Парижъ, Берлинъ, Москва,
Петербургъ. Но това да не си правишъ илюзии. Азъ
25 години съмъ адвокатъ, слѣди много хубаво и
трѣбва да ви призная, че нашитъ Университетъ, —
особено това се отнася за студенти, които не знаятъ
нищо единъ европейски езикъ — нѣма да създаде
юристи, даже да знаятъ българското право. И ако
нашиятъ студентъ на младина не съзнае тая истина,
че трѣбва да усвои поне единъ европейски езикъ, и
не да негодува съ него, а да се ползува отъ юриди-
ческата литература, той нѣма да бѣде юристъ; той
ще си остане съ оиѣзи лекции, които е слушалъ на
семайката, и повече нищо.

С. Дойчиновъ: Тогава, да затворимъ Уни-
верситета.

Министъръ Х. Поповъ: Ето защо, казвамъ, ония,
които ще дойдатъ отвънъ, ще носятъ съ себе си поне
единъ езикъ, който, ако не го владѣятъ достатъчно, за да
могатъ да се ползуватъ отъ литературата. А да се
ползуватъ отъ литературата на единъ нѣмски, или
френски, или италиански езикъ, то не ще рече да
се ползуватъ отъ български; то е достатъчно орж-
ане и дава единъ ключъ въ рѣдътъ на младежа.
Той може да стане пълненъ юристъ, безъ по-нататъкъ
да се справя съ теорията, които съществуватъ въ
България. Въ България нѣма теория по правото.
Съчиненията, които имаме, сж сѣ компилиция, взети
отъ тукъ отъ тамъ. Та, казвамъ, ще бѣде оскърбле-
ние, ще бѣде неправда да не допускатъ студентитъ,
които сж свършили други университети, заедно съ
тѣзи, които свършватъ нашия Университетъ, да бѣ-
датъ кандидати отъ началото, да почнатъ заедно, и
слѣдъ като се едобиятъ съ това свидѣтелство, което
имъ се дава, да се явяватъ и тѣ на теоретически и
практически изпитъ. Вѣрно е, трѣбва да признаемъ
отчасти това, което твърди г. Фаденхехтъ, че свър-
шилнитъ въ Германия юристъ може да дойде малко
по-неподготвенъ, напр., по гражданското право въ
България, че може, напр., единъ юристъ свършилъ
въ Франция да бѣде малко по-неподготвенъ по
уголовното право и т. н. Това не прѣчи. Ако е тъй,
ние тогава не трѣбва да пращаме нито единъ сту-
дентъ въ Европа, защото нашето право никакъ не
може да се изучи. Ние имаме турско право, имаме
испанско право, имаме италианско право, имаме
маджарско право, имаме френско право, имаме
германско право — особено *Wechselsordnung* —
имаме руски постановления — че то кѣдъ му е
краятъ. Това е само въ България. Другитъ държави
поне взематъ една система — както е въ Румѣния —
взематъ *Cobe Napoleon*, както си е, поразвяватъ го
малко, и свършено. У насъ нѣма една система: тър-
говското право е една система, гражданското право
е друга система, векеелното право нѣкъ е друга
система и т. н. Така че само тукъ може да се изучи
този говечъ отъ право, ако мога така да се изразя.

(Смѣхъ) Но който знае много добри теории, ще го изучи; като дойде въ съприкосновение съ живота, ще може да разбере много работи, при все че и много други постановления ще си останатъ вѣчно тъмни, защото не се явява нѣкой нашъ теоретикъ да ги обясни. Не може единъ нашъ практикъ по вѣски въпросъ да губи години да го обяснява, като дигри произхода му, откъдѣто е дошло това постановление, какъ тамъ, въ неговото отечество, се прилага, какъ се развива въ юриспруденцията и пр. Ето защо, можемъ само, както казахъ, да направимъ една малка реформа и тази малка реформа по принципъ трѣбва да се приеме отъ Народното събрание, а както виждамъ, вече е приета и отъ всички политически течения. Когато дойде да я разглеждаме въ комисията, тамъ пакъ трѣбва да се изслушатъ всички политически течения, защото се изказаха нѣкои идеи, които могатъ да се приложатъ. И главно тукъ, въ предложението на г. Кьорчева, има запазена една врата, която ще ни даде възможностъ лесно да се съгласимъ, защото въ предложението му се казва, че Министерството на правосъдието ще изработи и програмата на изпита и начина на изпитването. Тази врата е толкова широка, щото ако може г. Фаденхехтъ да прокара нѣкои отъ възгледите, които изказа тукъ, и които ще изкаже въ комисията, ще могатъ да се прокаратъ и въ програмата. По принципъ, казвамъ, това предложение е възприето отъ мене и мисля, че когато ще го разглеждаме въ комисията, ще трѣбва да се усвои да нѣма различие между свършилите въ Европа и свършилите у насъ, и да не се възприеме идеята, че държавниятъ изпитъ трѣбва да стане прѣди стажа, защото тогава нѣма нужда отъ никаква реформа — асжъ сега той прѣди стажа става. Реформата е въ това, че студентътъ, като издържи изпитъ въ университета, ще дойде да практикува, както мнозина отъ насъ направиха. Азъ като дойдохъ отъ Московския университетъ, направиха ме съдия — за всички бѣ тѣй. Отначалото прѣдседателътъ на съда, особено ако е практикъ, ще ти даде едно голѣмо дѣло, ще го обръщашъ насамъ-нататъкъ, но ако си трудолюбивъ, ако си чистъ процедура и т. п., ще знаешъ да се разправяшъ. Въ началото е мжчно, но въ два мѣсеца ще може да усвоишъ всичко, като имашъ прѣдъ видъ това, което си училъ, като имашъ прѣдъ себе си и учебника, а не тѣй, както е днесъ: станалъ съдия или адвокатъ, а сборника на законите нѣма — взема го на заемъ. (Смѣхъ) Естествено е, че така не може да се учи. Та, ми се струва, че въпросътъ е изчерпанъ. Нека се приеме предложението по принципъ, а по-нататъкъ ще се обработи.

Н. Мушановъ: Г. министре! Сега произвежда ли се държавенъ изпитъ?

Министъръ Х. Поповъ: Да.

Н. Мушановъ: Когато Вашите възгледи сж противъ изпита и по намираете толкова вреденъ, не намирате ли, че е излишно сега да се произвежда изпитъ?

Министъръ Х. Поповъ: Азъ съмъ робъ на закона. Ако бихъ го отлюжилъ, Вие ще сте първиятъ, който ще ми кажете: „Кой сте Вие, та го отлагате.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: (Отъ трибуната) Само 5 минути ще говоря по единъ много важенъ въпросъ. Г. г. народни прѣдставители! Г. Фаденхехтъ направи една умѣтна забѣлжка относително прѣжките, които ще има въ бъдеще Министерството на правосъдието,

ако се прокара това предложение, при опредѣляно степенята и ранга на подготовеностъ на ония кандидати, които ще постъпятъ като такива въ съда. Така сѣбика, както я изложи г. Фаденхехтъ, нѣма да съществува затуй, защото таблицата за свършилите държавния экзаментъ, която се държеше досега въ Министерството на правосъдието, бѣше таблица, въ която се отбѣлжване кой съ какъвъ успехъ е миналъ. Но какъ се използва този успехъ, за да се даде прѣдметство на единъ прѣдъ други? На-ли всички, които сж държали изпитъ, иматъ право да бъдатъ стажанти въ кой да е окръженъ съдъ или отдѣление на окръженъ съдъ? Прѣдметството въ Министерството на правосъдието смѣтатъ, че е мѣстото: да-ли е първостепененъ или второстепененъ окръженъ съдъ, както тѣ ги нареждатъ. И сега окръжниятъ съдилища въ Пловдивъ, Русе, се смѣтатъ, като привилегия, като прѣвмущество, но ние не трѣбва да правимъ разлика между окръжниятъ съдилища, защото, ако нѣкой иска да бѣде въ София, той не иска това, защото тукъ съдните сж по-добри, ами защото градътъ е, който привлича. Е, може ли това да бѣде единъ мотивъ, достатъчно основателенъ, за да се прави прѣвмущество между този или ония кандидатъ — по-добри свършилиятъ да отиде въ по-добри градъ? Това съображение на г. Фаденхехта не бѣше достатъчно ясно при онази строга юридическа почва, на която той искаше да постави въпроса. И азъ мисля, че нѣма прѣчка въ туй отношение, защото, ако министърътъ може да назначи вѣжко, който има право да бѣде назначенъ, той може да избира. Даже въ закона може да се прѣдвиди, че стажантите могатъ да отиватъ въ двѣ съдилища прѣзъ време на стажа си: веднѣжъ въ едно съдилище, втори пътъ — въ друго. Така щото, това възражение на г. Фаденхехта, че липсва възможностъ да се степенуватъ стажантите, защото таблицата не ще посочва кой какъвъ экзаментъ е далъ, е съвършено неумѣстно. Азъ смѣтамъ, че г. министърътъ на правосъдието ще бѣде абсолютно свободенъ да си назначава кандидатите да отиватъ въ окръжниятъ съдилища и тамъ да вършатъ своя стажъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Константинъ Досевъ.

Отъ дѣсницата: Въпросътъ е изчерпанъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, отъ групата на младо-либералите не е говорилъ никой.

К. Досевъ: Понеже досега само юристите говориха, чуите и единъ практикъ, какво ще ви каже.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ напълно съгласенъ съ предложението на г. Кьорчева, но не по съображенията, които той излага въ предложението си. Съображенията на г. Кьорчева сж: да се избави нашата младежъ отъ голѣмата мака, за да си приготви изпита. Тя е лоша услуга за нашата младежъ, да некашъ да я отървешъ, да я спасишъ отъ единъ трудъ, който е необходимъ за нея, за да обогати своите познания. Изпитите, нѣма съмнѣние, сж опредѣлени, за да се изпитатъ знанията на единъ младъ човѣкъ, както въ университета, когато той го свършва, така сжко когато държи държавенъ изпитъ и, най-подиръ, и практически изпитъ, за да се види, колко той е усвоилъ материята теоретически и практически. Но азъ мисля, че колкото и изпити вие да турате, при това положение, което имаме днесъ, при тази организация на нашия Университетъ, както пропуска младежите, вие, г-да, нѣма да имате добри юристи.

С. Дойчиновъ: Затворете Университета, тогава.

Н. Досевъ: То е другъ въпросъ. — Вие можете колкото щете изпити да имъ турите, но щомъ прѣкарвате прѣзъ тѣхъ така леко, вие нѣма да имате онѣзи младежи съ солидни познания, каквито трѣбва да има единъ младежъ, който свършва университета и се посвѣщава вече на професията, за която е свършилъ. Ако вие не турите единъ строгъ контролъ още при университетския изпитъ, за да не се пропускатъ, още при университетския изпитъ, хора убоги, лишени отъ здрава логика, отъ здравъ разумъ — и тѣхъ лущатъ като свършивши — ако, казвамъ, това не стане, вие не ще имате дѣйствително хора образовани, хора, които ще служатъ на правото. Азъ ще кажа прѣдъ васъ — вземамъ смѣлостта да ви го кажа — че една голѣма частъ отъ нашитѣ юристи, които сж пуснати досега, сж хора не за тази професия, хора неподготвени за нищо, и даже хора, които, като иматъ своя държавенъ изпитъ, своя практически изпитъ, вие когато се срѣщнете съ тѣхъ, не можете да размѣните двѣ думи логически, хора, които не разбиратъ туй, което четатъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Има общи причини заради това. Тамъ и гимназитѣ сж виновни.

Н. Досевъ: Да. — Това е и въ адвокатското сѣсловие, това е и въ сѣдѣйското. Това не е въ интереса на нашето правосѣдие. И туй трѣбва всички да го разберемъ.

Азъ казвамъ, че не съмъ противенъ на туй прѣдложение. Ако юриститѣ се освободятъ отъ тоя изпитъ, нека се освободятъ, но поне при практическия изпитъ тѣ да прѣкарватъ една по-здрава стѣрга, една по-тщателна провѣрка на тѣхнитѣ знания и само тогава да имъ се признае тѣхното право на знание, което тѣ претендиратъ съ документа, съ който тѣ ще живѣятъ прѣзъ цѣлия си животъ.

Ето защо, азъ ще моля г. министра на правосѣдието — той зачекна този въпросъ и би било желателно да възприеме това — да нареди така, щото изпититѣ въ Университета да бѣдатъ доста строги, а практическиятъ изпитъ да бѣде още по-строгъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Михайлъ Такевъ.

М. Такевъ: Отказвамъ се.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще туря на гласуване присмането по принципъ прѣдложението на г. Кьорчева. Които сж за приemanето по принципъ на това прѣдложение, а именно за измѣнение чл. чл. 21, 22, 23, 24, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 и 115 отъ закона за устройството на сѣдилищата, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приема се по принципъ.

Г. г. народни прѣдставители! Има още двѣ прѣдложения, които ще моля да бѣдатъ приети по принципъ, защото иначе нѣма да видятъ бѣлъ свѣтъ и дневенъ редъ.

Едното е прѣдложението на г. д-ръ Христо Георгиевъ, за прибавяне нова алинея на чл. 23 отъ закона за градскитѣ общини.

Моля г. секретаря да докладва това прѣдложение.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Прѣдложение

отъ кюстендилския народенъ прѣдставителъ, д-ръ Христо Георгиевъ, за прибавяне нова алинея на чл. 23 отъ закона за градскитѣ общини.

„Общепозната е липсата на достатѣчна медицинска помощ на населението у насъ; особено чувствителна е тя въ малкитѣ градове и паланки. Съ

години общини търсятъ лѣкари и не ги намиратъ. Една отъ най-важнитѣ причини, щото лѣкари и фелдшери да отбѣгватъ общинската служба е, че общинскитѣ служащи сж лишени отъ правото на пенсия. Прѣзъ 1911 г. на частъ отъ общинскитѣ служащи, а именно на инженеритѣ, архитектитѣ, кондукторитѣ и землемѣритѣ се даде това право. Справедливо е и въ интереса на общественото здраве е, щото и на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ, служащи въ общината, да се даде правото на пенсия. Въ София вече главниятъ градски лѣкаръ има това право. Затова, съгласно чл. 109 отъ конституцията, внасямъ настоящето законодателно прѣдложение, подписано отъ нужното число народни прѣдставители: къмъ чл. 23 отъ закона за градскитѣ общини се прибавя слѣдната нова алинея:

„Лѣкаритѣ и фелдшеритѣ на общинска служба сж ползуватъ съ правото на пенсия, съгласно закона за пенситѣ по гражданското и военно вѣдомства. Това право се поражда отъ деня на публикуването на настоящия законъ въ „Държавенъ вѣстникъ“.

„София, 25 юний 1914 г.

„Вносителъ, кюстендилски народенъ прѣдставителъ:

„Д-ръ Х. Георгиевъ.

„Поддържаме прѣдложението: Л. Лазаровъ, М. Такевъ, П. Панайотовъ, Т. Продановъ, д-ръ В. Михалчевъ, А. Крушковъ, д-ръ И. Момчиловъ, д-ръ К. Провадалиевъ, Е. Петковъ, А. Свиначевъ, И. Пѣевъ, д-ръ Д. Димитровъ, Г. Димовъ, П. Табаковъ, М. Облаковъ, И. М. Костовъ, Х. п. Димитровъ, Х. Занковъ, Ю. Рашевъ, Н. Марчевъ, Н. Калчевъ, Х. Чернопѣевъ, Ю. Дечевъ, М. Ковачевъ, М. Златковъ, С. Нѣмски, Н. Ненчовъ, Д. Тошковъ, К. Апостоловъ, Н. Алтимирски, Т. Пенковъ, д-ръ С. Кехлибаровъ, И. Веселиновъ, Д. Златковъ, Х. Бояджиевъ, Р. В. Радевъ, П. Чорбаджиевъ, Кемалъ бей Мехмедовъ, Т. Георгиевъ, Н. Кръстановъ, Сабри-бей Салимовъ, Хашимъ-бей, М. Джелалъ Абединъ, Шакиръ А. Зюмриевъ, Хафузъ Сали Мехмедовъ, Салимъ Ахмедовъ, И. Йоновъ, Х. Янковъ, Хафузъ Саджъ Мехмедовъ, Хюсни х. Хюсеиновъ, И. Г. Поповъ, И. Т. Поповъ, А. Станковъ, д-ръ Ф. Симеоновъ, Г. Занковъ, М. Аврамовъ, Х. Марковски, П. Вангеловъ, В. Кознички, Т. Узуновъ, П. Генадиевъ, Я. Матакиевъ, К. Панайодовъ, И. Халачовъ, д-ръ Н. Георгиевъ, д-ръ Л. Дагоровъ, д-ръ Б. Вазовъ, д-ръ Н. Сакаровъ, Н. Здравковъ, А. Величковъ, А. Буровъ, З. Кръстевъ, И. Велчевъ, С. Костурковъ.“

Бихъ искалъ да кажа нѣколко думи, за да обясня моето прѣдложение.

Недостатѣкътъ отъ лѣкари и фелдшери се чувствува навсѣкѣтъ. То е единъ фактъ, който всички отъ насъ познаватъ. Особено голѣма е липсата на санитаренъ персоналъ въ по-малкитѣ центрове и паланки въ общинитѣ. Причинитѣ за това азъ виждамъ, едно въ това, че съставътъ на тия учрѣждения, като изборенъ, не сѣ давалъ достатѣчна гаранция за стабилностъ на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ, за да отидатъ да служатъ въ тѣхъ, и друго — че тѣзи общински служащи сж лишени отъ правото на пенсия. И така, напр., ние виждаме въ селцата, дѣто има държавни и общински служби, държавнитѣ служби, съ много по-малка заплата, винаги да бѣдатъ попълнени, когато общинскитѣ служби стоятъ съ години вакантни. Напр., въ Луковитѣ службата на градския лѣкаръ е била около петъ години свободна, и то съ 6.000 л. заплата, а околийски лѣкаръ е имало винаги, макаръ съ 3.000 л. годишна заплата. Въ Старозагорско ми разправятъ, че има двѣ общински служби, съ по 600 л. мѣсечно и не могатъ да се заематъ. Тѣзи двѣ съображения, които изложихъ по-горѣ — едно, нестабилността на службитѣ въ изборнитѣ учрѣждения, и друго, липсата на право на

пенсия — са накарвали лѣкарите и фелдшерите да предпочитат държавната служба предъ общинската. При същите условия на трудъ е оня и техническият персоналъ. Затова презъ 1911 г. г. Такевъ, при внасянето на законопроекта за измѣненіе закона за благоустройството, е намѣрилъ за нужно, щото на технически персоналъ при изборните учрѣждения, като кондуктори, инженери, да се даде право на пенсия. И по такъвъ начинъ видѣхме, че се почна едно рационално ползване на общинските и окръжните служби съ технически персоналъ. Въ София, сѣщо така, за да може за шефъ на санитарната служба да се намѣри лице, което да може съ достойнство да заема службата, даде му се право на пенсия, съ едно измѣненіе на закона за градските общини.

Настоящото мое законодателно предложение е направено въ интереса на общественото здраве — да могатъ общините да иматъ възможностъ да намиратъ лѣкари. Азъ предлагамъ въ измѣненіи текстъ на чл. 23, правото на пенсия да почне да тече отъ дени, отъ когато законътъ ще влѣзе въ сила — чл. 23, предложень отъ мене, има да има обратна сила.

Съ това азъ не искамъ ни най-малко да смѣсвамъ този въпросъ съ общи въпросъ за пенсията на общинските служаци.

Тукъ съмъ казалъ: „лѣкарите и фелдшерите“. Подъ лѣкари и фелдшери не разбирамъ само медицинските, но и ветеринарните, които сѣ така сѣщо необходими органи за правилната санитарна служба въ общините.

Ви имало една малка нещепината въ моето предложение: въ него не се предлага право на пенсия на служащите при окръжните постоянни комисии. Едно, поради туй, че числото на тѣзи служащи е малко, и друго, заради това, че трѣба да се измѣни другъ единъ, специаленъ законъ. Азъ се отказахъ отъ това измѣненіе, като мисли, че съ моето предложение на малките градове и голѣмите паланки ще се помогне достатъчно да иматъ лѣкарски персоналъ.

Прѣдседателствуещъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Предложението, което ви прави г. д-ръ Георгиевъ, има за цѣль да разреши отчасти единъ въпросъ въ нашия общественъ животъ, който е вече назрѣлъ за дълготното негово разрѣшеніе.

Въ България сѣ право на пенсия за изслужено време, сѣщо известни процентни вноски, които имъ се одържатъ отъ заплатата, се ползватъ всички държавни служители, безъ изключение — въ това число и чиновниците въ Св. Синодъ. Обаче отъ пенсия сѣ лишени всички служители пакъ на държавните учрѣждения, но не вече подчинени на централната държавна власт, а на тѣла, съставляващи автономни управления, какъвто е окръжният съвѣтъ и каквито сѣ градските и селските общински управления, които учрѣждения сами по себе си не сѣ нищо друго, освѣтъ частъ отъ общата държавна машина. Защото — имахъ вчера случай да кажа, и днесъ ще го повтори — чл. 3 отъ нашата конституция е изриченъ: българската държава въ административно отношение се раздѣля на окрѣзи, околии и общини; всичките тѣзи три подразделения съставляватъ опнова цѣло, което се нарича държава. Държавниятъ служащи, подчинени на държавната власт, получаватъ пенсия, а държавните служащи, находящи се въ тѣи наречените автономни учрѣждения — окръжните и общинските съвѣти — не получаватъ. Безспорно, това е една аномалия въ нашия държавенъ животъ. Тази държава трѣба еднакво да третира своите служители, били тѣ прѣмо подчинени на държавната власт, били тѣ пъкъ въ

автономните държавни учрѣждения. Затуй, вие виждате, днесъ да се събиратъ на конгресъ секретарь-бирниците, общинските кондуктори, инженери, лѣкари и всички други служащи, които ако сѣ на държавна служба, освѣтъ заплатата, която ще получаватъ, ще иматъ още обезпеченъ и единъ затъкъ хлѣбъ слѣдъ прослужване отъ тѣхъ известно число години, а сега, като не сѣ на държавната служба, казахъ, не получаватъ нищо. Ето защо всички тѣи хора днесъ се събиратъ на конгреси, взематъ рѣшенія и ни пращатъ тукъ резолюции. Държавната отдавна е съзнала, че има действително една аномалия въ това отношение въ нашия държавно управление, и затуй почна да се поправа постепенно тази грѣшка. Въ 1911 г., когато азъ, въ качеството си министъръ на обществените сгради, вносахъ законъ, съ който се измѣни законътъ за благоустройството, тамъ предвидѣхме, че и общинските инженери, и другите по техниката служащи ще се ползватъ съ право на пенсия, защото общините имъ даваха по 6—7—8—9 хиляди лева заплати — както бѣше въ Бургаската община, която даваше 9.000 л. заплати на инженеръ — по не можеха да намѣрятъ, защото всичките инженери предпочитаха да отидатъ да служатъ, макаръ съ 5—6 хиляди лева, на държавата, знаейки, че слѣдъ 15 или 20 години, споредъ закона, ще иматъ вече обезпеченъ единъ затъкъ хлѣбъ за-всегда, додѣто сѣ живи. Вносахъ по-рано и друго едно измѣненіе, както четете въ мотивите на предложението на г. Георгиева. Тукъ гласниятъ лѣкаръ получаваше пенсия, а другите не получаватъ. Защо е тази разлика? Единъ отъ 50-тѣ лѣкари въ София получава пенсия, а другите не получаватъ! То е, както виждате, едно случайно измѣненіе, станало у насъ, въ нашия парламентъ, ad hominem.

Днесъ г. д-ръ Георгиевъ иска да ни предложи пакъ предложение ad hominem. Това сѣ само лѣкари и фелдшери, медицински и ветеринарни, за които се иска да получаватъ пенсия, били тѣ на общинска или държавна служба. Но туй е една частъ отъ голѣмия въпросъ. Защо лишавате отъ пенсия секретарь-бирниците, контролорите въ окръжните постоянни комисии и пр.? Защо лишавате и секретарите въ общинските управления — не секретарь-бирниците, а секретарите, защото въ градските общини има секретарь-бирници, па има и секретари? Защо, когато давате на лѣкари, не давате на секретарь-бирника пенсия? И лѣкарятъ е общински служащъ, и секретарь-бирника и секретарятъ на общината сѣ общински служащи.

Ето защо, както виждате, аномалията е очевидна, сѣга — вопиюща. Народното прѣдставителство не може да пише закони ad hominem, не може да пише закони за дадена категория хора, а трѣба да създаде обща норма, че всички служащи въ общинските и окръжните учрѣждения получаватъ пенсия, съгласно съ закона за тая материя. И затуй, en attendant, предложението на г. Георгиева ще приемемъ по принципъ, ще отиде въ комисията, а въ това време ще може г. финансовиятъ министъръ, съвѣстно съ г. министра на вътрѣшните работи, да се постарасъ — четемъ по газетите, че имало вече такава комисия въ Министерството на вътрѣшните работи — да изработи законопроекта за пенсията на общинските служащи. Този законъ не е за вътрѣшното министерство; той е законъ за пенсията на всички държавни служащи, били тѣ въ централното управление, били тѣ въ автономните учрѣждения. И затуй г. министърътъ на финансите да ни сезира съ едно допълненіе на закона за пенсията, да го съчетаемъ съ всичките негови постановления.

Азъ съмъ на малко по-друго мнѣние отъ г. Георгиева, отпосително това: отъ кой денъ трѣба да дѣйствува този законъ. Ако вие признаете, че даването право на пенсия е една належаща нужда, за да задържите тѣзи хора на служба въ тѣзи авто-

помни учрѣждения, вие ще признаете това право за всички тѣзи, които сѫ прослужили, като сѫщевременно постановитѣ да имъ се направятъ съответнитѣ одрѣжки.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Азъ излизамъ отъ друго начало: да дадемъ право на пенсия на общинскитѣ лѣкари, въ интереса на общественото здраве, а не да уреждаме въпроса за пенсията на общинскитѣ служаци.

М. Таневъ: Ние ще наредимъ така, че този, който е прослужилъ, напр., 15 години и бѣде уволненъ по причини, сложени въ законитѣ, ще получава такава пенсия, като, разбира се, за всичкото това врѣме той си внесе онова, което се пада да внесе, заедно съ принадлежащата се лихва, както е уреденъ този въпросъ въ всички други държави.

П. Вангеловъ: Този въпросъ бѣше уреденъ. Вие отмѣните закона.

М. Таневъ: Азъ ще ви кажа, защо го отмѣните, ако пожелаете да ми чуете обясненията. Той не бѣше туренъ въ дѣйствиe. Въ него се казваше: общинскитѣ служаци ще получаватъ пенсия отъ единъ фондъ. Този фондъ ще се състои: отъ 6% отбивъ отъ окръжнитѣ и общинскитѣ бюджети, . . .

П. Вангеловъ: Нѣма 6%.

М. Таневъ: Какъ да нѣма? Отворете закона, и ще видите. — . . . отъ 2% отъ селскитѣ бюджети. Отдѣлнѣ селскитѣ бюджети ще поддържатъ такъвъ фондъ съ този процентъ? Квантума не помня, но принципътъ е, че отъ общинскитѣ и окръжнитѣ бюджети се отдѣля извѣстенъ процентъ, та отъ този вносъ да се създаде фондъ, отъ който да се даватъ пенсии на общинскитѣ и окръжни служаци. Това нѣма нищо общо съ общинския бюджетъ. Този човѣкъ е държавенъ служителъ, държавата ще му отбива, колкото се слѣдва споредъ заплатата му, тѣзи одрѣжки ще се турятъ въ общинския фондъ и отъ тамъ ще получава това, което се слѣдва, както за всѣки държавенъ чиновникъ. Но окръжниятъ и общинскитѣ бюджети нѣматъ нищо общо съ пенсията, която ще получава този служащъ. Затуй въ камарата, тогава, когато поискахъ отмѣнението на този законъ, който не бѣ още приложенъ, това бѣха моитѣ мотиви: не е справедливо общината да гарантира пенсия на този господинъ; ще му се одържа отъ заплатата и, сѣрбичу тия одрѣжки, ще получава съответната пенсия.

Ето, г. г. народни прѣдставители, какъ този въпросъ е вървѣлъ у насъ постепенно, за да дойде до това положение, което е накарало г. д-ръ Георгиева, и твърдѣ справедливо, да иска днесъ неговото частично разрѣшение. Понеже се сезира камарата съ този много важенъ въпросъ, азъ мисля, че г. д-ръ Георгиевъ нѣма да има нищо противъ, ако неговото прѣдложение почака въ комисията и г. министърътъ на финанситѣ, заедно съ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, побързатъ да внесатъ чакъ по-скоро общъ законъ за пенсията на всички служаци въ автономнитѣ наши държавни учрѣждения, каквито сѫ общинскитѣ и окръжнитѣ учрѣждения.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако взехъ думата, то не е, за да се обия по принципъ противъ прочетеното прѣдложение за пенсиониране на лѣкаритѣ, фелдшеритѣ и другитѣ служаци, а да обърна вашето внимание на другъ въпросъ, тѣсно

свързанъ съ разисквания въпросъ, а именно въпросътъ изобщо за пенсионирането на всички служаци, които стоятъ на общинска служба или на служба въ постояннитѣ комисии.

Ако има нѣкакви основания да се пенсионира общинскитѣ инженери и лѣкари, то не по-малко основание има да се пенсионира и всички служаци, които се намиратъ на общинска или окръжна служба. Че лѣкаритѣ не постѣпватъ на общинска служба, причината на това явление е не само липсата на пенсия, но не по-малко причината се състои въ липсата на лѣкарски персоналъ. Както и другъ пътъ сме имали случай да посочимъ, нашето население, не само въ градскитѣ общини, но и въ селскитѣ общини, иска да прибѣгва до медицинска помощъ, обаче дирятъ лѣкари и не могатъ да ги намѣрятъ, защото такива не се намиратъ лесно. Държавата трѣбва да се притече на помощъ на тази нужда на населението, като се погрижи за увеличаване числото на лѣкаритѣ въ България, за да може населението да получи по-добра и наврѣмenna медицинска помощъ. Окрѣжнитѣ и общинскитѣ събѣти прѣдвизждатъ увеличение на лѣкарския персоналъ, обаче лѣкари не могатъ да се намѣрятъ.

Г. г. народни прѣдставители! И тази година, както и прѣзъ миналитѣ години, постѣпи петиция отъ служащитѣ въ общинитѣ и въ окръжитѣ за тѣхното пенсиониране, и много окръжни събѣти сѫ взели вече резолюция да помолятъ министра на вътрѣшнитѣ работи и Народното събрание да се погрижатъ за пенсионирането имъ. И резони за тѣхното пенсиониране има. Ние имаме интересъ да създадемъ единъ постояненъ контингентъ служаци въ общинитѣ и окръжията, ако искаме работата на тия учрѣждения да се извършва добръ и ако искаме добросъвестнитѣ служаци да могатъ да живѣятъ съ идеята, че единъ денъ, слѣдъ като станатъ неспособни, ще могатъ да получаватъ пенсия. Нѣма никаква причина изкуствено да внасяме едно подразделение между държавнитѣ и общинскитѣ служаци, защото трудътъ на единъ и на другитѣ е еднакъвъ и защото несправедливо би било единъ да бждатъ пенсионираны, а другитѣ да не получаватъ никаква пенсия. Ако ние искаме да подобримъ секретарь-бирническия институтъ, ако ние искаме и въ общинитѣ, и въ окръжията да имаме по-добри работници, служаци, да бждатъ тѣ постоянни, да не бждатъ смѣнявани всѣкога, да не бждатъ заставени, поради пуждата, да диятъ мѣсто въ държавнитѣ учрѣждения — защото добритѣ работници бѣгатъ — ние, Народното събрание и правителството, трѣбва да се погрижимъ да се удовлетвори тая обществена нужда, като се внесе единъ законопроектъ за пенсиониране, за уреждане въпроса за пенсията на всички, които служатъ въ общината и окръжията. По такъвъ начинъ, ние ще имаме едно дѣло, което ще засѣга всички служаци на общинитѣ, окръжията и държавата.

Днесъ, г-да, ако хвърлимъ само единъ погледъ, ние ще видиме, че по-голѣмата частъ отъ труда на общинскитѣ служаци, особено въ селата, отива за удовлетворение нуждитѣ на държавата. Секретарь-бирницитѣ сѫ едни агенти на държавата; тѣ по-малко работа вършатъ на общината, отколкото на държавата. Нѣма никаква причина, на общинскитѣ служаци да не се одържа за пенсия и най-накрая, слѣдъ навършване извѣстно число прослужени години, да не имъ се плаща пенсия. Досега е прѣобладавалъ страхътъ, че тия служаци могатъ да накрѣпятъ пенсионния фондъ. Но тоя страхъ е безосновенъ, безопасенъ, и тоя страхъ не може да ръководи насъ. Насъ трѣбва да ни ръководи само съображението, че мизерното възнаграждение на служащия трѣбва да бѣде съпроводено най-накрая съ една пенсия. То се знае, че служащитѣ въ общинитѣ и окръжията получаватъ много по-малка заплата,

отколкото тия на държавната трезвеза, и, слѣдсва-
телно, за тѣхъ има не по-малко основания да бждатъ
тѣ пенсионирани.

Ето защо, като ставамъ изразъ на тази обще-
ствена нужда и на нуждата на тия служаци, азъ
бихъ помолилъ, щото Народното събрание да раз-
шири принципа, да прокара едно общо начало за
пенсиониране на всички служаци въ общинитѣ и въ
окръжията, тъй че, съ една дума, всички, които сж
на държавна, окръжна или общинска служба, слѣдъ
прослужването на извѣстно число години, да могатъ
да получатъ пенсия.

Разбира се, че тоя въпросъ е свързанъ съ въ-
проса за одръжкитѣ, както и съ редъ други формал-
ности. Ето защо би било справедливо да се разгледа
заедно съ въпроса за пенсиятъ на държавнитѣ слу-
жаци, за да можемъ да създадемъ едно законода-
телство, което да обхваща всички служби, а не едно
законодательство самото, което удовлетворява един
нужди, а занемарва други, и пасърчава по таквъ
начинъ един, а други остави въ забвение. Нѣмамъ
нищо противъ — и би било цѣлѣсообразно прѣдло-
жението на г. Такева — щото това прѣдложение да
се изпрати въ комисията и г. министърътъ на фи-
нансите и г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи
си взематъ актъ отъ него, за да ни внесатъ още
сега единъ законопроектъ за пенсиониране на всички
общински и държавни служаци.

Съжалявамъ, г-да, че нѣмамъ статистика на
ража, за да видите голѣмия брой на общинскитѣ и
окръжнитѣ служаци, отъ една страна, а отъ друга
страна, мизернитѣ заплати, които получаватъ тия
служаци. Слѣдователно, слѣдъ като служакъ из-
вѣстно число години и станатъ неспособни да из-
вършватъ по-нататъкъ работата си, тѣ оставатъ
лишени отъ каквито и да било срѣдства за прѣхрана.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има ду-
мата г. Коста Ципорановъ.

К. Ципорановъ: Г. г. народни прѣдставители!
Нашиятъ законъ за пенсиятъ прѣтърпѣ нѣколко из-
мѣнения. Съ послѣдното измѣнение, отъ 1911 г.,
прѣдложено отъ г. Такева, е било урегулирано по-
ложението на инженеритѣ, архитектитѣ, като при-
бавите къмъ тѣхъ и кондукторитѣ. Днесъ имаме
ново едно прѣдложение, да се осигури, тъй да се
каже, старинитѣ на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ или
врѣмето, когато тѣ ще станатъ негодни за работа.
Но, както законитѣ за пенсиятъ, така също и измѣ-
ненията отъ 1911 г. и прѣдложението, което се прави
днесъ, сж достатъчни да ни убѣдятъ, че или дър-
жавата сама посма грижата да гарантира своитѣ
чиновници за тѣхнитѣ старини, или пъкъ отдѣлнитѣ
лица вътрѣ въ парламента взематъ инициативата за
тази гаранция, да пенсиониратъ чиновницитѣ, да ги
гарантиратъ въ тѣхното бждще, когато тѣ станатъ
хора негодни за работа, било по причина на забо-
лѣване при изпълнението на своитѣ служебни обяза-
ности, било пъкъ по причина на старостъ. Но нито
въ закона, нито въ това прѣдложение виждате же-
лание, най-малко, да се даде възможностъ да бж-
датъ осигурени старинитѣ на служакитѣ, както при
държавата, така също и при общината, при состоян-
ната комисия, въобще при изборнитѣ учрѣждения,
а пъкъ ни поменъ не става за работницитѣ, които
работятъ въ тия учрѣждения. Явно е, че държавата,
като институтъ, или пъкъ отдѣлнитѣ лица, какъвто
е днесъ г. Георгиевъ, взематъ грижата само за хо-
рата, които принадлежатъ на тѣхната класа, . . .

Д-ръ Х. Георгиевъ: Въ интереса на общественото
здраве, а не въ интереса на класитѣ.

К. Ципорановъ: . . . а за класата на пролетариата,
за класата на работницитѣ никой не се погрижва.

Като червена нишка се отдѣли това, че и държавата,
и отдѣлнитѣ лица денутати, тукъ или вънъ отъ пар-
ламента, се грижатъ само за хората, които принад-
лежатъ на класата на буржоазията. Това трѣбва да
го признаете, защото то се вижда въ всичкитѣ за-
кони, които вие сте прилагали досега, и въ прѣдло-
жението, което днесъ се прѣдлага. Защо искате да
гарантирате лѣкаритѣ и фелдшеритѣ, въ името, въ
интереса на общественото здраве, както казвате вие,
а не се загрижите за положението на служакитѣ,
който е при лѣкаря?

Д-ръ Х. Георгиевъ: Защото служакитѣ се на-
мира, а лѣкарятъ не се намира.

К. Ципорановъ: При лѣкаря има служаци, за
тѣхъ вие не се грижите, за тѣхъ не посмате грижа,
защото тѣ не сж хора, които принадлежатъ на ва-
шата класа. Още по-малко пъкъ вие се грижите за
работницитѣ. Вие имате разсадници държавни,
окръжни и общински, погрижвате се за лѣсначен,
обаче за работника, който е тамъ, не се погрижвате.
Той за васъ не сжествува, вие не искате да се
интересувате за него, защото той може да бжде
вземанъ всѣки денъ отъ голѣмата плеяда, отъ маса
пропадающа дребни собственици и работници, които
вие намирате на пазара, въ конкуренцията между
класата на работницитѣ. Ние некаме, щото държа-
вата да посме грижата, да осигури не само живота
на тѣзи свои чиновници, но и живота на служакитѣ
и работницитѣ, които ти приема въ своитѣ учрѣ-
ждения, както и на ония въ общинскитѣ, окръжнитѣ
такави. Има една голѣма несправедливостъ не, но
една голѣма експлоатация съ този въпросъ отъ
страна на държавата. Азъ нѣмамъ у мене стати-
стиката, която мога да ви дамъ, за да видите какъ
дребнитѣ служаци не само не получаватъ нищо отъ
пенсионни фондъ, но дори тѣхнитѣ одръжки се
изяждатъ. Ще ви дамъ примѣръ. Не мога да ви
фиксирамъ цифритѣ, но за периода отъ 1900 до 1905 г.,
за петъ години, офицеритѣ, които получаватъ един
добър пенсия, сж получили повече отъ туй, което сж
внесли, а унтеръ-офицеритѣ, които въ периода на
тѣзи петъ години сж внесли около 500 хиляди лева,
сж получили само около 200 хиляди лева, а около
300 хиляди лева тѣхни пенсионни одръжки сж изи-
дени отъ г. г. офицеритѣ, понеже тѣ се вземали
повече отъ туй, което сж внесли, а държавата, вмѣсто
да ги гарантира, да имъ даде пенсията, явствува
обратното, че унтеръ-офицеритѣ сж внесли въ пен-
сионния фондъ една сума отъ около 500 хиляди лева,
получили сж около 200 хиляди лева, а г. г. офицеритѣ
сж внесли много по-малко, получили много повече и
по този начинъ изили пенсионнитѣ одръжки на
унтеръ-офицеритѣ. Ето, на, каква пенсия вие давате,
а ние искаме вие да имъ дадете една свѣсна пенсия.
Какво правите съ другитѣ държавни служаци? По-
лучаватъ 45 л. заплатата, правите имъ одръжки, а въ
края на крайщата, като изслужатъ 25 години, давате
имъ петнадесетина, осемнадесетина или най-много
двадесетина лева пенсия. Гарантирахте ли ги? Тѣх-
нитѣ старини не сж ни най-малко гарантирани, това
е само да ги заловите на вѣдницата, да се каже, че
и за тѣхъ държавата върши нѣщо, а въ другъ съ-
здавате най-мизерни условия на живота. И най-
послѣ, въ това законоположение не посочвате единъ
начинъ, по който трѣбва да се даватъ пенсиятъ.
Прочее, отъ малката и безъ туй заплатата на дър-
жавния служакъ, който има право на пенсия, вие
вземате проценти 5, 6, 8; на всѣки случай вие нама-
лявате малката му и безъ туй заплатата съ тия пен-
сионни одръжки, при надеждата, че като прослужи
25 години и си даде оставката, или 15 и бжде уво-
ленъ, ще получи една малка пенсия. Обикновено
държавнитѣ служаци, дребниятъ персоналъ, раз-
силнитѣ, писаритѣ, не могатъ да издържатъ да из-

служатъ 15 години, при уволнении, или пъкъ 25 години служба, при доброволно подаване оставка, та да иматъ право на пенсия, а туй сж масата отъ служациитѣ, на които се правятъ по 10, 13, 14 години одръжки и, въ края на крайщата, тѣ не могатъ да изслужатъ 25 години, или да бждатъ уволнени при 15 години, и да получатъ нѣкаква пенсия и тѣхнитѣ пенсионни одръжки отиватъ въ устата на едритѣ чиновници, на бюрократията, които иматъ възможностъ да издържатъ тѣзи 15 години минимумъ въ служба уволнени или пъкъ 25 години, когато си даватъ вече оставката и получаватъ една добра пенсия. Тѣй че, опя персоналъ, който постоянно се мѣни: стражаритѣ, служациитѣ, разсилнитѣ, тѣ сж хора, които само внасятъ въ пенсионния фондъ и въ края на крайщата много малка частъ отъ тѣхъ доживѣва да получи една малка пенсия. Държавата, която иска да гарантира живота на своитѣ служаци или работници, трѣбва тя сама да образува фондове, тя сама да имъ даде пенсия, безъ да прави отъ тѣхъ одръжки. Ще кажете: нѣма срѣдства. Има срѣдства. Ако приемете единъ прогресивно-подходящъ налогъ, ще имате огромни приходи за вашия бюджетъ, отъ които ще отдѣлите една значителна частъ, ще отдѣлите една почетна сума, която да дадете като пенсия на служациитѣ, безъ да имъ правите одръжки. Ние се противопоставяме най-енергично противъ този начинъ на пенсиониране: когато давате 45 л. пенсия и му правите одръжки, и го поставяте често пѣти въ невъзможностъ да получи единъ день тая пенсия, ние просто го ограбвате. Ние не сме противъ това предложение на г. Георгиева, но ние искаме единъ законъ за пенситѣ, който да гарантира на служациитѣ и на работницитѣ заедно съ другитѣ чиновници възможността да получатъ единъ день пенсия, съ която да му гарантирате и старинитѣ — не 15, 20 л. пенсия да получава, но да получава минимумъ туй, което е нему необходимо, за да живѣе на стари години; искаме още туй да го правите не съ пенсионнитѣ одръжки на работника, а съ срѣдствата на държавата, като имате единъ фондъ, създаденъ по пѣти на прогресивно-подходящия налогъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Костурковъ.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Предложението, което е подложено на обсѣждане, заслужава напълно вниманието на народното прѣдставителство, макаръ че то е твърдѣ едностранчиво, както забѣлѣзаха онѣзи господа, които прѣди мене говориха. Върху въпроса за пенсионирането на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ, които служатъ на окръжнитѣ постоянни комисии и на градскитѣ и селски общини, азъ мисля, че двѣ мнѣния не трѣбва да има. Не е само този мотивъ, който вносителтъ г. д-ръ Георгиевъ дава, по който ще трѣбва да се гласува неговото предложение, именно, че съ даването възможностъ на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ, които служатъ въ общинитѣ и окръжнитѣ комисии, да получаватъ пенсия, ще се накаратъ лѣкаритѣ, които иначе не отиватъ на такива служби, градски, общински и окръжни, да отидатъ, защото трѣбва да знаемъ, г. г. народни прѣдставители, че не е главниятъ мотивъ този — липсата на пенсия — по който лѣкаритѣ отбѣгватъ отъ общинската служба, не е той най-важниятъ мотивъ. Тукъ, въ София, ние имате десетки не, стотина лѣкари на свободна практика, и да имъ обѣщавате, че ще имъ дадете пенсия въ нѣкой затѣнитъ градеиъ, тѣ пакъ нѣма да отидатъ. Други сж мотивитѣ, които ги изтласкватъ отъ тамъ или, по-право, които имъ даватъ възможностъ да живѣятъ тукъ, въ София, на свободна практика, и да живѣятъ при условия такива, каквито тѣ усѣ-

щатъ, че трѣбва да иматъ. Липсата на голѣма конкуренция, липсата на достатъченъ санитаренъ горенъ, срѣденъ и низшъ персоналъ въ България е главната причина, по която ние въ общинитѣ и окръжнитѣ постоянни комисии нѣмаме лѣкари. Азъ не отричамъ значението и на тоя мотивъ, който изтъкна г. д-ръ Георгиевъ. Вѣрно е, че той има значение, но не е той главниятъ мотивъ. Както и да е, туй не е важниятъ въпросъ. Най-важниятъ въпросъ въ дадения случай, споредъ менъ, е, че предложението на г. д-ръ Георгиева е едностранчиво. То би трѣбвало да се разшири. Ако лѣкаритѣ и фелдшеритѣ иматъ нужда да бждатъ пенсионирани, много по-голѣма нужда и много по-справедливо е да се загрижи народното прѣдставителство за пенсиониране на всички общински и окръжни служаци и чиновници. Основателна е мисълта, която се изтъкна отъ всички прѣждеговоривши, че еднакво служатъ на обществото и ония, които сж държавни служители, и ония, които сж общински или окръжни, и въ случая държавата би трѣбвало по еднакъвъ начинъ да се отнася къмъ единитѣ и другитѣ; поне тогава, когато въпросътъ се отнася до обезпечението, до гарантирането бждѣнето, старинитѣ на тия хора, които служатъ на обществото. Слѣдователно, като приемемъ по принципъ предложението на г. д-ръ Георгиева и послѣдното отиде въ комисията, ще трѣбва да стане онова, което се изтъкна вече отъ онѣзи, които говориха прѣди менъ — г. министърътъ на финанситѣ да внесе едно законоположение, което да обгръща въ себе си всички служаци и чиновници при общинитѣ и окръжнитѣ постоянни комисии. Г. г. народни прѣдставители! Съ течение на врѣмето, дълбоко съмъ убѣденъ, че пенсионирането ще се разширява по отношение на по-голѣмъ брой хора въ обществото, отколкото да се намалява, както нѣкои мислятъ въ България, и обществото асж трѣбва да дойде единъ день дотамъ, што да даде възможностъ на всички да си обезпечатъ старинитѣ по такъвъ или иначевъ начинъ. Какъ, то е другъ въпросъ. Начинитѣ, срѣдствата могатъ да бждатъ различни, но пѣлитѣ трѣбва да бждатъ еднакви. Начинитѣ трѣбва да бжде такъвъ, че да обезпечаватъ старинитѣ на всички ония, които живѣятъ въ държавата, слѣдователно, на всички ония, които споредъ силитѣ си допринасятъ за нейния напредѣкъ и за нейното культурно развитие, и когато ние ще гласуваме за обезпечение старинитѣ на всички чиновници и служаци при общинитѣ и окръжнитѣ постоянни комисии въ България, ние ще направимъ една стѣпка напредъ въ туй отношение. Ето, такова е гледището на нашата парламентарна група по този въпросъ. Въпросътъ е ясенъ, и азъ мисля, че г. министърътъ на финанситѣ ще си изпълни дълга, като се обѣщае, и не само като се обѣщае, но и като внесе едно специално законоположение, такова, каквото се изтъкна тукъ отъ прѣждеговорившитѣ, както и отъ менъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Единствениятъ и най-сериозенъ мотивъ, поради който г. д-ръ Георгиевъ иска приемане на предложението му да се даде пенсия на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ на общинска служба, е слѣдниятъ: че общинитѣ не можели да намѣрятъ лѣкари и фелдшери поради недаването на тѣхъ пенсия, ако сж на общинска служба, и че, слѣдователно, ако законодателятъ постанови лѣкаритѣ и фелдшеритѣ на общинска служба да се ползватъ съ право на пенсия, броятъ на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ въ общинитѣ изеднѣжъ неимоверно ще се увеличи.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Ще се подобри персоналтѣтъ.

А. Димитровъ: Не зная, да-ли сериозно г. д-ръ Георгиевъ върва това, подъ което е сложилъ подписа си.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Тъзи работи разбирамъ малко по-добъръ отъ Васъ, и съмъ ги проучилъ, прѣди да ги прѣдложа.

А. Димитровъ: Азъ мисля, че нито единъ лѣкарь, когато постѣпва на общинска служба, не се близилъ отъ мисълта, да-ли той ще получава пенсия отъ държавата или не. Броятъ на лѣкаритѣ, които биха пожелали да отидатъ, напр., въ общината на с. Кнежа — едно отъ най-големитѣ села въ България — ако вие дадете пенсия на тия лѣкари, ще бѣде много по-малкъ отъ този на лѣкаритѣ, които биха пожелали да останатъ на свободна практика въ София, където алтъгъ-веринтъ за тѣхъ ще бѣде много по-големъ, отколкото ще бѣде въ с. Кнежа; знайки, че въ София на частна практика за тѣхъ нѣма да има пенсия, ще прѣдпочитатъ да не бѣдатъ пенсионирани, защото въ София има повече работа за тѣхъ и животътъ имъ ще бѣде много по-охолетъ, отколкото въ Кнежа, макаръ че тамъ ще ги близилъ съ мисълта, че нѣкога ще бѣдатъ пенсионирани. Ако днесъ вие се оплаквате, че фелдшери нѣма и ако Министерството на вътрѣшнитѣ работи е принудено да назначава и санитарни за фелдшери, защото липсватъ такива, мислите ли, г. д-ръ Георгиевъ, че броятъ на фелдшеритѣ пзедпѣлъ ще нарастне, щомъ кажете, че тѣ ще иматъ право на пенсия?

Д-ръ Х. Георгиевъ: Не мога да мисля аслж така, и азъ се чудя на Васъ защо мислите вие така.

А. Димитровъ: Ако вие мислите да дадете възможностъ на общинитѣ да се едобиятъ съ достатъчно лѣкари и фелдшери, прѣди да давате пенсия за тѣхъ, дайте възможностъ броятъ на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ да се увеличи.

Д-ръ Х. Георгиевъ: То е съвсѣмъ другъ въпросъ.

А. Димитровъ: Когато той брой нарастне, другаритѣ отъ лѣво ще ви кажатъ, че ще се яви така наречената конкуренция, лѣкаритѣ ще пожелаятъ да отидатъ и тамъ, но днесъ, когато лѣкаритѣ се броятъ на прѣсти, смѣшно е да се залчватъ, че съ нѣкакво общание за пенсия тѣ ще отидатъ на общинска служба.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Въмѣсто да отидатъ въ болницата, ще отидатъ да служатъ въ общинитѣ — тамъ е разликата.

А. Димитровъ: Азъ мисля, че ако речете да сравните работата на единъ лѣкарь въ общината съ тая въ болницата, и ако попитате лѣкаря, кое ще прѣдпочете, пакъ ще бѣде въ полза на болницата, не че пенсия ще има, ако е въ болницата, а нѣма да има, ако е въ общината, а защото въ болницата той може да отиде по-късно, може да си върши онова, което, за съжаление, се върши въ София: лѣкарътъ ще ви прѣгледа набърже и ще ви каже: „Ако искате по-внимателно прѣглеждане, елате у дома“. Но слага се прѣдъ насъ въпросътъ за пенсионирането на лѣкаритѣ, фелдшеритѣ, и като оставимъ настрана въпроса, какъ биха могли да се задоволятъ нуждитѣ на общинитѣ отъ фелдшерски и лѣкарски персоналъ, дълженъ съмъ да се спра на самото прѣдложение на г. д-ръ Георгиева. Право ли е да се дава пенсия на лѣкаритѣ и фелдшеритѣ, като общински служащи, както се дава и на всички други служащи? Групата, къмъ която имамъ честъ да се числя, е противъ тоя начинъ на облагодѣтелствуване държавнитѣ и, както

вие искате сега да направите, общински служащи. Ние сме противъ институтъ „държавни пенсия“. Веднага, досѣщамъ се, ще ми се върази: тия пенсия се взематъ отъ заплатитѣ имъ.

И. Януловъ: Нѣма да въразимъ, а ще протестираме, че подобно пѣщо може да се казва въ XX вѣкъ, когато въ Англия некатъ да дадатъ пенсия и на земледѣлцитѣ.

В. Коларовъ: Цѣлъ вѣкъ ще протестира, а не само г. Януловъ.

С. Календеровъ: Ще измѣнятъ на себе си, ако не поддържатъ туй.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Моля, оставете прѣсичанията.

А. Димитровъ: Когато вие, г. Януловъ, ще протестираме, за дѣто ние въ XX вѣкъ се явяваме противъ държавнитѣ пенсия, дайте ни възможностъ да кажемъ, какъ ние гледаме на пенсиятѣ, и послѣ протестирайте, за да имате по-големо основание, може-би.

С. Календеровъ: Знае се какъ вие гледате на пенсиятѣ — държавата нищо да не дава.

А. Димитровъ: Държавнитѣ пенсия така, както ги има днесъ, сѣ единъ институтъ, който, като облагодѣтелствува единъ, обира други. Тѣ сѣ единъ институтъ, който дава привилегии на онѣзи, които иматъ възможностъ да получаватъ отъ държавата или отъ общината, както сега некатъ да направите, а забравя съвсѣмъ онѣзи, които прѣзъ цѣлия си животъ даватъ на държавата, а не получаватъ нищо, като изключимъ 18-тѣ или 24-тѣ мѣсеца, когато държавата имъ плаща по 1 л. мѣсечно. Ако вие искате държавата да се отплати на своитѣ граждани — не, а държавата да се замисли за положението на ония, които не сѣ въ положение да изкаратъ своята прѣхрана, ако вие мислите, че държавата е длъжна да създаде прѣхрана, макаръ скромна, на ония, които не могатъ да я изкаратъ, елате, г. Януловъ, да се съгласимъ на така нареченитѣ инвалидни пенсия. Вѣрки български гражданинъ, прѣскочилъ 50 или 60-годишна възраст, който не е въ състояние да изкара прѣхраната си, да бѣде подпомаганъ отъ държавата.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Едното не изключва другото.

А. Димитровъ: Ето какви пенсия, г. Януловъ, ние ще искаме, ето какви пенсия вие, може-би, некате. Защо протестираме противъ нашето искане, не знамъ.

И. Януловъ: Защото сте противъ държавнитѣ пенсия, а искате такива.

А. Димитровъ: Ще ви кажа, какви държавни пенсия ние искаме и какви държавни пенсия днесъ има.

И. Януловъ: Искайте разширение на държавнитѣ пенсия, а не отнемането имъ.

В. Коларовъ: Вие некате да се унищожатъ пенсиятѣ, че послѣ отново да се създадатъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Моля, не се прѣсичайте.

А. Димитровъ: Единъ чиновникъ, постѣпилъ на държавна служба, безъ да мисли или да смѣта, че ще изслужи 15 или 20 години вѣрме като служителъ

на държавата, по силата на единъ законъ, вие му казвате: ще внасяте отъ заплатата си 5, 6, 7 или 8% за пенсионни одръжки. Ако въ гражданското вѣдѣство пенсионниятъ фондъ е достигналъ до една височина задоволителна на прѣвъ погледъ, ако той е парастналъ до една доста крупна сума, която може да кара служащите по гражданското вѣдѣство да се успокояватъ, че този фондъ нѣма да бѣде на-кърненъ нѣкога или нѣма да се изчерпи, то е благодарение на онова положение, което още прѣдварително азъ споменахъ: държавата, по силата на единъ законъ, безъ да иска съгласието на държавните чиновници, прави одръжки, като облагодѣтелствува едни, да имъ даде възможностъ да получатъ пенсия, а ограбва дребния държавенъ служащъ, като му взема пенсионни одръжки, безъ да му даде възможностъ да се едоби нѣкога съ тая пенсия.

В. Коларовъ: Това е право, но отъ тукъ не слѣдва, че трѣбва да унищожимъ пенсията; трѣбва да ги направимъ справедливи.

А. Димитровъ: Когато единъ държавенъ чиновникъ, съ стабилизирано положение, постѣпи на служба, знае, че той ще изслужи извѣстенъ срокъ и ще се ползува съ пенсия. Но кажете ми, по силата на кое право, по силата на коя справедливостъ вие ще вземете 8, 5 или 3%, ако щете, отъ заплатата на единъ вѣрмененъ контролѣрь, напр., по тютунитѣ, който постѣпва само за шестъ мѣсеца и знае, че никога прѣзъ живота си вече нѣма да види държавна служба? Не обирате ли вие по силата на единъ законъ неговата и тъй скромна заплата, за да увеличите единъ фондъ, отъ който той никога нѣма да се ползува? А какво да кажемъ за пенсионните одръжки на полицейските служители, на полицейските стражари, които въ съвсѣмъ рѣдки случаи иматъ шастнето да прослужатъ 15 години и да добиятъ право на пенсия? Законодателтъ, държавата, съ тоя начинъ на пенсионни одръжки въ продължение на редица години не обира ли скромния залтъ на полицейския стражаръ, когото всички оплакваме, безъ да му даде възможностъ нѣкога да вкуси отъ пенсията, която вие сега ще искате да му кажете, че ще получава?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Трѣбва да се стабилизира положението на полицейските стражари, а не да се унищожатъ пенсията.

А. Димитровъ: И ние, и вие, г. Фаденхехтъ, ще искаме да се стабилизира положението на тоя стражаръ. Но за да се прѣмахне несправедливостта при отпускането на пенсията, така, както днесъ тѣ съществуватъ — държавата да отпуска пенсия на ония, които ѝ служатъ срѣщу заплата, а да забравя ония, които ѝ служатъ чрѣзъ труда си и плащатъ за нейното съществуване — ние искаме пенсията, която днесъ съществуватъ, да се отдѣлятъ отъ държавната хазна; държавата да нѣма нищо общо съ пенсията на държавните чиновници; пенсионното отдѣление да е едно отдѣлно учрѣждение, въ което държавата да нѣма абсолютно никаква намѣса. Самите чиновници, които внасятъ по 5, по 6, по 7 или по 8% отъ своите заплати въ това пенсионно отдѣление, да сж уредници на своите пенсии. Тѣ да си наредятъ, слѣдъ 15 ли, слѣдъ 20 ли, или слѣдъ 25 години ще бѣдатъ пенсионирани; тѣ да си уговорятъ да се повръщатъ ли пенсионните одръжки на ония, които нѣматъ шастнето да прослужатъ 15 години, или да се не повръщатъ, тѣ да питатъ чиновника, който ще бѣде кандидатъ за пенсия: искате ли да получаватъ пенсия и задължаватъ ли се до-когато служите да ти вземаме одръжки, или не искате, защото ако не дослужите 15 години, ти нѣма

да бѣдешъ пенсиониранъ? Искате, казахъ, държавата да се откаже отъ днешните несправедливи пенсии, защото знаемъ отъ миналото, че, ако всички чиновници иматъ възможностъ да доживѣятъ до пенсионирание — което може да се случи, ако се възприеме това, което и вие, г. Фаденхехтъ, искате, а именно да се стабилизира положението на чиновниците — гражданскиятъ пенсионенъ фондъ ще бѣде изчерпанъ въ 4—5 години; знаемъ, значи, че бѣдещето ще бѣде такова, каквото е било и миналото — пенсионниятъ купъ ще бѣде подложенъ подъ държавния бюджетъ, за да се запълни онова, което е изчерпано, така, както днесъ става съ пенсионния фондъ на военните служащи.

А. Стамболийски: Както е прѣдвидено и за гражданските.

А. Димитровъ: Понеже положението на военните е по-стабилизирано и всички доживѣватъ до пенсия — уволнения не ставатъ прѣди да е дошълъ периодътъ на пенсионирание — вие виждате, какъ въ единъ периодъ отъ 30 години създадениятъ воененъ пенсионенъ фондъ, както и гражданскиятъ, чрѣзъ отпускане отъ държавния бюджетъ срѣдства, къмъ които вече се прибавятъ пенсионни одръжки, доживѣ времето да се задължи държавниятъ бюджетъ да допълва недоимъците му. Това казваме ние, че доживѣе и гражданскиятъ фондъ. На българските данъкоплатци, които нито ще бѣдатъ пенсионирани, нито получаватъ нѣкаква заплата отъ държавата, а съ трудъ трѣбва да изкаратъ прѣхраната си и да издържатъ и държавата на своите плещи, на тѣхъ вие ще кажете: дайте чрѣзъ кървавия си потъ, който бирниците събиратъ подъ видъ на данъци, нѣмичко ежегодно, за да се навакса недоимъкътъ и въ гражданския пенсионенъ фондъ. Ето, тая неправда насъ ни възмущава, и ние казваме: не желаемъ съществуването на подобни държавни пенсии. Понеже днесъ държавата не е въ състояние да създаде онова, което работническите организации искатъ, онова, което и ние искаме — инвалидни пенсии за всички прѣстарѣли и негодни да изкаратъ прѣхраната си — като иде съ законъ да облагодѣтелствува само ония, които срѣщу заплата ѝ служатъ — нейните платени работници, а да забравя своите неплатени работници, ние се обявяваме и противъ пенсионирането на общинските служащи, били тѣ лѣкари или фелдшери.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Г. министрътъ на финансите има думата.

Министръ Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! Тѣй, както е уредена у насъ пенсията, която се образува отъ вноските на пенсионерите, плюсъ една субвенция отъ държавата, не е нищо друго, освѣнъ едно взаимно осигуряване. Къмъ него при-бѣгватъ въ цѣлия свѣтъ, къмъ него прибѣгваме и ние. У насъ има само единъ недостатѣкъ — че отъ този институтъ се ползуватъ само държавните служители; той трѣбва да се разшири да се ползуватъ отъ него всичките служители, които служатъ на държавата, на окръга и на общината, т. е. всичките служители, които служатъ, както на държавата, тѣй сжко и на изборните учрѣждения. Субвенцията, която се дава за пенсия, наистина може да възлнува народното прѣдставителство. Обаче, то е единъ въпросъ, който може да бѣде разрѣшенъ въ единъ или въ другъ смисълъ. Сега нека приемемъ, г. г. народни прѣдставители, прѣдложението на г. д-ръ Георгиева, за да покажемъ само, че ние приемаме принципа отъ института за пенсията да се ползуватъ не само служащите на държавата, но и онези на изборните учрѣждения. Азъ, като министръ на финансите, ще

внесе едно измѣненіе въ закона за пенсїитѣ, което ще обема предложението на г. Георгиева. Измѣненіето на закона за пенсїитѣ, което искамъ да внеса, ще обема тъй също и другъ важенъ въпросъ, който не по-малко ви интересува, именно, подобрене на валиднитѣ пенсии на долнитѣ чиновъ, които дадохъ живота си за защита на отечеството. (Ръкоплъскане отъ дѣсницата и дѣния центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Ще припомнимъ къмъ гласуване.

Тия отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж за предложението на г. д-ръ Христа Георгиевъ за прибавяне нова алинея къмъ чл. 23 отъ закона за градскитѣ общини, относително пенсїитѣ на общинскитѣ лѣкари и фелдшери, моля, да си вдигнатъ ржката (Мнозинство) **Приема се.**

Г-да, остава още едно малко предложение, поднасяно отъ прѣдставителитѣ почти на всички парламентарни групи. Азъ ще ви моля да почакаете още малко, за да мине и то.

Обаждатъ се: Прѣдложителтъ го нѣма.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Тогавъ ще опрѣдѣлимъ дневния редъ за идущето засѣданіе.

Има думата г. Януловъ по дневния редъ.

И. Януловъ: Една минута само, г-да. Прѣдварително ви моля да ме извините, че ви забавямъ толкозъ късно. Въпросътъ е слѣдующиятъ. Внеса се единъ законопроектъ, на който сж се подписали прѣдставителитѣ на всички парламентарни групи, за увеличаване на инвалиднитѣ пенсии. Азъ нѣколко пжти помолихъ, щото този законопроектъ да се постави на дневенъ редъ. Ако г. министърътъ смѣта да се не шегува съ тази работа — съ 6 л. пенсия е невъзможно да се живѣе, г-да — ако той съ тази декларация смѣта, че ще може въ най-скоро врѣме да внесе единъ законопроектъ, които, заедно съ въносия вече въ парламента законопроектъ, да се гледа отъ комисията, въ такъвъ случай азъ съмъ съгласенъ двата законопроекта да се поставятъ заедно. Ако, обаче, г. министърътъ смѣта, че това е само обѣщаніе, което може да търпи дълго отлагане, тогавъ азъ настоявамъ още сега да се постави на дневенъ редъ внесенитѣ отъ насъ законопроектъ. Имайте прѣдъ видъ, г-да, че има 60 хиляди души съ по 12 л. мѣсечна пенсия. Това е срамътъ, особено въ нощечеріето на такива важни събития. Заради туй азъ моля г. министра да ни каже, че въ най-скоро врѣме ще внесе този законопроектъ.

Министъръ Д. Тончевъ: Азъ казахъ това сжщото, което иска г. Януловъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. Стамболийски по дневния редъ.

А. Стамболийски: Азъ ще ви моля, тѣзи прѣдложения, законопроектчетъ и закони да ги изоставите сега-засега, защото падаме въ положението на нѣкогашнитѣ грѣшки философи. Ще ви моля да поставимъ на дневенъ редъ отговора на тронното слово, . . .

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Ще го турнемъ като № 1.

А. Стамболийски: . . . за да можемъ въ този критически моментъ за България да се изкажемъ, каква политика трѣбва да държи България, защото виждамъ, че колкото ние и да желаемъ правителството да ни сезира съ този въпросъ, като го постави на дневенъ

редъ, и да изслуша и нашето мнѣние, то сѣкашъ нехае. Ние желаемъ въ този критически моментъ за България да знаете нашето мнѣние по общата политика и да разкриемъ вашитѣ карти. Този въпросъ трѣбва да се постави на дневенъ редъ. Оставете тѣзи предложения на г. Кьорчева, г. д-ръ Георгиева и пр., защото ставатъ смѣшни.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. Такевъ сжщо по дневния редъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣдложението, което прави г. Стамболийски се прѣдполага отъ друго едно. Ние сме вече къмъ половината на първата редовна сесия отъ XVII-то Народно събрание, обаче изборитѣ и досега не сж провърени.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Турнати сж на дневенъ редъ.

М. Такевъ: Прѣди тронното слово, прѣди всевъзможни закони, всекога редътъ е билъ такъвъ, че трѣбва да се провърятъ изборитѣ, за да не бждемъ въроятни народни прѣдставители, както се изрази едно врѣме г. министърътъ на правосъдието, а да бждемъ дѣйствителни народни прѣдставители. Заради туй азъ правя прѣдложение, въ слѣдующето засѣданіе, въ срѣда, ако не се рѣши отъ камарата да имаме утрѣ засѣданіе, да се турне като първа точка отъ дневния редъ провърка на изборитѣ, за да свършимъ съ тѣхъ, и подиръ това да слѣдва туй, което каза г. Стамболийски — отговорътъ на тронното слово, защото той е най-важниятъ въпросъ днесъ, той е именно политиката на България.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣди да опрѣдѣлимъ дневния редъ, считамъ за нужно да ви съобща, че г. прѣдседателтъ на финансовата комисия по законопроекта за извънредния свѣрхсметенъ кредитъ отъ 33.722.000 л. ми съобщи, че въ раздадения печатанъ докладъ сж се вмѣкнали нѣколко погрѣшки, вѣднѣшнѣ на което той го оттегли и ще бжде раздаденъ другъ печатенъ докладъ по разискванията, които сж станали въ комисията.

За идущето засѣданіе, което ще стане въ срѣда, ще имаме слѣдующия дневенъ редъ:

1. Разискване по отговора на тронното слово.
2. Второ четене на законопроекта за допълнителенъ свѣрхсметенъ кредитъ отъ 33.722.000 л. за военни нужди.
3. Докладъ на провърочната комисия.
4. Първо четене предложението на народния прѣдставителъ П. Панайотовъ, за измѣненіе на чл. 10636, алинея първа, отъ закона за гражданското сждопроизводство.
5. Първо четене: а) законопроекта за измѣненіе закона за допълненіе чл. 2 отъ закона за разрѣшеніе на Търновската градска община да сключи 100.000 л. заемъ; б) законопроекта за разрѣшеніе на Златинската градска община да сключи заемъ въ размѣръ на 40.000 л.; в) законопроекта за опрощеніе 132.955-77 л. дължими на държавното съкровище; г) законопроекта за опрощеніе 1.340.271-49 л. държавни данъци, дължими отъ несостоятелни и несжществующи данъкоплатци; д) предложението за одобрение височайшитѣ заповѣди по дѣйствующата армия № № 72, 74, 93, 105, 132 и 149 отъ 1913 г., относящи се до приравняването на помощникъ-аптекаритѣ къмъ чинъ санитаренъ подпоручикъ и до назначаването оберъ-офицери на щабъ-офицерски длъжности — VI разредъ, прѣвъ врѣме на войнитѣ 1912 и 1913 г.; е) законопроекта за опрощеніе сумата 17.304-38 л. дължими на държавното съкровище;

ж) законопроекта за издигање нови етажи на Алесандровската болница; з) предложението за одобрение првото постановление на Министерскиот совет од 5 февруари 1914 г., протокол № 19, за разпределение населените места во новите земи на избирателни околии и секции; и) законопроекта за дополнителен закон за опазување на здравјето; к) законопроекта за повиквање неслужилите и донесените на образование во војската; л) законопроекта за разрешавање на Министерството на војната да склучи од Спешната каса при Главната дирекција на поштите, телеграфите и телефоните единен заем од 800.000 л.; м) предложението за приемот на државна служба австрискиот поданик инженер Рудолф Крота во одделението на водите; н) предложението за одобрение првото постановление на Министерскиот совет, взето во заседанието му од 18 август 1914 г., протокол № 98, за размисла на дневните пари на државните чиновници, командирани кон комисиите по настанување на божанците во новите земи; о) предложението за одобрение частните пощенски договори, склучени меѓу Бугарија и Австро-Унгарија за уредување на взаемни односи меѓу поштенските ад-

министрации на Бугарија и Австро-Унгарија; п) предложението за одобрение склучената на 1/14 октомври 1914 г. меѓу Бугарија и Турција телеграфо-поштенска и телефонска конвенција; р) предложението за одобрение наредбата на министерот на финансите односно собирањето и откупувањето на предметите, сочинувајќи државни привилегии, како и облагането со акциз и општински налог сите предмети, подложни на такви налози, намирени во магазините на трговците и пр. во новосвободените земи, и с) законопроекта за ослободување без мито и без какви други такси и бери внесени од странство предмети за раздавање на божанците и пострадалите од војната во Бугарија и за борба против појавилите се во Русенско лалугери и пр.

Сите тие прашања ќе бидат поставени на дневен ред, по реда, како бидејте прочетени од мене.

Идущето заседание ќе биде во среда.

Заседанието се заклучува.

(Заклучено во 7 ч. 50 м. вечерта)

Председател: Д-р Д. К. Вачов.

Подпредседател: Д-р С. Иванчов.

Секретари: { Р. В. Радев.
Д-р Х. Георгиев.

Началник на Степотографското бюро: Т. Ѓељков.